

HISTÒRIES VIVES DEL SEGRIÀ

8È I 9È PREMI DE
RELATS CURTS DEL SEGRIÀ
2021 I 2022

2N I 3R PREMI DE
RECITACIÓ POÈTICA DEL SEGRIÀ
2020 I 2021

RAMON GONZÁLEZ PASCUAL, AMAT BARÓ GONZÁLEZ,
ESTER MARTÍ SENTAÑES, GLÒRIA TOMÀS I NUS, ROSA
MESALLES OLIVAN, JOAQUIM GIBERT FONT, NÚRIA MUÑOZ
AIGE, MARTA MORELL CAÑIZARES, MAR BALCELLS PIJUAN,
EVA MORENO BOSCH, JOSEPA SOPEÑA I FEU,
MONTSE MILAN MOLINÉ, ESTER COMES I MIROSA,
BENET MARTÍN RODRÍGUEZ, OLGA SOLANS PÉREZ

Històries vives del Segrià

Pròleg de
TERESA MALLA AIGE

Treballs guardonats al VIII i IX Premi de Relats Curts
del Consell Comarcal del Segrià, 2021 i 2022

II i III Premi de Recitació Poètica del Segrià, 2020 i 2021

Consell Comarcal
del Segrià

Agraïments a totes les persones participants i, molt especialment, al jurat del 8è i 9è Premi de Relats Curts del Segrià per la seva amable diligència i col·laboració: Marta Alòs, escriptora; Montse Sanjuan, escriptora; Jordi Seró, historiador; Roger Craviotto i Mercè Coll, tècnics del Consorci per a la Normalització Lingüística al Consell Comarcal del Segrià; Ester Martí, guanyadora de l'edició 2021; Francesc Fortuny, guanyador de l'edició 2020, i Teresa Malla, cap de l'Àrea de Cultura del Consell Comarcal del Segrià.

Agraïment destacat a l'Escola Ermengol, de Lleida: a Matias Tolsà, com a director i coordinador, i als cinc alumnes del taller d'il·lustració per la seva participació i excel·lent treball en els dibuixos que acompanyen els relats guanyadors de les edicions 2021 i 2022.

© dels textos: Ramon González Pascual, Amat Baró González, Ester Martí Sentañes, Glòria Tomàs i Nus, Rosa Mesalles Olivan, Joaquim Gibert Font, Núria Muñoz Aige, Marta Morell Cañizares, Mar Balcells Pijuan, Eva Moreno Bosch, Josepa Sopena i Feu, Montse Milan Moliné, Ester Comes i Mirosa, Benet Martín Rodríguez, Olga Solans Pérez, 2022

© de les il·lustracions: Mònica Irimia i Denis Irimia, David Mejias Atienza, Alba Pozo i Ribas, Maria Dolors Tribó Timoneda, 2022

© disseny de la coberta: La Tipo, 2022

Coordinació de les il·lustracions: Matias Tolsà. Director de l'Escola Ermengol

© del pròleg: Teresa Malla Aige, 2022

© d'aquesta edició: Consell Comarcal del Segrià, 2022

Primera edició: octubre de 2022

DL: L 585-2022

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L.

www.bobala.cat

◀ imprès a lleida ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.

SUMARI

Pròleg. El Segrià mai no dorm!.....	7
Presentació	9
Als meus avantpassats pagesos, Ramon González Pascual.....	11
Passeig pel Segre, Amat Baró González	13
La primavera dels ametllers de la colònia, Ester Martí Sentañes.....	15
Il·lustració de Monica Irimia i Denis Irimia	
El toc de la sirena, Glòria Tomàs i Nus.....	25
Il·lustració de David Mejías Atienza	
Teresa, de blanc, Rosa Mesalles Olivan.....	33
Desempolsegant la barca, Joaquim Gibert Font.....	39
La veritat, Núria Muñoz Aige	47
Traïció en terres almenarenques, Marta Morell Cañizares.....	53
La butaca davant els finestrals, Mar Balcells Pijuan	63
Love is love, Eva Moreno Bosch	71
Caragol bover, jo també vindré, Josepa Sopeña i Feu	77
Il·lustració d'Alba Pozo i Ribas	
Merceria Carne, Montse Milan Moliné	83
Il·lustració de Maria Dolors Tribó Timoneda	
El poble, Ester Comes i Mirosa.....	89

La mà de Napoleó, Benet Martín Rodríguez.....	95
El nínxol 717, Olga Solans Pérez.....	103

Pròleg

EL SEGRIÀ MAI NO DORM!

Des del Consell Comarcal us presentem el sisè volum de la publicació *Històries vives del Segrià*, que recull els relats finalistes i guanyadors del Premi de Relats Curts en la seva 8a i 9a convocatòria (corresponents als anys 2021 i 2022).

Són relats que valorem i conservem perquè són patrimoni escrit de la nostra comarca. S'hi parla de fets, d'històries reals o versemblants, d'històries actuals o d'altres èpoques, de moments... Tots ells vinculats al Segrià.

El Segrià mai no dorm! El Segrià llegeix i escriu, i cada escriptor i escriptora, llapis en mà, fa un recorregut literari per aquests 38 municipis que formen la nostra comarca. Ens expliquen històries de diferents personatges i indrets que ens porten a viure el relat escrit; on cada història evoca imatges, sensacions, escenes, llocs, curiositats, intriga... d'aquesta meravellosa i singular terra segriana.

Aquesta publicació vol ser un reconeixement als escriptors i a les escriptores que ens ofereixen un passeig literari per la nostra comarca. El Segrià és terra de cultura, de paisatge natural i patrimonial i de gran diversitat entre els municipis que la formen. És una comarca que aposta per l'educació, la cultura i la defensa de la nostra llengua.

Com a cap de l'Àrea de Cultura del Consell Comarcal del Segrià us invito a experimentar i visitar els nostres municipis, tant se val si llegint o passejant.

Lectors i lectores, gaudiu de la lectura!

Teresa MALLA AIGE
Cap de l'Àrea de Cultura, Joventut i Esports
Consell Comarcal del Segrià

Presentació

El sisè volum d'*Històries vives del Segrià* recull 13 relats originals que narren fets reals o versemblants situats en algun dels municipis de la comarca. Són els textos guanyadors i finalistes del 8è i 9è Premi de Relats Curts del Segrià, que vol posar en valor la comarca i donar-la a conèixer mitjançant la producció literària d'autors i autores que ens descobreixen el territori, el paisatge, la història o l'essència de la gent del Segrià.

Els relats guanyadors i els accèssits van acompanyats d'il·lustracions realitzades per alumnes de l'Escola Ermengol.

La publicació també inclou els poemes originals premiats en el 2n i el 3r Premi de Recitació Poètica del Segrià, que té per objectiu incentivar la creació poètica i difondre el patrimoni poètic lleidatà.

Històries vives del Segrià és una iniciativa de l'Àrea de Cultura del Consell Comarcal del Segrià que compta amb el suport de l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

ALS MEUS AVANTPASSATS PAGESOS

Ramon González Pascual

Millor Poema Original 2020

Els meus avantpassats eren pagesos;
algun fuster, algun pintor, algun soldat,
però nou de cada deu eren pagesos,
igual que els vostres i els vostres i els vostres.
Pagesos de les terres de Lleida,
crescuts a l'ombra de la Seu Vella;
de les planes de suaus ondulacions
del Segrià, de l'Urgell i la Noguera;
dels paratges agrestos del Baix Cinca;
dels litorals rocosos del Maresme;
de les aspres muntanyes del Maestrat
i dels boscos de la Galícia profunda.
Incomptables generacions d'homes i dones
de vides curtes, dures i difícils,
que van viure i morir de forma anònima
sense deixar gairebé més empremtes
que quatre ratlles als llibres parroquials,
que mai no van saber el que era un cotxe,
ni un telèfon ni una bombeta elèctrica;
que mai no van saber llegir ni escriure
i s'ho van apanyar amb una barreja
de tradició, superstició i sentit comú.
Homes que un cop sortits de la infantesa
havien de llaurar de sol a sol
per mirar de treure el màxim profit
d'unes terres que, en el millor dels casos,
en un temps on no hi havia màquines,
amb prou feines podien mantenir-los;
dones casades a l'adolescència
que varen esgotar les seves vides
portant al món deu, onze, dotze fills
per veure com un de cada quatre
se'ls *hi* morien en plena infantesa.

Homes i dones que durant mil·lennis
han estat explotats i menystinguts
per nobles, eclesiàstics i burgesos,
pels cofois habitants de les ciutats
que massa sovint han oblidat
que era a ells a qui ho devien tot.
Homes i dones tossuts i resistents,
aixecant-se després de cada cop,
de tempestes, sequeres, malalties,
de la pesta del segle disset,
les febres pútrides del divuit,
el còlera del dinou
i la pandèmia de grip del vint,
i de totes les guerres i conflictes,
de la Guerra dels Segadors,
de la Guerra de Successió,
de la Guerra del Francès
i de revolucions i carlinades
i dels estralls de la Guerra Civil
i les misèries de la postguerra
i la dictadura de mai no acabar.
I tot i que soc molt de ciutat,
n'estic ben orgullós, dels meus avantpassats pagesos,
perquè, sabeu una cosa?
Si es compleixen els pitjors pronòstics
i el món industrialitzat s'enfonsa
els pagesos, sense nosaltres,
bé o malament ja se'n sortiran
tal i com sempre se n'han sortit,
però nosaltres sense ells
no durarem ni quatre dies.

PASSEIG PEL SEGRE

Amat Baró Gonzàlez

Millor Poema Original 2021

Si de fosc tombo pel riu
—la calor es fa insuportable,
no he tingut un jorn amable,
he estat tot meditatiu—,
si de fosc tombo pel riu

castanyetes de cigonya,
campanetes de 1000 grills
en jocs tornen els perills
i en coratge la vergonya,
castanyetes de cigonya.

Entre els arbres i una canya
aromes d'Orà i Alger,
sota un salze ploraner
una mora ja s'hi afanya,
entre els arbres i una canya.

A la llum d'una clariana
uns prínceps de Bangladesh
els daus tiren cap a l'eix
d'una mística rotllana,
a la llum d'una clariana.

Més enllà en una banqueteta
toca reggae una guitarra,
uns negrets sota una parra
encenen una trompeta,
més enllà en una banqueteta.

L'equip de l'Imperi asteca
juga un partit de futbol;
quan el més petit fa un gol
rebrot la mata seca!,
l'equip de l'Imperi asteca.

Branda amb força la mangala
un gitano romanès;
una russa s'alça més
la mitgeta dalt l'escala:
branda amb força la mangala!

Dins d'aquesta dansa fina
no hi ressona to nadiu:
l'ilerget no balla al riu,
és maldestre i ja no afina
dins d'aquesta dansa fina.

LA PRIMAVERA DELS AMETLLERS DE LA COLÒNIA

Ester Martí Sentañes

Primer Premi de Relats Curts 2021

La tènue llum del capvespre acariciava amb delicadesa la meva pàl·lida i freda galta. Era l'única part del cos que no em feia mal, com si algú des d'allà dalt em volgués donar un missatge d'esperança.

Fa tres mesos que em trobo reclòs aquí, enmig dels camps i d'aquest nou poble en construcció. 12 de març de 1943. Cada dia és igual a l'anterior i el futur no existeix. Qui soc? Fins fa uns anys no haguera tingut cap dificultat a contestar. Ara mateix, però, no sé com definir-me. En les nits fredes a redós dels Prepirineus, abans que els guàrdies ens tanquin en les cel·les, surto al pati a mirar el cel i les estrelles parlen amb la meva ànima. Crec que és l'únic moment del dia que em sento encara jo. Penso en tu i en els nens. On deveu ser? Estareu bé a França enmig d'una altra ominosa guerra? Les notícies que no m'arriben, ningú que em cerca, podria morir en aquestes maleïdes obres, o a causa d'una absurda pulmonia, i més enllà dels companys, que ben probablement correran la meva mateixa sort, ningú se n'adonaria.

Tot plegat em sembla encara inconcebible. Com ha pogut passar? Tenia la meva vida, una existència, m'atreviria a dir, normal: el diari on treballava a Barcelona, les classes de periodisme a la universitat, una família magnífica, bons amics, els cafès dels diumenges al bar, on llegia el diari i el comentava amb els veïns de taula... i ara, el meu present emana només suor, fred i foscor. Por no, no en tinc. Què m'hauria d'aterrorir, si ho he perdut tot? Por de morir? Quina vida deixaria si no estic vivint la meva? En aquests barracons plens de fang i puces, on l'aigua és perennement gèlida i el menjar decadent, on ens tracten més com animals que com a persones, on puc trobar l'Ignasi que vaig ser?

Serà la casa dels mestres, diuen. I aquí em condueixen cada matí i m'hi estic fins que cau el sol. Bigues de fusta verda que no aguantaran dignament el pas del temps, materials que no són idonis... aquí res no és el que hauria de ser, com un miratge d'aquesta detestable dictadura, d'aquesta presó a cel obert que, obligant-nos a treballs forçats per intentar reduir la pena, ens hauria de reconvertir en no sé què.

Estic pagant les meves culpes, ajudant a reconstruir el nou país. Quin nou país? Aquest poble que estem aixecant advocats, mestres, intel·

lectuals, poetes... gent tan poc avesada a la construcció com jo, serà un paradigma del règim. Construir un poble nou, una nova Vilanova de la Barca, on poso en dubte que hi hagi cap casa amb les parets rectes... i la construïm nosaltres, sí, nosaltres, els vençuts, els “rojos”, aquells que no tenim dret a res.

De vegades em sembla embogir. En els silencis nocturns del meu barracó, veus que, com un gemec, imploren pau travessen les febles i nues parets. Tot parant-hi atenció, no sé mai si es tracta d'un malson o les sento realment, les veus. Tal vegada no m'he despertat mai, en realitat. L'Antoni, el meu company asmàtic, entre crisi respiratòria i breus moments de pau, pensa que són els fantasmes dels soldats republicans morts mentre intentaven frenar el front feixista que ens criden, potser per alliberar-nos d'aquesta tortura.

Potser té raó l'Antoni... la història devastant d'aquest poble és tristament ben coneguda. A l'estiu de 1938 l'enfrontament entre les tropes franquistes i les republicanes es fixà aquí, entre les dues ribes del Segre, i va jaquir el poble destrossat, anorreat i pràcticament abandonat. Hi moriren molts soldats. Posteriorment, un cop acabada la guerra, el *Caudillo* va seleccionar aquest indret com un dels que havien de formar part de *Regiones Devastadas*, per reconstruir la població uns quants metres més al nord del poble vell, i establir-hi una colònia penal on els presoners republicans com jo redimim les nostres faltes, controlats en tot moment per un bon nombre de poc afables guàrdies civils.

A l'inici d'aquest infern em preguntava quins pecats hauria d'expiar... Amb el pas dels mesos ja no em qüestiono res. Vaig on em porten, faig el que em manen, evito amb pudor cercar raons, i en les poques ocasions en les quals se'ns permet alguna ociosa activitat procuro no parlar de política, ni de com contraatacar el maleït règim, ni tan sols d'intents d'evasió amb els meus companys de desgràcia. M'estic aquí, estirat en aquest tètric catre, amb els ulls tancats i escric mentalment tot el que em passa pel cap, com un intent desesperat per no anul·lar-me a mi mateix més del que m'estan intentant destruir ells.

En aquests moments de profunda intimitat amb la meva ànima, Enriqueta meva, maldo per recuperar tots els bons records que tinc ben conservats al cap, com si fossin petits tresors d'un valor incert. En aquests instants de pau abans de la nova tempesta, intento visualitzar les poques estones dignes de record que visc en aquest correccional. Així, sempre amb els meus pobres ulls ben closos, privats de les meves inseparables ulleres, em traslado al final del meu dia. Em trobo enfilat sobre la teulada de la futura casa dels mestres que estem construint, puc gaudir d'un panorama insòlit. Al meu

darrere comencen a aixecar-se les noves escoles i més enllà s'estén el que roman del poble vell, completament bombardejat, reduït a un esquelet, com una coca plegada sobre ella mateixa. Entre les runes emergeix un cúmul de pedres encara dempeus, és tot el que queda de l'església romànica, ferida de mort. Només les veus dels pocs infants que han tornat a viure en les exigües cases que encara s'aguanten dretes, regalen notes de frescor en l'amargor generalitzada que tenyeix tots els carrers d'aquesta zona altament flagel·lada pels estralls de la guerra.

Voltant lleugerament el cap, com si es tractés d'un nou capítol d'un llibre, la meua mirada ara es fixa en el poble nou, que inicia a aixecar-se a pocs metres en direcció nord del poble antic. Al primer cop d'ull, certament colpeix el conjunt de la nova església, la casa del mossèn i el nou ajuntament, encara no acabats del tot, que emmarquen per tres costats la plaça nova, i unes quantes cases principals a l'entorn, amb un marcat aire colonial. Creixen cada dia una mica més nous carrers, en perfecta quadrícula, i noves casetes de caràcter rural amb una arquitectura arquitectònica ben poc convencional respecte aquella nostrada. Apareixen com a bolets, aquí i allí, perseverant un pla que, sincerament, dubto que s'estigui seguint al peu de la lletra.

Tot plegat està adquirint un aire bucòlic, com si en aquest nou poble hi hagués d'anar a viure una societat de camperols novella, que ben poc té a veure amb la pobra gent que hagueren d'anar a refugiar-se a correu-cuita allà on van poder, escapant de l'aviació franquista, confiant en el seu destí. Molts d'ells no tornaran a veure Vilanova, i els que ho faran trobaran un poble molt divers, on no serà gens fàcil recuperar l'antic esperit, la seva ànima.

Els meus ulls closos no defalleixen, i persisteixen en aquesta extraordinària excursió visual. Des del meu insòlit punt de guaita, em colpeix, més enllà del nou campanar en construcció, vers el nord, la visió de les primeres carenes que s'aixequen a pocs quilòmetres, com a ballarines que obrint l'escena deixen entreveure el gran protagonista de l'espectacle: les muntanyes ben enlairades dels Pirineus, encara ben emblancades per les darreres nevades. I si, sempre des del meu observatori, mirés vers l'esquerra, la llum encisadora del capvespre de primavera es reflectiria sobre el Segre, tenyint la meua pàl·lida pell de reflexos ataronjats. Aquest punt vers l'oest, sense cap mena de vacil·lació és el que captura més la meua atenció, i m'inspira una barreja de sentiments que considero atzarós catalogar, entre la tendresa i la desídia.

En aquest precís punt, el meu cervell esculpeix amb parsimònia una metàfora que m'aventuro a considerar gairebé perfecta del temps que ens

toca viure. Sota els meus peus, el que fou fins pocs anys abans una rica zona agrícola, on certament l'aigua no mancava, ara jeu reduïda a un estat encara de ferm abandó. Aquí i allí descansen restes de la batalla campal entre els dos bàndols, com un tel negre en senyal de dol, que, desafortunadament, no aconsegueix amagar la llum càlida i tamisada del capvespre primaverenc.

I si més no, la nova vida brolla, artificialment però brolla. Així, en aquesta contrada, el futur pont comença a prendre forma, com un braç vigorós que simbòlicament uneix les dues ribes. L'imagino com un misatge de pau entre els dos, ara ja inexistents, fronts de guerra, aquest pont, beneït per l'ermita que un altre grup de presoners i obrers estan elevant just enfront, i que sembla que estarà dedicada a la Mare de Déu de Montserrat, un altre temptatiu, sens dubte, de crear un altre pont, aquest cop entre la identitat i l'espiritualitat.

Aquesta obra sobre el Segre és, sense equívoc, la que concentra més esforços, econòmicament parlant. Sens dubte serà de gran utilitat per tota la contrada. L'Antoni m'explicava l'altra nit que no podíem dormir del mal que ens feien les espatlles de tant carregar pesos, que precisament aquest poble deu el seu nom al fet de no haver tingut mai un pont per travessar el riu. D'ençà que fou fundat, a principis del segle XIII, per la comanda templera del veí castell de Corbins, per creuar el Segre sempre s'havia utilitzat una barca, d'aquí el seu nom. A partir d'ara de les barques i dels barquers en quedarà només el record.

De cop, el meu intent de visualitzar moments de certa harmonia defalleix. El record dels crits del guàrdia civil per fer-me davallar de la teulada i anar vers els barracons em reporten a la trista realitat. Mentre baixo a poc a poc els graons de l'escala de fusta, intento assaborir mentalment cada segon de llibertat que em concedeix aquesta privilegiada talaia, mentre cerco d'aferrar-me a l'última imatge de vida que la natura m'ofereix: fileres d'ametllers en flor, poc llunyans del riu, coberts per la llum crepuscular, com si fos un regal d'aniversari, certament prematur. Les seves dolces formes fantasmagòriques semblen saludar la lluna, i generen en mi la sensació d'una llum d'esperança dins del cor... soc encara viu, puc gaudir de les petites grans coses que l'univers ens regala cada dia, em repeteixo mentre continuo descendint de la bastida, i una energia positiva sembla que m'envaeixi l'ànima i el cos.

Unes altres nits imagino que corro lliure per aquests camps d'ametllers, i entre esbufec i esbufec gairebé aconsegueixo flairar l'olor embriagadora de les seves flors, quelcom que em recorda un subtil i maleït perfum de llibertat.

Il·lustració de Monica Irimia i Denis Irimia.

Estirat en aquest llit, en la foscor gèlida d'aquesta sutza estança, continuo preguntant-me què en quedarà, de mi, de nosaltres, dels vençuts. Què n'explicaran els llibres d'història? Els interrogants em fan bullir el cervell. De la calma injectada amb l'esforç d'imaginar-me els ametllers florits ben poc en queda. Et podré reveure, companya meva? Ignasi, no pensis, m'ordeno. I els meus fills? Seran grans, si sobreviuen... si sobrevisc a aquesta barbàrie, a aquesta Europa que s'ha begut per enèsima vegada l'enteniment. Voldria tant abraçar-vos, acaronar-vos, protegir-vos... potser algú ho farà per mi... Un temps n'haguera estat certament gelós, fins al límit de fer alguna aberració. La meva Enriqueta, l'Àngel i el petit Robert... Ara com ara seria feliç de saber que heu trobat pau i protecció, m'és ben igual si en altres braços. Menteixo, em menteixo a mi mateix. Com pot no importar-me? Ignasi, t'ho demano amb tota la humilitat de la qual en soc capaç, no pensis!, em repeteixo instintivament.

Tinc por d'embogir, voldria escriure, esborrallar tot el que em passa pel cap, és impossible no fer-ho, en el fons és, era, la meva professió, escriure. Però no els donaré aquesta satisfacció. No, mil cops no! La meva dignitat, mai. No deixaré proves d'aquest estat d'ansietat, d'aprensió contínua i esgotadora, d'aquest estat d'ànim melancòlic de l'esperit i del cos. Mortifiqueu-me! No tindreu mai la certesa del meu defalliment.

Com és difícil no odiar! Diria que és gairebé impossible, i tanmateix no odio ningú. Cadascú que respongui dels seus pecats. No soc jo, per fortuna vostra, el jutge. Ell, si existeix, si encara existeix, ha tolerat tota aquesta barbàrie. Serà per un motiu, tan elevat que certament la meva ment encapsulada dins d'un cos de penitent no pot comprendre. Serà Déu, el jutge. Certament no crec que estigui molt d'acord amb els mètodes per reconvertir-nos en bons cristians que s'utilitzen en aquestes contrades, però no tinc certeses. Com podria tenir-les? Qui té raó? Quin dels dos bàndols no ha comès crims inútils, injustos, esgarriposos, cruels? Les persones són una altra cosa. Jo mateix pago per crims que han comès altres, acusat d'incitació intel·lectual d'actituds que eren ben lluny de qualsevol idea meva.

Aquest mateix poble que des de fa mesos em reclou, és un cas d'estudi, m'atreviria a dir, perfecte de les atrocitats que tots dos bàndols han comès. Tots saben, perquè no és cap secret, que durant el període revolucionari el mossèn va ser empresonat i executat, l'església antiga va ser saquejada i cremada en gran part. Quan va arribar el front, es feu una destrossa inaudita; el poble vell n'és un dramàtic testimoni. En pagaren les conseqüències més brutals la pobra població, la majoria camperols amb pocs recursos, que hagueren de fugir pràcticament deixant el poc que tenien,

amb els nens, ancians i quatre fardells fets a correuita. Fugien espantats, sense certeses, desconeixent on anar a refugiar-se, intentant esquivar amb esglai els atacs dels avions franquistes que ben sovint intentaven metrallar-los. Els més desafortunats, infants compresos, trobaren la mort d'aquesta miserable manera. Els nois joves eren a la guerra, alguns ja fets presoners, altres no tornaran mai.

Molts d'ells ho han perdut tot. Els que hi han aconseguit tornar, després d'anys vagant, han trobat el poble desfet. Molts altres confien obtenir una casa de les que estem construint al poble nou.

Avui mateix he sabut que la setmana vinent m'han destinat a la construcció d'una casa del carrer de darrere de l'església nova. L'Antoni, que, potser per avorriment, després de sopar acostuma a xerrar amb un dels guàrdies, diu que li han deixat veure la planimetria i que no està gens malament. Tindrà dos nivells i serà força espaiosa, ideal per acollir una família de camperols de quatre o cinc persones. La porta principal estarà emmarcada per un porxo força gran, amb un gust més aviat meridional, on asseure's a prendre la fresca les nits d'estiu amb els veïns i explicar-se com està anant la collita, o per als més maliciosos, on les senyores podran aprofitar, entre brodat i brodat, per explicar-se a cau d'orella el que una d'elles ha sabut de la nova mestra, que acaba d'arribar d'algun poble de Castella. Un cop a dins, un ampli rebedor distribuirà l'espai, a l'esquerra hi haurà l'únic bany de la casa, amb finestra i aigua corrent, tota una innovació, ja que fins al moment ni les cases del poble vell en disposaven. A la dreta, una porta conduirà a un ampli menjador amb una finestra que donarà al carrer, mentre que una altra porta permetrà entrar a la cuina, més aviat petita i només amb l'essencial, sense llar de foc, però molt lluminosa, diu l'Antoni, ja que comptarà amb una gran porta, en part de vidre, des d'on es podrà veure tot el corral. Enfront de l'entrada, un graciós arc donarà la benvinguda al visitant, tot invitant-lo a pujar les escales de rajoles vermelles i fusta que conduiran a les tres habitacions del primer pis, dos dobles i una de més petita, i a una saleta amb un simpàtic balconet des d'on segurament es veuran les muntanyes. L'Antoni prengué alè per explicar-me, tot emocionat, que el pati serà d'una extensió notable perquè està projectat per poder encabir-hi tots els estris agrícoles necessaris, conservar-hi les collites i tenir-hi els animals d'ajuda al camp i els de corral. Pensant en els quadrúpedes, hi haurà també un petit estable amb una gran menjadora destinat als ases i a algun cavall.

Si l'Antoni ho ha entès bé, em sembla tot plegat una casa acollidora i lluminosa, amb dimensions més que acceptables i espais adients per a les activitats del camp. T'agradaria, Enriqueta meva. L'Antoni em somreia. Li

agradava la idea de construir aquesta casa. Serà com si construïssim casa nostra, segons ell. L'he mirat amb ironia i m'ha respost amb to burleta que, si més no, amb el nostre esforç ajudarem a fer una mica feliç una família que ho ha perdut tot durant la guerra.

Sí, Antoni, tens raó. Aquest pensament positiu em complau. Crec que a partir d'ara treballaré amb més dedicació que mai, pensant que aquesta casa un dia serà ocupada per persones que reinicien, que s'aixequen novament. Hi haurà de nou llum, somriures, les cançons alegres dels infants, i, encara que tot el dolor que sento ara serà impossible de fer-lo desaparèixer, saber que estic ajudant gent que ha patit la meva mateixa injustícia a ser menys infeliç, m'alleugera l'esperit.

Un pensament m'acaronava tota la nit. Escriure tot el que sento, el que he viscut en aquest camp de presoners, transmetre a les noves generacions la meva història, la meva personal versió dels fets, està convertint-se en una obsessió. Si no sortís viu d'aquesta macabra penitència, o pitjor encara, si fos tan dissortat que no tingués mai més esma per a res, si no conservés la memòria o embogís completament, qui explicaria la meva dramàtica història als meus fills? Jo crec fermament que un dia, potser molt llunyà, podrem de nou pensar, escriure, parlar lliurement i amb la llengua que preferim. Podrem viatjar, conèixer nous territoris, tenir amics de qualsevol fe política i religiosa, de qualsevol inclinació sexual, i sentir que no ens hem d'amagar de res. Quan aquest dia arribi, perquè arribarà, estimada meva, voldria que la sort, per un estrany motiu de probabilitats, per un cop em somrigués. Jo no hi seré per explicar la meva història, que serà la de molts d'altres homes i dones amb principis, amb ideals, que no es venen ni es deixen comprar, i que han vençut la por de romandre íntegres, fermes, pagant un preu molt alt, tal vegada indecent, per aquesta idea sublim de llibertat. Voldria narrar la meva història, doncs, per encoratjar el lector futur a viure respectant aquests ideals i, en especial, per mostrar-li quins errors com a país no s'haurien de cometre mai més. Com tu diries, Enriqueta, la història és una gran mestra, és una llàstima que repetidament no vulguem escoltar les seves lliçons.

Per tot això, voldria realitzar una única cosa abans que abandoni per sempre la construcció de la casa dels mestres. L'habitable darrere de l'església no em sembla el lloc adient per executar el meu pla, serà una casa que ha de transmetre positivitat als futurs inquilins, per cap motiu no voldria complicar-los encara més la vida. Necessito trobar el coratge per escriure d'amagat la meva història i aconseguir ocultar-la dins dels murs de la futura casa dels mestres, com més a prop possible de la meva talaia, que tants moments de falsa llibertat m'ha ofert.

Em pregunto jo mateix quin sentit té jugar-me la vida per una necessitat exageradament egocèntrica, per un gest que molts consideraran pueril. Si m'ensexampen no en quedaré impune, aquesta és la meva única certesa. Però l'esperança que la humitat no malmeti gaire els papers on descansarà aquesta trista història meva, i que després de molts anys, dècades, quan algú refaci aquestes tortuoses parets, li pugui encara parlar, m'encoratja a seguir amb el meu pla... tot anhelant que l'escrit, com un salconduit, arribi a les mans justes, en el període històric just.

A l'alba prendré la decisió, ara necessito dormir una mica. Intento no pensar, tanco els ulls, respiro profundament. Un ronc de l'Antoni es confon amb el xiuxiueig del vent fresc de primavera que bufa lleugerament a dalt del meu punt de guaita, i, potser per darrera vegada, deixo que m'envolti el perfum màgic de les flors dels ametllers.

EL TOC DE LA SIRENA

Glòria Tomàs i Nus

Accèssit Premi de Relats Curts 2021

—Quan vaig entrar a treballar a la fàbrica era molt jove. Acostumada a transitar i córrer pels carrers drets del meu poble, em semblava que hi havia d'ensopegar, en aquell carrer llis com el palmell de la mà.

”La colònia de Filatures Casals on ens havíem instal·lat després de deixar el nostre poble només tenia dos carrers: el carrer Martí Casals i el carrer Nou. La nostra caseta era en aquest carrer, el carrer Nou. Ben bé, ho era tot, de nou: el carrer, la casa, aquella vida!

”La mare i el pare mai abans havien treballat a jornal. No estaven acostumats que hi hagués un cap que els donés les ordres, ni estaven avesats a fer sempre la mateixa feina, fos estiu o hivern, plugués o fes sol. Només havien de dir «sí senyor». Ells que havien treballat al defora, la terra als peus i a sobre el cap el cel, d'ençà del pantà, ho feien a cobert, entre quatre parets, sempre amb la cantúria de les màquines i amb el sol darrere els vidres de les finestres altes, a toc de sirena que marcava les hores d'entrar i de sortir.

”El pare no s'hi va acostumar mai. Mai. Passava dels quaranta i es trobava massa vell per començar de nou i jove encara per submergir tot el seu passat. Assegut al pati del darrere, mentre la mare estenia la roba li deia: «el pantà ens ha pres la casa i els trossos i aquest coi de ramal ens dona les molles».

M'ho explica la padrina, que té setanta-dos anys, mentre passegem la repadrina pel jardí de la residència, tot just estrenada la primavera. Té noranta-sis anys, la passegem amb la cadira de rodes i ella només ens mira silenciosa. Tres dones, si hi fos la mare en seríem quatre. Dues van treballar a la fàbrica. La mare no, la padrina està contenta que la seua filla hagi estudiat i que jo faci un treball sobre les fàbriques de filatures del Segrià.

Penso en l'Elionor de Martí Pol i hi veig la meua padrina, encara nena, treballant a la fàbrica, com la seua mare i la seua germana. Amb el mòbil, li poso el poema cantat per Jaume Arnella i la padrina l'escolta amb atenció.

—Jo també feia córrer l'escombra! Però què vols que et digui? No en tenia, de ganes de plorar! No teníem temps i ganes de plorar. De pena, n'hi havia prou amb la del meu pare!

El seu pare, el darrer pagès de la família, es lamentava que la construcció del pantà de Santa Anna havia fet desaparèixer el seu poble i que, paradoxes de la vida, la fàbrica s'alimentava amb la secla de Pinyana, a la qual el pantà de Santa Anna no li deixava faltar mai l'aigua. El meu pare —em diu la padrina— s'exclamava: “Tot lo dia tancats entre els murs de pedra de la fàbrica!” El seu pare no en devia tenir cap, de reivindicació obrera. Només es planyia del que havia perdut.

El que la padrina em vol explicar és que el seu pare, amb l'exili forçós, amb el pensament constant sota les aigües, era un home malhumorat, nostàlgic, melancòlic i depressiu. Però tenia unes sortides sarcàstiques i càustiques que la mare i la tieta expliquen. Havia deixat el seu poble a la Noguera, ofegat sota l'aigua, s'havia posat a treballar a la fàbrica, al Segrià, a tocar de casa. Aquella feina i aquella vida que havia de fer eren una altra cosa.

—Algun vespre, quan arribava a casa després de fer el torn de tarda, la mare treballava al torn de matí, has de pensar que hi havia tres torns, des de la porta de l'entrada deixava anar: “Julio María!”. Se senyava i deixava la carmanyola a sobre els fogons. “Julio María”, contestàvem nosaltres. “Ave Maria”, li responia la mare, recriminant-li el sacrilegi. “Heu de dir: sens pecat fou concebuda!”, ens deia el pare.

”Quan portava uns mesos a la fàbrica, vaig llegir, amb dificultat, de lletra poca, a una de les façanes: «Empezamos en 26 de junio 1896. Terminadas 4 de marzo 1897. Dirigió las obras Julio María.»

”Vaig entendre d'on havia tret el nostre pare aquella salutació que no agradava gens a la mare.

”La mare es va adaptar més de pressa que ningú a la nova vida. Menys feina, menys dura i una caseta que tenia enllestida en un no res. Valorava més que cap altra cosa la pagueta que queia segura, tant si gelava com si no es collia. La mare era qui bregava amb el canvi de caràcter del pare; amb una paciència infinita s'escoltava les seues queixes i sofria, més que ell mateix, l'enyorament del pare. Tenia el ressentiment arrapat al moll de l'os! El meu pare era com un arbre trasplantat, encara amb la capçada ufanosa, però havia deixat les arrels al poble. Les noves eren primes i poc fondes i amb aquestes no podia sobreviure massa temps. La mare havia de seguir i mirar endavant.

”Gràcies a la influència d'un oncle capellà amb bones relacions amb el bisbat i amb la família Casals vam aconseguir la feina i una de les casetes adossades.

”El pare era un dels pocs homes que hi treballava, a la fàbrica. Feia d'escarràs i aviat va aprendre a fer funcionar i arreglar aquelles màquines

que mai no paraven. Les dones érem moltes més. Semblava com si no s'acabés mai tot aquell fil! Però es va acabar. Un dia es va apagar el llum i tot va quedar allà.

”La caseta era d’una sola planta, igual com la del costat i igual com les altres del carrer. Jo trobava a faltar els balcons; poder mirar a la llunyania; veure les teulades de les altres cases; tenir Roca Roia al fons... Darrere la caseta, hi teníem un pati, petit com un mocadoret, on hi fèiem un hortet. Petit. Hi teníem un corralet amb quatre gallines. La mare hi semblava les mongetes que havia baixat de Tragó, la camamilla que havia nascut al poble... La terra d’aquell hort feia el que li donava la gana i la mare hi tenia moltes enrabiades.

”Tot i així, compartíem les coses de l’hort perquè quan a un li venien les tomates, a l’altre encara no. O l’enciam, o les bledes, o el que fos... Ho compartíem els uns i els altres. Les portes quasi no es tancaven mai. No es tancaven. Llavors no n’hi havia...

”A la colònia hi havia clavegueres. Quan hi vam anar a viure, amb els meus pares, no n’hi havia. Després sí. Teníem l’aigua a casa, quan jo era petita. La caseta, petita com una capseta de mistos, sense celler, sense golfes, sense arcades i alcoves... Tan diminuta que tot hi era sobrer! Vam haver de renunciar a molt: mobles, eines, roba de llit...

Sembla que tota la pena guardada durant tants anys, ara, a la padrina mentre enraona amb mi i empeny sa mare li acaba d’esclatar. Empeny sa mare i arrossega la nostàlgia de les dues. La repadrina se la mira amb aquests ulls vidriosos.

—Fins que no t’hi trobes, no t’adones que desfer-se de les coses que has tingut a prop, durant els anys d’infantesa, que ja havien sigut dels padrins, és tan dolorós com mudar la pell. La meua mare, determinada a treure ferro i mirar només cap endavant, ens deia: “Menys racons i menys feina a aturar els corcs!”

”Moltes coses se les va endur la meua tia a la torre que s’havien comprat a prop de Balaguer, altres les devien donar als gitanos! Què sé jo! Com que el pare no va voler deixar el poble, fins com aquell qui diu, el darrer minut, tot eren presses! La mare li va haver de posar un ultimàtum: «jo i les nenes, dilluns vinent marxem! Quan tinguis l’aigua al coll, decidiràs si et vols ofegar o seguir endavant! No hi ha més cera que la que crema!» Els tenia ben posats, la mare!

”La caseta tenia una única habitació i una cortina de flors, que la mare havia fet amb un cobrellit, separava el llit dels pares del nostre. Una cuineta, un menjador i una cambra de bany. A l’estiu trèiem les cadires a la fresca i enraonàvem amb els veïns. Els veïns eren vinguts de Jaén

i altres llocs d'Andalusia i parlaven un andalús tancat, escoltaven *cante jondo* a la ràdio i cuinaven diferent.

La padrina deixa la melangia i torna a mostrar-se alegre.

—El que era bonic era la unió que hi havia entre totes les cases! Érem com de família perquè ho compartíem tot. A les cases que hi havia més família ens ajudàvem, els donàvem alguna cosa, patates... El que fos!

”La mare i el pare treballaven a jornal i mig. La meva germana, més gran que jo, va començar de cap i principi a treballar a la fàbrica. Jo vaig anar a l'escola, poc, i estava sentenciada a treballar com ells a la fàbrica. El seu objectiu, en això també manava la mare, era estalviar i estalviar. Amb la indemnització pel pantà podíem aspirar a alguna cosa més. La mare tancava el puny! A la llarga, l'empresa ens va oferir poder comprar la caseta i així ho vam fer.

”Jo hi vaig treballar fins que em vaig casar, molt jove. Quan la teua mare va estar esqueradeta, hi vaig tornar.

”El pare traguava les bales de cotó i les passava al batan que netejava i disgregava els flocs de cotó. A vegades ajudava els mecànics a fer la posada a punt d'alguna màquina. El cotó el passaven per les cardes. Jo no hi havia treballat, a les cardes. Hi havia les metxeres, que feien com una metxa. Les metxes anaven a uns rodets i passaven cap a unes altres màquines, les contínues. La metxa? Sortia com un fil primet. Jo vaig començar a treballar a les metxeres. Em van posar a treballar allí perquè no arribava a les màquines. Els ajudava. Omplia els cànirs d'aigua. Passava l'escombra. Vaig entrar a treballar amb catorze anys i fins als divuit no em van assegurar. Aquells anys els vaig perdre. Hi he treballat un ramat d'anys!

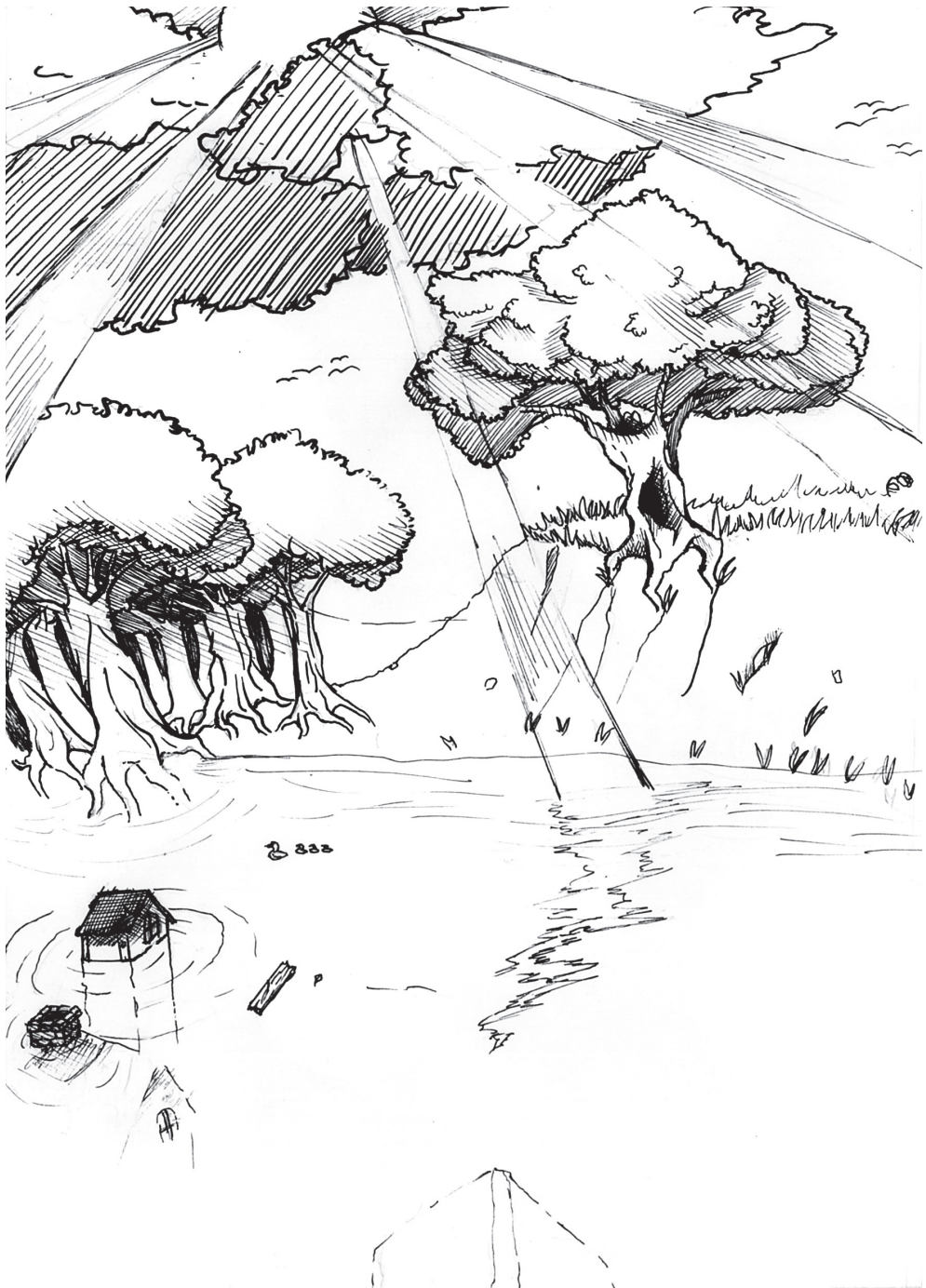
”Als àspids es feien unes madeixes grosses i es passaven al retort. Allí el fil es torcia i quedava un fil sol. A la sala del retort, hi havia unes altres màquines, el fil passava per uns tubs d'aigua. Es feia un fil més fort. D'allí passaven a una altra sala, on hi havia les *aubelladores* que feien el fil més fi.

”Hi havia unes dones que, a un lloc, que en deien el quarto del fil, on el fil es passava per un foc i cremava la borreta que sortia.

”Es feien les madeixes, hi treballava la mare, ara no sé com es deia! Aquestes madeixes encara anaven a unes altres màquines i en feien un cabdell. El procés acabava en uns cabdells grossos de fil.

”Hi havia els que l'empaquetaven i enviaven a Barcelona. Era el fil per fer roba.

”Quan va venir el tergal també vam treballar la terlenca. Era més fort. Vaig treballar a les contínues i al retort. Si el fil passava al gas, en sortia

Il·lustració de David Mejías Atienza.

el fil negre. Sí! També hi vaig treballar. Jo vaig treballar a tot arreu... El darrer on vaig treballar, va ser a les metxeres.

”A la metxera s’aprima la veta, s’hi dona una torsió i s’obté la metxa que s’enrotllava en bobines.

La padrina m’explica el procés, saltant d’un costat a l’altre. Conscient que jo em perdo amb aquesta nomenclatura. A vegades, deixa la cadira i fa uns moviments amb les mans. Són uns moviments automatitzats durant hores i hores de fer una mateixa feina.

—La mare treballava a les contínues, “el cotó ja és fil”, deia ella. A la mare li semblava que en aquella fàbrica fèiem màgia.

La meua repadrina, que s’havia criat amb l’experiència que d’una llavor en surt una planta i d’una flor un fruit, admirava el procés veloç i perfecte de les màquines. La dona que seu a la cadira era com un torrent i ferma com les pedres que havia deixat sota el pantà.

—A vegades em feien baixar a baix, a la sala de la turbina, i jo tenia por de caure al canal! La feina a la fàbrica era, deia el pare, com una cadena de la qual en pengen feines. Fèiem les metxes de cotó, fins que em vaig casar i quan comprava la roba per fer-me l’aixovar pensava: “Ves que aquest fil no hagi passat per les meues mans!”

”Com era la fàbrica? Era molt guapa. Semblava un jardí. Quan entraves, estava tot ple de rosers. Hi havia la casa del director, molt guapa, amb vista a les quatre cares. Hi havia la porteria. Una família vivien allí, de porters. Després hi havia la casa del manyà que vivia a dins de la fàbrica perquè si s’espantava alguna cosa, el manyà ho anava a arreglar.

”A dins hi havia les cases dels encarregats: primer director, segon director. La gent que treballava a les oficines també hi tenien les cases, a dins de la fàbrica.

”La fusteria era a banda, era una sala. I la manyeria. Hi havia una casa molt guapa que li deien *la casa de l’amo*. Quan venien, per coses, s’estaven allí. Tot a dins de la fàbrica, tancada amb uns portals.

”Venien els paquets de cotó de Barcelona, unes bales molt grans de cotó.

”Ens feien Reixos. Als nens de la colònia ens feien Reis. Jo vaig néixer el 26 de desembre i em van regalar un sonall perquè era molt petita. Ens donaven dos coses a cada *crio*. Als nens: pilotes, puzles... A nosaltres, sempre una nina i una capseta amb joguinetes... O trencaclosques, saltadors. Tot el típic de llavors. No hi havia gaires cases que poguessin tenir joguets! *Naltres* sí, ens els donaven a la fàbrica. Venien de Barcelona. No és que ho pagués el director, eh? Per Nadal, ens donaven *tarrons*. Però uns *tarrons*! Que eren dobles, no com ara que són prims! Un de Xixona

i un altre d'Alacant. Però uns *tarrons*! Dobles, eh? I bons! Els del poble no en menjaven, d'això! Només en menjàvem els de la fàbrica.

Hi havia com un *colmado*, on es comprava més bé de preu. La padrina torna amb els records dolços.

—Això dels *tarrons*... Fins a l'últim moment van donar *tarrons*. Que la fàbrica era un bé per al poble perquè els diners corrien! No gaire, perquè cobràvem poc. Però a la colònia, quan hi era jo, primer no ho sé, però quan jo hi era, es pagava vint pessetes. Vint pessetes per la caseta, per l'hort, el corral...

”Els que podíem treballar! Van venir també moltes famílies de l'Aragó que potser eren cinc o sis germanes... I com que tot eren dones, doncs, a la fàbrica. Els homes treballaven més a les cardes, més que als dobladors.

”Van començar a treballar de jovenets, que els havien d'amagar quan venien revisions i coses... Quan jo hi vaig començar a treballar, no es començava fins als catorze anys. Llavors, havíem de tenir catorze anys!

”Hi havia un grup d'homes que en deien els setmanals. Setmanals volia dir que si els cridaven en diumenge, hi havien d'anar. O a la nit. O a l'hora que fos. Quan s'espatllés alguna màquina. Cada any, ells feien un dinar, els setmanals, els homes. Coses d'abans. I anaven al pantà, o a la peixera, que era el lloc més típic d'anar. O al riu. Es feien ells el dinar. Els setmanals.

”Els diumenges jo no vaig treballar mai, però si feia falta, si havies d'ajudar... Vacances? Si les treballàvem, les cobràvem. A vegades no treballàvem a les màquines, netejàvem les màquines i llavors ho cobràvem molt bé de preu. Hi anàvem totes, a treballar, encara que fossin vacances.

”Hi havia gent que feia jornal i mig. Hi havia gent, i dones, que feien jornal i mig. Jo això no ho vaig fer. Si feia falta dones... M'apuntava, però jo jornal i mig, no en vaig fer. Anava a cosir, o a un altre lloc.

”Hi havia tres torns. Començàvem a les cinc del matí, sortíem a dos quarts de nou a esmorzar. Els que eren de fora es portaven l'esmorzar, amb una cistelleta. Jo, com que vivia a la colònia, me n'anava a esmorzar a casa. El pare no, que es quedava amb els companys. Però en mitja horeta. Tocaven les sirenes. Hi havia unes sirenes que inclús la gent del poble les sentia. I sabien que era tal hora perquè havia tocat la sirena. La primera, la segona i la tercera. Quan no tocaven les sirenes era a la nit. A la nit, no. Però als torns de matí i tarda tocaven les sirenes. A les cinc del matí i a les deu de la nit tocaven per als que havien d'entrar.

”Fèiem de cinc a dos quarts de dos i llavors entraven els del segon torn, de dos quarts de dos a les deu de la nit i també tenien mitja horeta

per berenar. Els de la nit feien de deu a cinc. A les cinc plegaven els de la nit.

”Les màquines no paraven. Els diumenges es feia alguna cosa... Arreglar, alguna cosa que convingués molt. La fàbrica va ajudar! I molt perquè no hi havia diners.

”I el poble funcionava molt bé perquè llavors hi havia moltes botigues. Moltes. Moltes, al poble d’Alfarràs. Cosa que ara no n’hi ha. Però llavors hi havia botigues de tot. De tot. De tot.

”A totes les cases hi havia un jornalet. Petit, però un souet. O quatre! La casa on érem *naltres*, doncs mira! Entraven jornalets petits, però entre tots, fèiem un bon jornal. I com que tampoc es gastava un duro, perquè els meus pares, els pobres, no anaven enlloc... Pobres. Només estalviar, estalviar per comprar una caseta, o alguna cosa.

”Eh que sí, mare, que hi vam treballar, a la fàbrica?

La repadrina ens ha mirat i ha mogut el cap assentint, sembla que ens ha volgut fer una rialla.

TERESA, DE BLANC

Rosa Mesalles Olivan

Dalt del turó, amb Maials als peus, les portes de l'ermita de Sant Sebastià s'obriren solemnement. Filets de llum tímida del darrer diumenge de febrer irrompien en el temple. Teresa, del braç del germà gran, a contrallum, iniciava amb pas minúscul el trajecte nupcial cap a l'altar, on l'esperava un Miquel nerviós, que es fregava insistentment les mans i somreia sense parar.

Tendra i olorosa com un núvol de talc, semblava una marededeu, amb el vestit de núvia de sa mare, de setí ivori amb punyets i coll de filigrana. L'encaix antic de la padrina li coronava els cabells i li velava el rostre. Les arracades de plata vella heretades de Magina, la tia soltera, li emmarcaven la candidesa de l'esguard.

* * *

Des que era una xiqueta s'havia imaginat abillada així en el seu dia gran, amb les tres dones de la seva vida acompanyant-la en l'absència i, malgrat tot, fent-se presents en ella el dia feliç del seu casament a l'ermita de dalt.

Elles li havien donat tot el que tenia, tot el que era, per dins i per fora. Ara, cap de les tres no vivia, no la veuriem avançar pel passadís prement fort el braç del Marcel per sentir-se ferma, amb aigua de llum als ulls i amb un ram de flors d'ametller acabades de tallar al tros on tenien el mas.

La mare només l'havia pogut acompanyar fins que complí set anys, moria de part del seu germà Cisco, la nineta dels ulls de Teresa, perquè era el petit i perquè era contínuament la mare absent, els ulls d'ella serien en la mirada viva i blava d'aquell nen, sempre.

La padrina Carme va ensenyar-li la vida des d'aleshores fins el dia que, prement-li la mà, en el seu darrer sospir i amb un filet de veu, va acomiadar-se'n amb un "Teresa, has de ser forta, xiqueta, no te'n queda altra, mira endavant sempre i procura pel Cisquet, que és molt canalleta encara". Després vingué el silenci sobtat i el buit rotund de la vetlla amb el cos present d'aquella dona menuda que havia perdut la filla i ara deixava òrfena per segona vegada la neta.

Tia Magina, amb quaranta-sis anys, sense home ni pretendent, va passar a ser la tercera mare de Teresa, quan ella just n'havia complert setze. Anys després, Magina també partiria al no-res amb el deure complert d'haver fet de la neboda una dona de profit.

Teresa de negre, tres cops, tres voltes Teresa de dol.

* * *

Dies després que els promesos haguessin fixat la data del casori, Teresa va pujar a les golfes d'aquella casa on havia nascut i crescut i on havien habitat els qui la precediren, Casa Feliu, prop de l'església nova. En el sota sostre del casalot de pedra s'hi acumulaven andròmines dels temps passats i el bagul polsós, el *mundo* de la mare. L'obrí amb tristor i emoció alhora per recuperar aquell vestit de núvia que havia estrenat la seva mare feia anys i que ella veia cada dia en el retrat descolorit que hi havia sobre el bufet del menjador. Aquell vestit que dormia el son de l'oblit i el silenci dels dies vestiria de nou un cos jove i il·lusionat. El va rentar amb aigua on hi havia bullit sabó de casa i una cullerada sopera de percarbonat sòdic, per blanquejar el passat i fer-lo lluir. L'alliberà al sol del terrat del darrere després del midó, com si fos bandera blanca de convit, per revifar la turgència de la tela del dia de núvia de sa mare morta. Recuperà la mantellina de la padrina, que conservava encara l'olor de càmfora que la protegí, embolcallada en paper fi, del tedi i del segrest de gairebé un segle. L'havia teixit —padrina Carme sempre ho explicava— un presidiari en els dies llargs de condemna, on el temps, l'única pertinença amb què comptava aquell home privat de llibertat, fou dedicat en cos i ànima, amb paciència oriental infinita, a aquell preciós laberint translúcid de filets color os que, amb precisió d'aranya, havien fet brollar un jardí de flors i espigues.

Les joies de tia Magina, guardades en una capseta de carei al seu tocador des que era una xiqueta de lluir, les hi havia regalades la tia soltera, que li era també padrineta de pila, en complir els quinze anys dient-li que les arracades li farien bonic el rostre, com dos estels de la sort. Una sort que ella no havia tingut, perquè la seva immensa bondat no havia estat suficient per engrescar cap xicot de la seva quinta, que la trobaven eixuta de gest, seca de cos i massa blanca de pell.

Les sabates, a banda de les puntes i la seda de la roba íntima, serien la sola peça pròpia de núvia que estrenaria quan es casés. Se les havia anat a comprar a Lleida amb la Maria, la cosina amb qui havia crescut, porta amb porta, filla del germà gran de son pare.

Una tarda de desembre totes dues van anar a ciutat, sota els porxos, prop de la plaça gran, van entrar a la sabateria i hi van passar una estona llarga. Es va emprovar quatre models diferents i, finalment, aconsellada per la cosina, en trià uns de ras amb llacet que li feien el peu especialment bonic, deia la Maria, i prou alta per no semblar tan menuda quan estigués amb Miquel dempeus a l'altar.

En sortir de la sabateria van passejar-se carrer Major amunt i avall fent temps per agafar el cotxe de línia per tornar a Maials. De bracet parlaven del gran dia i Teresa va explicar-li per què volia casar-se a l'ermita i no pas al costat de casa, a l'església gran del poble. Li va confessar, mai no li ho havia explicat, que des que era un tap mai no havia pogut suportar de veure aquella imatge de santa Àgueda que hi havia a l'església de Nostra Senyora de l'Assumpció, amb els pits sobre una safata, com dos flams. La primera vegada que la va veure anava amb la mare i va quedar paralitzada, tota ella era tremolor. Li va causar tant d'impacte que no se la va treure del cap en molts dies i la somniava de nit i plorava amb desconsol perquè la veia al peu del seu llit i cridava la mare i no podia tornar a agafar el son. No podia entendre la brutalitat i la ignomínia d'aquella dona palplantada en una peanya exhibint els pits tallats i amb un oceà de tristor als ulls. Des d'aleshores, els dies que tocava anar a missa hi acudia sempre amb un buit al dedins que li feia venir mal de panxa i procurava situar-se en un raconet, asseguda en un banc on no pogués veure la santa martiritzada. Més tard, de joveneta mai no va poder compartir amb les amigues aquella penúria i desassossec que tenia, no gosava explicar què li passava quan havien de celebrar el Dia de les Àguedes al poble, perquè l'haurien pres per bleada i li haurien dit que estava carregada de romanços i que es deixés de ruqueries. Però a Teresa no li cabia al cap que aquella atrocitat pogués ser motiu d'alegria i celebració, de balls i de subhastes de toia, de tortells i orelletes a la plaça Maneta el 5 de febrer de cada any. Ella només veia el turment d'aquella dona desgraciada sense pits i només podia sentir el dolor en els seus i li agafaven calfreds i li venien basques. I aleshores ho va decidir, "si mai em caso no serà pas a l'església nova, no vull veure l'Àgueda mutilada".

En canvi, l'ermita de Sant Sebastià, al tossalet, era un espai bonic i lluminós on podia contemplar el poble i comptar cases i endevinar quina era la seva i veure els camps. Aquell era un lloc feliç que li recordava el seu pare, batejat amb el nom del patró de Maials, i els seus anys tendres de quan era xiqueta i hi pujava amb les amigues a berenar rosegons de pa i xocolata, i en dies de festa aquelles pastes de sagí, que la padrina havia batejat amb el nom de *pastes corason sin trampa*. Arribaven a l'er-

mita pels esglaons flanquejats d'arbres que feien ombra al ple de l'estiu. Aclofades, resseguien amb els dits els dibuixos fets amb pedretes que decoraven alguns trams de l'escalinata. De tots els motius que hi havia, el seu preferit era el que representava una caseta, de traç infantil, amb una porta oberta de bat a bat. A Paquita, la seva millor amiga, li agradava més l'esglaó de la jaqueta i el parell de sabates. I comptant esglaons i llegint les inicials que contenien de les famílies del poble que havien contribuït a sufragar les despeses de la seva construcció, s'imaginava que un dia hi pujaria de núvia amb el vestit de sa mare i la mantellina de la padrina Carme teixida pel presoner i que quan superés l'últim esglaó, el que contenia les inicials de la seva pròpia família, veuria la portalada amb un sant Sebastià en el frontis i la porta de dos batents que s'obriria per rebre-la.

* * *

Les tres dones de la seva vida no eren al temple, el seu pare tampoc. Només els oncles, els dos germans i els cosins. La resta eren parents de segona línia, la família abundant d'en Miquel i alguns amics joves i feliços com ells, perquè tenien al davant un camí llarg i recte com aquella catifa que ara la dirigia cap al seu promès. L'emoció que sentia feia que no notés que trepitjava sobre el feltre vermell tallat a mida i desplegat per rebre-la, com si tot passés dins d'un somni.

La missa va ser breu. El capellà no fou especialment historiat, va dir el que havia de dir i va tenir algunes paraules d'afecte sincer per als nuvis, que havia vist créixer al poble on l'havien destinat feia tant de temps, uns anys que li havien esblanqueït la testa i arrodonit el ventre. Els va recordar quan eren dos nens que combregaren amb la pell tendra dels anys en què tot estava per endevinar.

En sortir, un núvol d'arròs descarregà els minúsculs granets sobre els caps de la parella, que reien i s'abraçaven protegint-se amb les mans i el ram de núvia fent escut perquè no els anés als ulls l'eufòria dels convidats. I la campana repicava fort i llarg amb drings de festa. I algú va cridar "que visquin els nuvis!" i tots reien, i tots els besaven, i algú li espolsava el midonet que havia enfarinat l'americana fosca del nuvi.

Abans de dirigir-se al convit a la fonda de la plaça del poble, Teresa va demanar d'anar al cementiri. Volia visitar les dones de la seva vida i explicar-los que se sentia feliç. Volia que ho sabessin, estava convençuda que la podien veure allí on fossin, les imaginava, les intuïa assegudes totes tres en un pedrís, vora una olivera. Va desfer la llaçada d'organdí

de la seva toia d'ametller i la va partir en tres, i a cada llosa blanca hi va deixar les flors roses del seu dia d'il·lusió de núvia, com un present perquè poguessin sentir l'olor que feien les seves mans, de Teresa de blanc, de Teresa feliç, que lluïa en un dels seus dits el cercle daurat que la unia al seu Miquel de per vida.

El marit acabat d'estrenar i el Cisco s'havien quedat unes passes enrere, respectant-li l'espai per a l'ofrena i deixant-la fer perquè sentís la intimitat amb les altres dones de casa.

Va estar-s'hi una estoneta, en silenci, parlant-los des de l'entranya dels records, des del buit deixat per les absències, escoltant la resposta en la calma d'aquell matí de febrer en un cementiri en pau.

Després de resseguir amb els dits les lletres llavorades al marbre que deien el nom de la mare, es va redreçar per acomiadar-se d'aquell bocí del seu passat que li donava força des de l'etern silenci.

El cel va començar a deixar anar un plugim fi i benigne, amarant-li la mantellina, i la Teresa va començar a fer el camí del seu nou viatge, creuant la porta ferrada del cementiri. A banda i banda, Miquel i Cisco li serraven fort les mans i somreien.

DESEMPOLSEGANT LA BARCA

Joaquim Gibert Font

*«Pugeu a la barca, que naufragarem!
Tothom pensarà que ens haurem ofegat,
però ja podeu riure perquè no ho farem,
si hom no ho desitja, hom no es nega mai,
anirem sota l'aigua amb els ulls ben oberts...»*

PAU RIBA (1971)

“A la que teníem una riuada una mica forta, acabàvem anant a arreplegar la barca Segre avall, a prop de la Granja d’Escarp o de Mequinensa. O ves a saber on! I, per postres, ens la trobàvem mig abonyegada. Llavors calien uns dies, unes setmanes, per reparar els desperfectes. I no oblidar d’afluixar la mosca. Així i tot, van ser els millors anys...” Qui parla així és lo Ferran de cal barquer, el massalcoretjà que s’encarregava del tram de Massalcoreig a Torrent de Cinca, el qual afegeix que, amb els aiguats, els embarcadors també en quedaven malparats.

Em dic Nausica Tàpies i Escala. Soc alumna de secundària. De gran vull ser periodista. Sí, sí... periodista de cròniques, de reportatges, de documentals. Igual que en Quim Monzó i en Jaume Barberà, que un pic van enllestir la carrera de periodisme, se les van empescar per fer de corresponsals de premsa a la Indoxina i altres topants del sud-est asiàtic. Matiso, volia dir reportera. Reportera en majúscules. La mare, les jaies, mon germà, els cosins, les tietes... m’engalten que estic tocada del bolet: “Què se t’ha perdut a la Cotxinxina?” Parlant en plata, em venen a dir que vull fer una feina massa arriscada, que em vull complicar la vida innecessàriament. No em feu ballar el cap! Ras i curt, sempre em trobareu a l’hora de conèixer gent interessant i moure’m amunt i avall. I és que soc un cul de mal seient!

“La somera que no arrencava ni amb fum de sabatots. La xiqueta que va perdre la sabateta, acabada d’estrenar, hores després de fer la primera comunió. Un torrentí que s’ho feia venir bé per coincidir amb una pubilla de Massalcoreig, que li tenia el cor robat. I tenia les penques, el xicot de Torrent, de dir que la inesperada trobada era per pura xamba. Una veïna

de prop del molí dels Montfort que sempre baixava marejada de la barca. Sortosament, mai va vomitar a bord! Els de l'orquestra de Massalcoreig que, en dies de festa major, tan bon punt pujaven, aprofitaven aquells instants per afinar els instruments..." Ho afirma en propietat el barquer. Atès que ell era un dels músics: el bateria de la banda.

L'home va embalat, com si s'hagués embotit en el túnel del temps: "Era tanta la fal·lera que hi havia per Sant Bartomeu, perdó, Sant *Porto-meu*, que les fadrines i els fadrins s'engrescaven a ballar, de dalt estant, tot just la barca salpava. I si, a mesura que la nit transcorria, n'hi havia que remugaven demanant de tornar abans del darrer ball, volia dir que en aquella revetlla no havien triomfat amb les xiques. Per contra, als que els havia anat com l'anell al dit amb el sector femení, no tenien cap pressa: ja els estava bé allargar una estona més el sarau." Pareix que hagi menjat llengua per dinar. Bo i així, de tant en tant m'engalta que no se'n recorda de res més, com si volgués plegar veles: "Quan no era un all era una ceba. La barca, Nausica, també comportava maldecaps. Molts. Tot això és llarg de contar!" Fa un sospir i, de bell nou, se li encén la bombeta i, clar i català, torna a soltar comentaris prou sucosos. Fa gràcia sentir com parla, com va desenteranyinant records. Té cops amagats que em descolloquen. A camins, es fa un estrany silenci: el massalcoretjà s'emociona uns segons... Li deuen venir flaixos d'una certa volada. De tant en tant m'etziba "això no ho posis".

No us he dit que visc amb una cama a Seròs i una altra a Fraga. Els pares es van separar quan era alumna de primer de primària. Ells es van conèixer a la Florida 135, la famosa discoteca fragatina dels Arnau. I van començar a festejar cursant BUP a l'Institut Ramón J. Sender de Fraga. Enguany m'he matriculat a primer de batxillerat. Precisament aquests dies haig d'enllestir un treball d'història sobre el terreny. I tot això que embolcalla la barca em treu el son. Deu ser el magnetisme, les forces tel·lúriques, la màgia que desprenen les aigües braves. He llegit no sé on que als humans ens cal la ficció, sense la qual ens costaria més enamorar-nos, il·lusionar-nos i, en definitiva, viure. Així doncs, voleu dir que si fóssim americans no faria temps que tindríem una pel·lícula amb la barca de Torrent a Massalcoreig com a eix central? O, si voleu, no n'eixirien uns episodis ben arrodonits per a una sèrie televisiva d'havent dinat? Ben mirat, què seria del trapella de Tom Sawyer sense el rai, sense el Mississipí? S'haurien enamorat mai Katharine Hepburn i Humphrey Bogart, en la ficció del cel·luloide, si no s'haguessin vist embrancats a baixar pels ràpids del Ruiki, el riu congolès de *La reina d'Àfrica*? De ràpids, salvant les distàncies, també n'hi ha en el Cinca, arribant a Tor-

rent. Bé prou que ho saben els que s'apunten al concorregut descens en caiac de Fraga a Mequinensa, a mitjan agost, que et deixa baldat, si no ets un esportista d'elit.

Se'm fa difícil imaginar un període, el de les primeres dècades de la dictadura franquista, en el qual el transport terrestre era majoritàriament en carros. Els jaios em diuen que, de camions, n'hi havia ben pocs. I que, a tot estirar, hi havia camionets, que per franquejar el riu en barca pagaven cinc pessetes. I els passatgers, individualment, una pesseta. Consegüentment, la barca esdevé cabdal a l'hora de moure's per qualsevol afer. A propòsit encara del setè art, i en particular de l'audiovisual català, és interessant la conversa de Josué, el barquer de l'Araguaia, riu amazònic, i el pare Pere Casaldàliga en el film *Descalç sobre la terra vermella*. El missioner fill de Balsareny, en plena navegació, li fa saber: "Escriu un poema, al riu. Qui no es torna poeta davant d'aquesta bellesa?" El barquer brasiler li respon: "Per a nosaltres el riu és el pare: Pare Araguaia. Dona vida. Ho dona tot. Déu és gran, però la selva encara ho és més."

Però no ens desviem. Estiguem pel que hem d'estar, que m'ha d'eixir un bon treball de camp ara que tinc lo Ferran fit a fit i disposat a esplaiar-se: "La caseta del barquer, tal com era coneguda per tothom, m'anava de primera per aixoplugar-me de la pluja, dels primers freds, per fer-la petar amb els passavolants, per a fer un mos i un bon got de vi. Era una caseta feta a la meua mesura." Lo Ferran confessa que "quan m'esguerraven la migdiada, tot clapant a la caseta, em podia llevar amb molt males puces. Sobretot, els estius. I és que no sempre em venia bé d'enganxar. No sé si us en feu càrrec... Eren moltes hores al peu del canó agafant impuls i som-hi que no ha estat res. Calia ser traçut per governar amb encert el timó. Així com aprofitar les fondalades i el corrent del riu. I maniobrar amb destresa les corrioles de les sirgues, que enllaçaven totes dues ribes. Ho havia après de mon pare, que en sabia un niu! Ma mare, que era de Fraga, també era manyosa. I mon germà, que semblava una mosca morta, deixa'l córrer, la sabia llarga!" Amb una certa incomoditat el de Massalcoreig se sincera: "I, au vinga, cap a l'altre cantó hi falta gent, em deia a mi mateix per a donar-me ànims. Càsum l'olla! A veure si encara m'emprenyaré!! Reconec que, segons el dia, em feia una mandra descomunal posar mans a l'obra. Com us ho diria. Em venien uns atacs de ganduleria, que no em resultaven fàcils de combatre. A voltes em feia el distret. Que fes el badoc ara ja ho puc dir sense embuts. Abans d'entrar en acció, assaboria profundament la cigarreta fins al final. Calada va, calada ve. A aquestes alçades tot plegat ha quedat en el calaix dels

mals endreços. Són les anècdotes dels que ara veiem passar la vida en el banc del si-no-fos...”

Sant tornem-hi. El de cal Barquer prossegueix: “Força eren les famílies que s’endiumenjaven, amb la canalla, per anar a veure la padrina o l’oncle, carretejant bicicletes i farcells. Els feiners embarcaven carros curulls d’oli, blat o el que convingués. Qui més qui menys tenia familiars, terres a cada banda, encàrrecs pendants... que els duïen a travessar el riu cada dos per tres.” Lo Ferran parla pels descosits: “Era més complicat fer baixar els animals de càrrega que enfilars-los. Sovint lliscaven. Agafaven por. Me la feien ballar ben ballada.”

“Qui duïa més problemes eren els animals. Hi havia pagesos que, de tan enfadats, els mossegaven les orelles per a fer-los creure”, em comunica lo Josep Maria, dinamitzador d’*Històries de Massalcoreig*, un compte de Facebook que m’aporta informació valuosa. Aquest massalcoretjà inquiet l’encerta evocant a la xarxa social fragments del passat d’un poble riberenc, del qual m’aclareix dubtes en una trobada personal. Hi observo imatges del març de 1938 quan la barca del Cinca transborda, cap a Massalcoreig, les primeres tropes franquistes que entren a la Catalunya del president Companys.

Lo Josep Maria m’explica que a causa dels copiosos bombardejos (republicans) sobre Massalcoreig: “Un obús va destruir la barca i va matar un soldat. Els militars (de l’*Ejército de Ocupación*) la van substituir per un pont provisional fet amb llaüts.”

Tant el de Massalcoreig com el de Torrent van ser uns embarcadors discrets. El de Torrent quedava més alt. En canvi, el de Massalcoreig estava ubicat a la glera, en una mena de platja de codissos a nivell del Cinca. Ambdós molls, construïts amb taulons i estaques, permetien enllestir les tasques de càrrega i descàrrega. I que els transeünts pugessin i baixessin sense quedar massa esquitxats ni xopats. Malgrat la bona voluntat, sembla que del fangar del voltant ningú se n’escapava. El tarquim, la polseguera, el xip-xap... déu-n’hi-do! No em vull imaginar el fangeig!! Així doncs, sovint els passatgers s’estimaven més baixar de la barca descalçats i fer un tram amb les sabates a les mans. Era tan bon jan lo barquer, que quan el riu baixava crescut, a l’home no li feia res enfilars a coll, vull dir a *va corderet*, les veïnes fins a la barca. Així s’estalviaven pujar amb els peus regalimant.

Aquells anys el Cinca era molt més ample. I, en conseqüència, hi havia sectors del riu menys pregons, per mitjà dels quals era possible passar-lo a gual. Però, per evitar ensurts, calia conèixer-los bé. Així com

el barquer havia de parar compte a l'hora de fer avançar la barca a fi i efecte de no embarrancar-la.

“Avui en dia la llera del Cinca és més estreta. Les preses construïdes a mitjan segle xx segurament expliquen els canvis. Per exemple, han fet variar la fisonomia de la conca i dels voltants. Coses de la modernitat, del progrés, del segle XXI. No obstant això, el cabal fa goig. És veritat que aquest hivern ha plogut força”, explica, a classe, la Sara, la professora de Ciències Socials. La que m’ha encomanat el treball d’història diu que, fa un segle, els rius del Pirineu tenien més profunditat, més amplada, més aigua... I que es notava, amb escreix, quan venia el bon temps. Quina ha estat la funció dels embassaments pirinencs? Segons la Sara han servit per regular l’aigua del desglaç i els desbordaments de rius, que sovintejaven.

Lo Jaume, el nostre tutor, ens va deixar anar que la història avança en espiral, com aquell qui diu fent dos passos endavant i un endarrere. Ens fa llegir a tutoria de grup *Thoreau. Biografia essencial*. Tinc el llibre començat. En fosforescent he subratllat, a la pàgina 13, que amb l’excusa de la modernitat, que suposadament ens fa viure millor, perdem “l’equilibri amb la natura, les relacions de proximitat entre humans”. Juraria que el ianqui tenia raó. L’eixerit de Henry David Thoreau, que va ser un rebec nord-americà del XIX, considerat el pioner de la no-violència, entusiasma lo Jaume.

Amb el pare, dies enrere, vam trescar per les vores del Cinca, allà on hem calculat que la barca atracava a prop de Torrent. Necessitava guipar-ho, trepitjar-ho, ensumar-ho. Ser-hi en cos i ànima. Sort en vam tenir d’un pagès octogenari, d’una horta veïna, que ja tenia la feina feta i ens va orientar. L’embarcador petit, el que servia per amarrar la barqueta a rem, és fàcil de trobar. No té pèrdua: ben bé a ran hi ha actualment una torre de llum. A més, l’atrotinada caseta del barquer, camuflada entre matolls i esbarzers, és visible si estàs disposat a quedar esgarrinxat. Dedueixo pels vestigis que va ser un refugi d’obra, a base de pedra i bigues de fusta, que el dia menys pensat s’ensorrarà. L’altre embarcador, el que servia per a la barca de més calat, consistent en una plataforma d’uns 70 m² sobre dos llaüts ben travats, ens el vam haver de pintar a l’oli. D’aquell moll, no en queda cap rastre. S’explica perquè el traçat del riu ara tampoc sembla el mateix. Es fa difícil detectar, malgrat les fotos de l’època i els plànols existents, l’emplaçament exacte d’aquest moll. Allà on se suposa que va estar ubicat, hi ha ara un fotimer de canyes, xops, tronc esberlats, malesa... que no permet, amb claredat, clissar l’altre cantó. I és que tal com va sentenciar Heràclit d’Efes, “no ens podem banyar dues vegades en el mateix riu”.

Els espigons i les motes, murs de contenció fluvial, romanen identificables en punts de ribera del Segrià i del Baix Cinca. Els cúmuls de terra arrossegats pel riu, els sediments, han deixat el pedrer, en alguns casos, en segon terme. L'estacada és el nom amb el qual són coneguts aquests paratges tant a Massalcoreig com a Fraga. El terme de Massalcoreig és menut. I només faltava que les riuades anessin retallant els marges, que solen ser els trossos de terra més cobejats per la seva fertilitat. I, en conseqüència, calia anar a totes. Tal dit, tal fet, bona part del poble, el Comú, va assumir el repte de tenir el riu a ratlla. Així es va dur a terme una obra gairebé faraònica: els massalcoretjans es van organitzar per tragar unes pedrotes immenses, des de les pedreres de Montllober, amb camions fent viatges amunt i avall. Tant és així, que amb la col·locació d'una rastellera llarga de blocs de pedra es va aconseguir retenir el Cinca.

Però tornem a la barca, això és un parèntesi, per fer venir gana. També hi va haver una barca de Massalcoreig a Fraga. Gairebé tots els pobles riberencs disposaven d'embarcacions. M'ho han assegurat els padrins, que igual que altres veïns d'aquestes contrades van haver de fer estraperlo. Acabada la guerra del 1936-1939 gairebé ningú arribava a finals de mes. Eren temps de penúries: pitjors, en molts casos, que durant els anys de guerra... I, per acabar-ho d'adobar, sovint es presentava la Guàrdia Civil, mentre la barca desembarcava a Torrent, per confiscar (o millor no saber-ho) el que carretejaven els estraperlistes. Lo Josep Maria, el massalcoretjà il·lustre, em diu que el barquer feia els ulls grossos, en tantíssimes ocasions, atès que es tractava de vídues del bàndol republicà: "Amb moltes dificultats econòmiques, no els va quedar altre remei que dedicar-se a tragar aliments, majorment ous, conills, coses de poc pes, que molts cops no es podien permetre de menjar a casa seua (...) travessaven el riu mitjançant la barca i confiant després que algun camió de les mines les atansés a Mequinensa, on venien el producte."

Si lo Ferran ha estat el darrer barquer és perquè un 29 d'agost de 1963 l'home va tancar la parada. Una de les tantes tempestes d'estiu se'n va endur la barca per sempre més. Què passava? Ja no eixia a compte: anava de mal borràs això de transportar bestiar, mercaderies, persones... pel Cinca. Els veïns de la ribera es desplaçaven més fàcilment per terra ferma en vehicles a motor. Amb la desaparició de la barca es va posar punt final a segles d'un servei regular de navegació fluvial en aquest indret. No passem per alt que, en temps dels romans, l'alçada del riu entre Torrent de Cinca i Massalcoreig era part de la Via Augusta. També va ser un pas estratègic en l'etapa musulmana. I, per descomptat, durant els senyories dels Montcada i dels Montfort respectivament.

L'entranyable barquer massalcoretjà em diu que ha d'anar fent via, que ara viu en una residència, però vol afegir: “Em poden criticar. Però sé que m'envejaven perquè com a pescador, com a pescador de tresmall, gairebé ningú em superava: tothom quedava amb un pas de nas quan tornava amb el sarró atapeït de peix. I és que van ser els millors anys...”

Veig com lo Ferran s'enfila en el cotxe del nebot. Els anys no passen en va: el de Massalcoreig s'ha fet gran. De salut? Prou bé. Però no li quedava pràcticament ningú de la parentela en el poble. A tot estirar, uns cosins llunyans. Però gairebé tota la família viu a la perifèria de Barcelona. I s'estimen més, per coses de l'edat, tenir-lo a prop. El nebot fa sonar la botzina. L'home em saluda del cotxe estant amb la mà. M'ha paregut que tenia els ulls negats. O potser és que he vist moltes pel·lícules de comiats, d'enyor i altres romanços. Sigui com sigui, ara em toca rellegir els apunts a fons, fer-ne la composició de lloc, redactar-ho amb elegància. Els de la generació de la barca s'ho mereixen. Haig de lliurar el treball dilluns vinent. Fil a l'agulla!

Massalcoreig-Torrent de Cinca, darrer diumenge de febrer de 2021

Història basada en l'esdeveniment històric amb referència filmogràfica: *La battaglia dell'Ebros* (1938), curtmetratge de l'Archivio Luce-Istituto Nazionale Luce, Cinecittà.

LA VERITAT

Núria Muñoz Aige

Llavors encara no ho sabia, però la veritat acabaria amb mi.

Dues hores. Solament feia dues hores que el general Yagüe havia trepitjat els carrers del centre de Lleida per celebrar la victòria; els nacionals ja tenien el que volien, la ciutat era tota seva i la porta cap a posseir tot Catalunya s'obria amb desgana davant seu.

—Les llevamos la paz y así nos reciben... ¡hay que joderse! —va dir el general, o potser ho podria haver dit, o potser no ho va dir mai, en veure les quatre cares llargues que el van anar a rebre, i això perquè els havien dit que els nacionals els repartirien pa.

Tanmateix, malgrat la seva victòria que em pesava com una llosa, la guerra no ens havia pas abandonat, sinó que havia deixat la meva ciutat dividida en dos *bandos*. Presa, posseïda, subjugada i ensangonada però encara amb una petita espurna d'orgull, ja que més enllà del pont que duia al barri de Cappont, part d'ella encara era nostra.

Era el 27 de març del 1938 i la història no semblava pas fer-nos costat. I prou que els nostres *mandos* havien enviat el Campesino a defensar-nos, però és que el Valentín González —era així com es deia realment— s'havia indisposat al darrer moment i ni *campesinos* ni camperols; els nacionals havien pres el centre i ja no hi havia res a fer.

Reconec que la nostra voladura del pont va ser una excel·lent maniobra, com ho va ser també la del pont del ferrocarril, que va córrer la mateixa sort. Aquella mateixa nit, les seves bales i les nostres van començar a ballar, entre una banda i l'altra del Segre, un vals macabre que no semblava voler acabar. S'atansaven, s'ensumaven, feien giragonses les unes al voltant de les altres, flirtejaven, però mai, com en els moviments dels astres al cel infinit, els seus trajectes es van arribar a tocar.

Des del primer moment em va quedar ben clar que la meva missió era disparar des de darrere el sac terror que em protegia, per sobre el filat i cap a l'altra banda, amb l'esperança que algun d'aquells soldats, en part marroquins, fes un moviment en fals i em permetés fer diana. Protegir el que quedava de la nostra Lleida, impedir que els nacionals arribessin a travessar a l'altra banda, defensar la república però, sobretot, fer diana. Arribats a aquest punt, com comprendreu, poques cabòries morals rondaven ja pel meu cap embriagat de mort.

Més enllà, alguna bala que xisclava indicava que, parapetats al final del carrer de Cavallers o més amunt, ells feien el mateix. Ens maleïem per igual i per igual ens desitjàvem el pitjor.

Aquella nit no vaig poder aclucar l'ull. I no és que fos precisament el lloc més adequat per fer-ho; malgrat tot, el Ton i el Roger, tots dos a la meua vora, ja feia estona que somiaven en paradisos en pau entre els sacs, que el Ton agafava amb les ganes de qui abraça la promesa quan ningú mira. Allí, reclinat i sentint-me segur, deixant passar les hores, em vaig recordar de la mare, que ens va deixar quan jo tenia sis anys. Cada cop era una imatge més borrosa i s'apropava més a la cara estàtica de la fotografia que teníem al menjador de casa, al carrer de Sant Antoni, damunt dels Ultramarins Arbó. De la seva veu no me'n recordava tot i que, de tant en tant, m'hi esforçava, però la seva rialla cridanera i alegre mai va deixar d'acompanyar-me. Els meus dos germans ningú m'havia sabut dir on eren, tot i que semblava bastant probable que fossin al front prop de València, tal com em va explicar un amic de la família que afirmava haver-los vist allí feia un mes.

El pare sí que n'era, d'especial. I no és que fos un mal progenitor, que havia fet de pare i mare amb més fracassos que èxits, sinó perquè per a ell els seus ideals eren l'única guia, el seu camí a seguir, i estava més que decidit a anar-hi fins al final perquè —com ell deia— era roig com la sang que algun dia vessaria per la seva terra.

Com que ja tenia unes quantes dècades a l'esquena i una coixesa poc adequada per lluitar però intranscendent per picar pedra, l'havien destinat a la construcció de la fortificació del tossal de la Moradilla, lloc privilegiat des d'on, amagats sota les roques que els farien invisibles, els nostres esperaven repel·lir algun dia l'avançada dels nacionals més enllà de Lleida. Allí, els seus companys del Dotzè Cos d'Exèrcit de la Brigada d'Obres i Fortificacions 37, de la Segona Companyia de l'exèrcit, treballaven sense descans mentre ja ensumaven l'enemic a la distància.

Llavors, exactament a les 03:42 d'una nit amb lluna pletòrica, va passar.

Feia estona que no duia el casc perquè estava descansant, i la bala que l'enemic m'havia enviada amb el meu nom escrit em va passar tan arran dels cabells que em va rasurar una petita porció de cap damunt l'orella. No sé pas en què estaria jo pensant per exposar-me tant d'aquella manera, però el cas és que el destí —o potser la física— no va voler que la seva trajectòria virés mig centímetre més cap a l'esquerra.

Però no va ser aquest el fet que em va deixar esglaiat, no. Si us ho explico potser no ho entendreu, però ja sabem que algunes coses passen per ser explicades. I si les orelles que escolten o els ulls que llegeixen són anònims, doncs molt millor.

Després de l'ensurt que em va fer caure a terra darrere els sacs, em vaig incorporar molt a poc a poc. Sabia que no era una decisió massa encertada, però tot i amb això, no me'n vaig poder estar. Quasi sense atrevir-me a respirar, em vaig moure amb la lentitud de les aigües estancades i amb la precaució de qui se sap vigilat per ulls invisibles.

Allí estava, a cent cinquanta-cinc metres de mi, a l'altra banda del Segre que brillava sota la lluna com les escates llefiscoses del peix humit. Un cap igual de poruc que el meu, també sense casc, floria com una rosella per sobre de la línia de sacs que el protegia. Si no fos perquè jo mateix estava cometent aquella mateixa imprudència, hauria assegurat que aquell pobre imbècil s'havia begut l'enteniment.

Els seus ulls, malgrat la distància, em van deixar clar que m'estaven mirant, analitzant potser, valorant sens dubte. La seva figura era llarga i prima, ínfima sota un uniforme usat i massa gran; eixuta i engolida per la guerra, com la meva. Els seus cabells, ni llargs ni curts, s'afanyaven a escapolir-se en totes les direccions possibles i en total anarquia; impossibles de pentinar, malson diari del raspall dels matins, com els meus.

Un parell de bales sense cap pretensió va volar lluny de nosaltres que, en certa manera, ens sabíem aliens a tot allò.

Vaig mirar al meu voltant. El Ton i el Roger seguien dormint, ara tots dos roncant en un ritme descompassat però ferm. Vaig aclucar els ulls per a veure-hi millor. La lluna s'hi esforçava, però l'ambient que es respirava a Lleida encara estava enteranyinat pel fum dels edificis que els nostres havien anat cremant en la seva retirada abans de creuar el pont. Els vaig aclucar més. Una altra mirada fixa, una altra similitud, un altre esglai de sorpresa.

Es va gratar el cap tres cops al mateix moment que, sense saber ni per què ho feia, jo em gratava el meu un cop, i un altre, i un altre. La distància es va escurçar. Els metres van encongir-se. Silenci. Silenci i sorpresa. Silenci i desconcert. Em va envair un calfred que em va recórrer el cos des dels mitjons foradats fins al coll de la camisa, bruta i mig descosida. La seva cara era la meva, els seus ulls eren els meus, el seu nas em pertanyia com em pertanyien les seves orelles, ni sortides ni enganxades al cap, en un angle perfecte i amb un lòbul recargolat com ningú més tenia.

Vaig sospirar.

En la distància, vaig endevinar que va sospirar.

Tres bales més, esmaperdudes o potser mig adormides, van ignorar-nos.

—Senyoretetes! El ball no s'ha acabat encara! —va cridar algú als meus companys i, alhora, em va fer sortir del meu embadocament.

Aquella nit ja no vaig gosar tornar a aixecar el cap, però sí que ho vaig fer la nit següent, i la següent, per veure de manera inconfusible que ell seguia allí, idèntic a mi, massa idèntic per ser fruit d'un caprici de la natura.

De petit, quan alguns cops la vida semblava normal i el meu pare baixava del seu món d'ideals, sempre em deia que el meu dit petit de la mà dreta, amb una única falange, era la marca de la casa. Així el tenia també ell, i així l'havia tingut el seu pare, i el seu avi, i el besavi, i potser tots els mascles de la família malgrat que ningú en tingués ja constància. Deia també que, tret que volgués ser pianista o model de mans, importava tan poc com tenir pèl al cap o no tenir-ne.

Parapetat darrere els sacs, primer em vaig treure la jaqueta i després em vaig arremangar la camisa del tot perquè la figura de l'altra banda em pogués veure bé la mà. Després d'assegurar-me que ell era allí de nou observant-me i que ningú semblava gaire interessat a disparar-me, la vaig aixecar lentament. La silueta d'aquell dit anormalment curt que aportava certa ridícula a la imatge es va dibuixar sobre un cel que, amb la lluna que començava a minvar, era cada dia més fosc.

Vaig esperar uns segons. No va passar res. Cap mà es va enlairar a l'altra banda. Cap dit escurçat es va dibuixar sobre l'infinit. I llavors, quan ja em preparava per posar-me la jaqueta de nou i em convencia a mi mateix que era un poca-solta en buscar tres peus al gat, sobre el fons de pedra de l'ajuntament, la llum d'una foguera que els nacionals havien fet per escalfar-se va projectar una mà tan única com la meva.

Em vaig encongir, fondre, caure a terra. Res no podia deduir i tampoc res més podia imaginar, però tenia clar que, si algú tenia respostes a les meves moltes preguntes, estava traginant pedres dalt d'un tossal en direcció als Alamús.

L'endemà, al sol li va fer certa mandra sortir, potser perquè aquella guerra li anava gran o potser perquè, amb la boirina que ens acompanyava de nou, se sentia tan desconcertat com jo.

Vaig aconseguir que algú em dugués fins al tossal de la Moradilla a canvi de dur-los el correu militar i un parell de coses més. Cap problema.

Quan m'ho proposava, en sabia ser molt, de convincent. De lluny, el meu pare em va mirar sense acabar-s'ho de creure; eren dies incerts i mai no sabíem si hi hauria un demà.

—Vaja, fill meu, quina alegria! Que t'han donat permís? I com va tot per allà, amb l'olor de porc tan a la vora? —em va dir mentre em picava a l'esquena amb energia.

—Bé, pare, bé, com ja sabeu, mantenim les posicions.

Abans de donar-li peu a seguir parlant de l'únic tema possible, el vaig abordar sense embuts.

—Pare, haig de preguntar-vos una cosa, i vull la veritat, tota la veritat.

Em va mirar amb els ulls mig clucs i el cap inclinat, el cos recolzat sobre la pala que es clavava en el terra humit.

—Que vaig tenir un germà bessó, jo? —vaig soltar-li sense mesurar-ho ni voler-ho mesurar.

—Com dius, Sebastià?

—Ja m'heu sentit prou bé. Quan jo vaig néixer... la mare i vós vau tenir bessons, veritat?

Els silencis són armes valuoses, infravalorades, pobrament utilitzades. Un silenci pot traïr i un silenci pot atorgar. El buit de soroll que crea l'absència total de mots pot nodrir l'amor més absolut, però també pot condemnar a mort amb més fermesa que un milió de lletres apilades. I aquell silenci duia més veritat que qualsevol paraula.

—No teníem massa diners... —va balbucejar—, dos fills que encara quasi ni caminaven, i llavors vau arribar vosaltres dos... era massa per a nosaltres... massa...

El vaig mirar fixament intentant llegir el seu cervell.

—... Llavors, quan aquella parella de Tudela va aparèixer per casualitat a la pensió de vora casa... ella tan trista, no podia tenir fills... ell tan disposat a fer-la feliç... i la teva mare plorant amb un nadó a cada braç penjant dels seus pits mig secs...

No vaig voler sentir res més. Els detalls sobraven. El pare també.

Vaig soltar un cop de peu a la pala que el va fer trontollar mentre, rebuscant encara els mots adients, quasi va caure a terra en un altre silenci que ho ofegava tot.

Hi vaig donar voltes quan tornava, quan dinava, quan parlava amb els companys sense escoltar-los, mentre em carregava el fusell de nou a l'esquena sense notar-lo.

Una nova nit va arribar, però aquesta ja no va ser com les altres. No. Ja res era com abans. Com podreu imaginar, era odi el que hauria hagut de sentir; envers la mentida de tota una vida, envers uns pares que van creure que certes veritats s'han de dur a la tomba. Però no va ser així, us ho ben asseguro. Assegut allí, darrere els sacs que em protegien, escoltant les bales incessants que taral·lejaven cançons de mort, va ser amor el que vaig sentir. Sí, com ho heu llegit, amor.

Allí, a l'altra banda que un riu i quatre ànecs m'esbossava, hi havia el meu germà bessó, el que mai vaig conèixer, el que m'hauria agradat descobrir en un altre lloc i en un altre temps. Un diluvi de preguntes gotejava incessantment dintre meu. Havia tingut una bona vida? Així ho esperava. Li havien contat la veritat els seus pares? Coneixia la meva existència? Érem dos estranys i, malgrat això, una subtil politja, invisible i amable, semblava atreure'm cap a ell com la terra atreu la lluna en la seva rotació. En volia saber més, tenir la seva cara a un pam de la meva, preguntar-li mil coses, escoltar la seva veu. En necessitava més.

Vaig apartar el fusell de mi de mala manera i vaig sospirar com mai abans ho havia fet. Sense dubtes, amb una certesa absoluta, em vaig posar dret sabent que ell seria allí esperant veure la meva silueta amagada dins la nit. Què li passaria pel cap en veure'm de nou? Ho havia estat esperant durant tot el dia, com jo mateix? La guerra acabaria algun dia... si ens en sortíem vius, potser... qui sap...

Em va mirar i no va dubtar. Cent cinquanta-cinc metres. Pols absolutament ferm. Un xiulet fred, quasi glacial. Trajectòria immaculada, gens de vent i excel·lent punteria. El tret va ser precís, enmig del meu cor que a l'instant es va aturar, desmanegat i ofegat en la sang que ja no li donava la vida. Ràpid, fins i tot instantani, no va tenir temps ni de patir. El darrer batec no va entendre res. El següent ja mai va arribar.

La veritat va acabar amb mi i la foscor em va envair.

TRAÏCIÓ EN TERRES ALMENARENQUES

Marta Morell Cañizares

Vaig trencar tots els miralls que hi havia a la casa. Ja no podia més. Tots s'havien tornat deslleials a la meva fe, però sota cap circumstància havia de llençar les peces trencades, ja que això portava mala sort, i jo ja estava patint prou amargor per continuar així. Tan sols un petit bocí amb forma piramidal va fer cap a la meva butxaca, el qual sempre portaria al damunt.

—De què serveix el penediment si això no esborrarà res del que va passar? Oh, Déu meu! Ni tan sols ara tinc descans, tot i havent rebutjat els traïdors miralls. Sento que ja he perdut la meva ànima en aquest turment etern pels meus pecats, ja estic fent una atapeïda penitència en vida i ara et prego que m'ajudis a fer-la veritablement en l'eternitat per compensar-los i desfer-me de part del meu purgatori. Tinc noranta-vuit anys, i encara em pesa el remordiment, però res no netejarà la meva consciència ni els meus actes.

* * *

La nostra casa pairal era de construcció sòlida precedida per un pati, amb la porta principal dovellada, constava de dos pisos i tenia un soterrani. A la part de baix, hi havia la sala d'estar on estava ubicada la cuina, de dimensions considerables, una gran llar de foc i un petit bany. A dalt, hi havia les habitacions i el bany més gran. Estava situada al barri de l'Arraval, anomenat avui carrer del Calvari, amb el nom de la casa a la façana, Cal Ferrer. La casa conservava la memòria del solar originari dels meus repadrins i s'havia anat reformant al llarg de tres generacions, encara que cap de les tres va voler canviar el model. La teulada tenia dos vessants horitzontals a la façana, els quals, en sobresortir de l'edifici, protegien els murs de la casa, que eren de pedra. A la part de darrere, hi teníem un corral amb gallines i algun ànec.

Va haver-hi una època en què vam viure tres generacions, el padrí Jaume i la padrina Teresa, el pare i la mare, la meva germana i jo. Però l'any 1917, quan jo tenia tretze anys i la meva germana en tenia deu, el padrí Jaume morí de malaltia i la padrina ja no va fer res de bo i uns mesos més tard també morí. I així després morí la mare i després el pare.

En fi, quatre anys abans del començament de la guerra ja eren tots quatre morts i a la casa vivíem el meu marit Abel, la meva germana i el meu cunyat, els seus dos fills i jo.

Tres miralls es trobaven a la part de dalt de la casa, un a l'habitació de la meva germana, l'altre a la meva habitació i el tercer al bany, a l'habitació dels nens no n'hi havia cap. I el quart es trobava a la part de baix, concretament al bany. Amb el pas del temps, es començaren a posar groguencs i alguns ja presentaven alguna esquerda o estaven mig trencats i molt deteriorats... com ara ho estava la meva pròpia vida.

La nostra vila era Almenar, que s'elevava en un petit turó al cim del qual hi havia hagut l'antic castell arrabassat als musulmans de Lleida i conquerit pel comte de Barcelona Ramon Berenguer IV, i que nosaltres anomenàvem popularment el Castell dels Moros, on ja es veien i es veuen les despulles d'aquest edifici. Allà era on els àrabs tenien una vigilància per a obtenir informació amb senyals de foc i fum i per a la defensa dels exèrcits i dels bandolers. Una mica més avall, hi havia l'ermita de Sant Sebastià, que antigament es coneixia com el tossal de les Forques, perquè era on es pujaven els sentenciats a mort.

Passant pels estrets i costeruts carrers d'Almenar, s'hi trobava l'església de Santa Maria, encara ben conservada degut a les reformes que havia sofert durant els anys. A mi m'encantava admirar-la perquè era i continua sent majestuosa, amb la seva única nau de planta de creu llatina capçada per absis pentagonals i una façana sòbria de pedra on el que més em cridava l'atenció eren els finestrals gòtics atrompetats i el campanar barroc, d'uns seixanta metres d'alçada, el qual, situat al cim, feia l'efecte com si entressis en un monumental temple i permetia que l'eco de les campanes arribés fins als llocs més apartats del terme. I el més cridaner i magnífic era que estava coronat amb unes sumptuoses boles sobre les quals girava un original àngel penell, que estava fet d'aram i devia mesurar uns nou pams. Sempre em quedava embadalida mirant-lo, sobretot els dies que feia vent, que era quan més girava.

La cúpula s'havia construït abans que l'església però, segons m'explicava el pare, durant la Guerra dels Segadors va ser destruïda. Ell no sabia mai que després de la Guerra Civil, la qual per sort ni ell ni la mare van veure, la tornarien a reconstruir a l'igual que l'esvelt i octogonal cimbori i l'àngel. Les tres portes donaven a l'exterior, la principal al peu de la nau central i les altres dues a les seves respectives naus, una a cada braç. Si més no, avui cap de les tres són les originals. La principal, completament reformada, donava a la plaça de la Vila, solament hi ha de record el tram de l'arc sota el mur. La porta del costat dret va

desaparèixer, ja que al seu lloc va haver-hi la porta de la sagristia, i la porta del costat esquerre estava tapada per un envà i tenia una porta petita que donava a una cambra dels mals endreços. El que més m'agradava, quan era a dins, era l'enlluernadora creu processional de plata en la qual hi havia gravat l'escut de la vila.

L'església va ser l'edifici que més va patir durant la guerra perquè, tot i que el nostre poble va ser un dels pocs que no van bombardejar, la van voler cremar. Van baixar l'àngel i el van fondre per a construir pales i bombes, així com el preciós retaule de fusta i l'orgue, que tant agradava a la mare, també foren cremats.

Almenar també comprenia la bassa Nova, la qual anomenàvem popularment el Cafetí, a més de l'antic terme de Santa Maria d'Almenar on hi hagué Almenara la Vella, que es trobava en un planell on es pujava per unes escales fetes a la roca i donaven al Castell dels Moros.

Seguint el camí del Pont del Molí, als afores del poble, es trobava l'antic molí de farines, conegut com a Molins Sobirans, el qual va funcionar fins a uns anys després de la guerra. A prop d'allà també s'observava una agradable postal dels ponts que creuaven el canal de Pinyana.

A la Maria i a mi ens agradava molt quan la mare ens deixava anar amb el veí Anselm a veure el molí de prop. L'Anselm ens explicava que el molí constava de tres moles i, gràcies a la prolongació del sobreeixidor, permetia incrementar el salt de l'aigua de quatre a deu pams. L'aigua arribava a les tines a través d'uns canals en pendent que s'anaven estrenyent progressivament. El cabal de l'aigua que entrava estava regulat per estelladors i un cop utilitzada l'aigua com a energia, retornava a la séquia mitjançant quatre arcades. També ens deia que la farina a la pedra era més saborosa i aromàtica, basta al tacte i amb un lleuger color marró que es percebia després en el pa.

Els carrers llüien un empedrat cuidat pel poble, com el carrer Ramon Berenguer IV, que era un de tants que pujaven cap a la plaça de l'església des de la plaça Soldevila, on a poc a poc anaves descobrint tot un seguit de cases, la majoria amb el nom de la casa en la façana principal. Quan arribaves a la plaça, trobaves la Casa de la Vila davant mateix de l'església rodejada pel seu fossar, antic cementiri que envoltava tot el temple i que formava part de la muralla i de tot el conjunt defensiu de la vila. Abans de girar a la dreta, hi havia la plaça de l'Argolla, que era com una antesala de la plaça de l'Església, on en temps antics es condemnaven els reus de delictes menors. Hi havia un banc de pedra i dues o tres argolles que penjaven de la paret, les quals es tancaven al coll del castigat.

Per això la meva germana i jo quan érem petites passàvem ràpid per aquella placeta, atemorides només en veure les argolles, i ens estimàvem més jugar a la plaça Soldevila, que tenia una sòlida i preciosa façana amb una barbacana en la part superior on restaven els estreps i una dovella amb les quatre barres. En la part superior dels pilarets hi havia sengles fornícules amb les imatges de sant Sebastià, patró del poble, i de sant Roc. Sempre recordo la festa de Sant Roc, que se celebrava el 16 d'agost a la plaça. Hi anàvem a jugar tota la mainada ja que s'organitzaven molts jocs, sobretot cucanyes, i a la nit hi feien ball. També, el dia abans al vespre, anàvem a cantar els gojos al sant patró.

La festa de Sant Sebastià era a l'hivern, el 20 de gener. Feia molt de fred, però la mare ens feia anar a la processó des de l'ermita fins a l'església amb les autoritats locals, pubilles, hereus, pubilletes o hereuets. La Maria sortí pubilleta als nou anys i després pubilla als divuit, en canvi jo mai no vaig ser escollida, amb la il·lusió que m'hauria fet... Però potser la festa que més em cridava l'atenció quan jo era molt petita era la de Sant Antoni Abat, perquè havia sentit exclamar a molts pagesos: "Sant Antoni gloriós!", i jo em preguntava que com era que clamaven a sant Antoni si el patró era sant Sebastià. El pare em va explicar que s'adreçaven a ell perquè era el sant protector dels animals, sobretot els domèstics, els que vivien amb les persones, i és que els animals eren també "de casa". Amb la seva força feien funcionar els molins de l'oli, portaven càrregues d'aigua, eren imprescindibles en el transport de viatgers, mercaderies o productes del camp, per tant el 17 de gener es beneïen els animals. Més tard es beneïen també els tractors o maquinària agrícola, ja que els van anar substituint. Sortien carrosses ben guarnides i al·legòriques, que realitzaven una cercavila pel poble, les cavalcades dels tres tombs i la benedicció.

En l'espai urbanitzat tot això tenia protagonisme, a més dels carrers com el carrer de la Carnisseria, del Pou, el Perxe de Sitjar, de la Bassa... i el carrer del Mig com a via de circulació principal i lloc de residència de les famílies benestants. Principalment, la vila era habitada en la part alta i la plaça Soldevila era el seu començament, però després gairebé a la vora de la plaça es consolidà el barri de l'Arraval, on es trobava casa nostra, en aquells temps tota esplendorosa, solemne i altiva.

Les seves terres eren regades per la séquia que davalla del Sas i va a la Noguera Ribagorçana. La terra conreada ocupava més de tres quartes parts de la superfície municipal, on l'agricultura aprofitava els dos canals amb un bon nombre de séquies que derivaven de la Plana, l'Alzina, l'Arnallà i Fenollet del canal d'Aragó i Catalunya, i de Santa Maria i de Ratera, del de Pinyana. M'agradava molt contemplar els camps de blat,

ordi, blat de moro i alfals, i a l'estiu, els diversos arbres fruiters, sobretot els presseguers.

Quan érem jovenetes la Maria i jo anàvem a menjar préssecs o nectarines al tros del senyor Camarasa. Ell no ens deia mai res i encara ens en donava una bossa plena perquè en portéssim a casa, i així podrien comprovar que els préssecs i les nectarines del Camarasa eren dels més bons i exquisits, no només d'Almenar ni de tot el Segrià, sinó del món sencer. La veritat és que el senyor Camarasa tenia una varietat de préssec de pell vellutada, de carn groga o blanquinosa de sabor molt dolç i aroma delicada. La Maria gaudia tant menjant-se'ls que no li importava que pel braç li regalimés tot el suc del préssec i es taqués la samarreta o els pantalons, deia que els sabors i les olors de la vida s'havien de gaudir al màxim.

A la primavera, quan els arbres estaven florits, sentíem parlar als pagesos que tornarien a patir una campanya complicada degut a les gelades de les nits en gran part de la Plana de Lleida. Això els va produir pèrdues tant amb la fruita dolça com amb els ametllers. El senyor Marcel deia que, segons la Unió de Pagesos, al Segrià superarien el 80% de pèrdues en les varietats de la pera més primerenca com ara la blanquilla, l'ercolini i la llimonera, però en la més tardana, com la conference i l'abate fetel, l'afectació seria inferior. De moment, les gelades no havien afectat la poma. A la part alta del Segrià, la totalitat del préssec i la nectarina va tenir algun tipus d'afectació, però va ser minsa perquè predominaven les varietats més tardanes i la pagesia havia de fer servir els sistemes de reg antigelada. El sindicat va assenyalar que l'albercoc seria el conreu més afectat de la zona del Segrià ja que la seva producció es podria reduir a la meitat respecte a una campanya normal. I el senyor Ramon es queixava dels seus ametllers, però el que més abundava en les seves finques eren els presseguers, així que podia estar tranquil.

La Maria i jo estàvem tipses d'escoltar aquestes converses entre els pagesos, que podien variar d'un any a l'altre, de vegades quedaven més afectats els préssecs tardans que les peres o les pomes, si més no, sempre se sentien converses d'aquest tipus pel poble. La fruita representava un percentatge molt significatiu i important de la producció per a moltes famílies que vivien de la pagesia.

Si ens haguessin dit a la Maria i a mi que els nostres marits serien pagesos, no sé què hauríem pensat en aquell moment. Segurament, ella s'hauria posat a riure, i deu segons més tard hauríem rigut les dos a fortes i escandaloses riallades, perquè era tan riallera que contagiava la seva alegria per allà on passava.

La Maria i jo ens vam criar juntes, i aquesta germandat pot arribar a ser una de les experiències més extraordinàries per a l'ésser humà, si més no, no és garantia del fet que aquests llaços d'amor i proximitat emocional s'instal·lin per sempre.

Un cop casats tots quatre, cadascú portava les seves finques. L'Abel portava les finques del seu pare, que encara vivia però era molt vellet, i l'Andreu, en ser fill únic, ja havia heretat totes les finques dels seus pares. En canvi, el nostre pare havia estat ferrer tota la vida, ja que el padrí Jaume tenia una ferreria i sempre havien treballat en aquest ofici, i la mare, de vegades, brodava per a la gent. També vam acordar que cada família tingués la seva bossa i només les despeses comunes es paguessin entre tots.

Mentrestant, la Maria i jo ens ocupàvem de la casa i del corral, ja que sempre havíem ajudat la mare en tot, però també havíem après a brodar a mà, i, de tant en tant, brodàvem llençols, tovalloles i roba per als nadons. Fèiem punt de cadeneta, d'espiga i de margarita. Brodar també ens feia sentir en calma després d'un dia força fatigant, perquè era un moment en què ens concentràvem en una sola feina, el fil, els colors i el bastidor.

Semblava que a la nostra manera vivíem en pau i feliços, encara que podia haver-hi algun *rifi-rafe* com en totes les famílies, però generalment ens aveníem prou per a poder conviure tots quatre junts.

Si més no, sempre havia tingut enveja de la meva germana. Quan la Maria va anunciar el seu primer embaràs no cabia en si de goig, a diferència de la meua mirada que evocava un sentiment dolorós i que encara que volgués dissimular aquesta ràbia, no podia. Era com una barreja de sorpresa i malenconia. El meu rostre mostrava unes ombres dures, la suor em banyava el rostre amb petites brillantors que emfasitzaven més el concepte de la ira i l'enuig.

Tant que li havia demanat a Déu que em donés un fill o una filla! Però aquesta petició se'm va negar sempre.

Davant la situació, vaig decidir fingir alegria i vaig petonejar la Maria i el meu cunyat. Actuar amb hipocresia i aparentar el que no se sent podia servir per a qui no notava res, però per a mi era insuportable comportar-me així perquè tenia por de mostrar-me tal com era, cosa que va fer necessari evadir-me i acceptar les coses amb naturalitat. La Maria sabia que buscàvem un fill des de feia temps, així que va abraçar-me molt fort i em va dir que qualsevol dia seríem l'Abel i jo qui els donéssim l'esperada notícia.

Els anys anaven passant i ja havien nascut el Joan i la Lluïsa. Llavors vaig decidir, i quin remei tocava, no buscar culpables i en lloc de pensar

com hauria estat ser mare vaig concentrar-me en com era la meua vida i com ho seria sempre. Però quan l'enveja fa acte de presència, toca la part més emocional del nostre cervell i aviva sentiments d'impotència i incapacitat. Sentia que no era prou bona per merèixer allò que desitjava tenir i ella tenia. Em volia comparar a ella i no tenia ni un àpex de la seva bondat, simpatia, amabilitat, generositat i, a més, la seva bellesa era indiscutible perquè no hi havia home al poble que no es girés per mirar-la quan ella passava. Però el que més em dolia era que havia estat mare de dues criatures, mentre que jo continuava estèril als ulls del Senyor privant-me d'aquest privilegi.

Ara sé que per curar aquesta frustració i aquesta ràbia tan destructiva, el millor és convertir-la en admiració, tractant de corregir allò que ens impedeix ser feliços. Però és clar..., ho he entès massa tard. Em vaig tornar una barruda i una estúpida. Sempre que podia li espatllava les il·lusions, a la meua germana: traient-li importància, menyspreant-la a cada instant, la criticava en públic ridiculitzant-la en molts casos, prenent-li mèrit a les coses que ella feia o a les que feien els seus fills, desanimant-la constantment i, moltes vegades, forçant una rialla fingida quan ella celebrava alguna cosa important que li havia passat. I aquest sentiment de dolor i dissort per no posseir el que ella tenia, és un dels estats més nocius que pot experimentar l'ésser humà.

Tot estava a punt de ser destruït per una traïció i una guerra.

Recordo aquell 18 de juliol de 1936, quan amb el cop d'estat, Espanya va quedar dividida entre els nacionals i els republicans. Sobretot a partir de la derrota republicana, a la Batalla de l'Ebre, on les tropes encapçalades per Francisco Franco van ocupar Catalunya, la qual es va veure castigada amb l'abolició de l'Estatut d'Autonomia, que més tard es restabliria amb la mort del dictador. El bàndol franquista va basar les seves raons en el fet que aquesta repressió en zona republicana, que ells anomenaven *el Terror Vermell*, havia estat l'argument definitiu per a reprimir i privar de drets els perdedors de la Guerra Civil.

El nostre poble també quedà dividit en dos bàndols. Molts van fugir, d'altres van anar a amagar-se a les torres o a les masies, alguns van ser empresonats, d'altres van acabar en camps de concentració nazis, com el senyor Anselm i el senyor Marcel, i d'altres van morir. Inclús vindria gent de fora demanant refugi. Dels 313 lleidatans que van morir, 169 eren del nostre poble, més uns 74 empresonats i els desapareguts, que no sabem quants en van ser.

Les controvèrsies a casa nostra eren perquè l'Andreu estava a favor dels republicans, amb aquest tema era molt tossut i no l'escoltàvem massa

per evitar raons dins de la família. La resta no ens posicionàvem en cap dels dos grups, així podies salvar la vida.

Encara tinc gravats en la meva ment els bombarders aeris, que, encara que no bombardejaven a Almenar, es podien sentir ben a prop. La bomba queia i segava la vida de víctimes innocents. Després el poble exasperat reclamava el seu deute de sang i es repetia sempre la mateixa història. La gent del poble s'exaltava i protestava davant de les presons, on aniquilaven ànimes sense perdó, la majoria tan innocents com els nens exterminats per les bombes. Encara que els bombardeigs diürns causaven molts danys, duraven pocs minuts i no desmoralitzaven tant la població com la presència contínua durant les nits d'uns quants hidroavions que volaven a vol rasant durant hores i hores, llançant de tant en tant una bomba o metrallant si es presentava l'ocasió. La gent privada del seu descans tenia els nervis destrossats, tot i que les dificultats de volar de nit obstaculitzaven localitzar un enemic.

Rostres afilats per la gana, nens de genolls ossuts i ulls sortits, ancians que semblaven esquelets... només patiment i més patiment, creant una atmosfera de dura cruessa. Qui ha conegut aquest horror, coneix el valor de la pau.

Si més no, l'horror de la traïció no et deixa tenir pau, perquè és una taca que mai no envelleix i que mai no prové dels enemics.

En aquella època es deia que la llei del mirall establia que, d'alguna manera, l'aspecte que ens disgustava de determinada persona existeix en el nostre interior. I allà estava ella. Sempre reflectida en tots els miralls, no només en els de la casa, sinó del món sencer. El meu subconscient lluitava per intentar crear un mecanisme de defensa i no veure-la, però ella seguia allà, apareixia el seu rostre i no el meu. Em sentia amenaçada tot el temps per aquell rostre que dia rere dia em recordava l'acció inacceptable i poc honesta que jo havia fet anys enrere. Quan intentava mirar-me una bona estona i mantenir la seva mirada per uns minuts, encara que això em suposés malestar, rebuig i disgust, sentia una esclafadora esgarrifança junt amb el ressò de la seva veu dient:

“No marxaré fins que et faci mal l'ànima com a mi.”

El meu esperit sense calma era ja del seu esperit un reflex. Ella seguia turmentant-me, disparant la seva ràbia amb reflexos de dards ben afilats i projectant milers d'emocions negatives en mi, perquè així aconseguia distorsionar la realitat de la meva imatge, substituint-la per la que ella volia que la resta veiés. Un rostre bo i no dolent. El problema estava en mi i no en ella, que havia marxat molt jove feia anys. En canvi a mi, Déu em fa

viure encara per a poder patir el càstig que ella em va imposar o, millor dit, que jo em vaig buscar.

“Ja estan venint!”, deia la meva germana, entre assossegats crits i ansioses paraules. L’Andreu va baixar ràpidament les escales de ferro que conduïen al soterrani, les quals grinyolaven com si s’haguessin de trencar senceres. Una limitada il·luminació natural i l’olor característica d’humitat que desprenien quasi tots els soterranis li va fer venir repugnància. Tot i que la temperatura allà romania estable en comparació amb altres racons de la casa, els calfreds que sentia de por li desbocaven el cor a cremadent.

Hi va trobar garrafes de vi i certs aliments, algunes eines que s’empraven poc, un bagul ple de roba antiga i estris vells, una lupa trencada, una brúixola que no funcionava, una farmaciola que volia servir de *kit* de supervivència, mantes, un bidó gran i uns llapis amb unes llibretes de fulles groguenques. Estava cobert de brutícia. Es va arraulir com un acordió molt a prop del bagul i va encongir els genolls, abraçant-los amb tanta força que gairebé li tocaven la cara. Tremolant com una fulla va tancar els ulls una estona, fins que les seves parpelles el van obligar a obrir-los. Mentrestant, els tocs de la porta principal a dalt ressonaven en la seva orella com si li estiguessin oprimint cada vegada més el cervell.

Vaig obrir la porta. Aquell capot manta de color gris verd, amb la boina inclinada de mig costat, els pantalons bombatxos i botes a mitja canya amb cordons al front, la cartutxera plena de bales i el fusell al costat dret, em va deixar tan impressionada que ho vaig veure com un disseny en el pla de Déu. Un pla que, jo encara no ho sabia, em tenia reservat per comprovar la meva integritat i honradesa com a persona. Anava acompanyat d’un altre soldat. La pregunta fou breu i la resposta encara més. Vaig assenyalar el soterrani on s’amagava el meu cunyat. Els dos homes van assentir amb el cap, van fer acció d’entrar i van registrar tota l’estança. Es van emportar l’Andreu.

Mai oblidaré la desesperació de la meva germana i els plors dels seus dos fills petits, ni la seva mirada perduda entre les amarades llàgrimes. Els seus ulls negres clavats en els meus no delataven una mirada de revenja però demanaven a crits una justificació, que ni jo mateixa sabia donar. El meu marit quedà atònit i sense alè, mai m’ho va perdonar, ni tan sols al cap dels anys quan al seu llit de mort l’hi vaig suplicar.

El dia escollit, la corneta va donar el seu toc de preparació tres vegades i al quart toc li van disparar tres trets a l’esquena i dos al cap. L’Andreu va caure enrere junt amb la resta i foren carregats al camió basculant, sense saber on serien enterrats.

Arrossegada per una tristor incommensurable des que l'Andreu havia mort junt amb la meva perfídia i deslleialtat, Déu se la va endur un fred hivern de finals de la guerra. En quedar orfes de pare i mare em vaig haver de fer càrrec dels seus fills. I ara que, per fi era mare, tampoc vaig saber fer de mare. Els vaig tractar sempre a baqueta, la noia va ser la meva criada i el noi va treballar sempre de sol a sol, i quan més fred feia, en ple hivern, li feia netejar el pati i ocupar-se de tot el que fos més feixuc de fer. Van viure afligits, desconsolats, taciturns i apesaratats mentre van ser amb mi.

Si més no, quan en Joan va tenir la majoria d'edat, va fugir cap a Irlanda. La Lluïsa també em va abandonar quan es va casar i no es va recordar mai més de mi. Vaig quedar sola i compungida, complint aquella tempestuosa condemna que m'havia estat imposada i que dura ja fa molts anys. Ara veig la solitària casa com si fos una gegant andròmina, plena de ferralla, amb les parets esquerdades plenes de floridura, tauletes de nit corcades, llits oxidats, banyeres trencades i portes velles, que em porten bons records i no tan bons. Li han arribat els seus anys de decadència i abandonament, i ara es troba rodejada d'immensa vegetació el que, a primera vista, sembla com si se l'hagués empassat la faç de la terra, on al mig mateix d'aquest vast embolic de fulles i branquillons secs i no tan secs es troba la meva miserable existència, com una relíquia de museu o, més ben dit com un fòssil, les restes del qual ja no podien ni volien tornar a la vida.

He tret el trosset de mirall que guardo sempre a la butxaca i, de sobte, ha succeït el que esperava feia anys. Veure el meu rugós, amarg, esquerp i abrupte rostre, totalment inexpressiu i inalterable. La mirada és ja de poca obstinació i rigidesa; tot sembla pal·liar-se lentament mentre m'observo en aquell minúscul tros de mirall.

M'ha relliscat de la mà mentre em recolzava a la taula i, immersa en una mena de vertigen estrany, m'ha caigut a terra, on s'ha trencat en uns altres bocins més petits, fins que, amb el temps... es reduiran a pols, com jo mateixa, en una imatge que no els pertany.

LA BUTACA DAVANT ELS FINESTRALS

Mar Balcells Pijuan

M'imagino que és agost i fa calor. Que és diumenge, a més, i que el cel atzurat s'acosta a un mar com el de Menorca l'estiu passat. M'imagino la Remei Guimet i les seves quatre amigues, totes ciutadanes exemplars de Puigverd, assegudes a la tercera filera de bancs de l'església del poble. M'imagino com se saluden amb els feligresos més devots, que arriben acalorats i es col·loquen a la seva vora, fatigats, i intueixo, també, l'assossegament en l'ambient, tan propi dels llocs sagrats. M'imagino els feligresos més devots ballant dins la casa de Déu al so del capellà colombià: cop de batuta i els peixets s'aixequen; cop de batuta i els peixets canten; cop de batuta i els peixets es donen la mà; cop de batuta i els peixets se'n van; Isaac Newton i l'acció-reacció aplicada al fons marí.

En sortir de missa tornen a casa agafadetes del bracet, la Remei i les seves quatre amigues, i són com una cadena daurada que brilla amb el sol. Totes sostenen un vano amb estampats d'allò més estrafolaris que fan moure mentre caminen. Veuen un cotxe passar amb un remolc enorme darrere que, inevitablement, critiquen, i llavors m'invento la Constança Bergé, veïna, també, de Puigverd, i nascuda el mateix any que la Remei, i m'imagino que és a punt de creuar les cinc donasses sense reconèixer-les en sortir de la reunió social que és anar a missa qualsevol diumenge de l'any a Puigverd. Al poble els diuen les guapes, a les cinc donasses que la Constança està a punt de creuar sense reconèixer, i les guapes, en constatar que la Constança no les reconeix, totes alhora, pensen: ai pobra Constança, qui ho hagués dit, si fa un any estava la mar de bé!

M'imagino que llavors la Remei evoca, com sempre que es creua amb la Constança, la Guerra Civil al tros de Vacalforges, una finca agrícola situada a uns quinze quilòmetres de Puigverd, just a la vora d'Albatàrrec, feta d'arbres alts i parets de pedra, amb una capella i dos pantans. M'imagino que els dies que fa sol i el cel és fi, l'aigua estanca que en rega els camps reflecteix ocells i insectes i peixos, i la natura, esplèndida, allibera tots els seus verds i els llueix a consciència. Que durant la tardor la finca es tenyeix de colors terrosos, ataronjats i groguencs, i al principi i al final de cada dia d'octubre, només d'octubre, el sol de Vacalforges ho encén tot en un mar de flames dolces i meloses.

M'imagino que la Remei i la seva família, cal Guimet, van refugiar-se al tros de Vacalforges amb els Bergé, pagesos com ells i veïns de Puigverd, a principis de març del 1938. Ara agafo el meu pensament de la mà i el torno a dur al present: les guapes continuen caminant pacientment sota un sol de justícia que els enlluerna les cabelleres encara intactes de la perruqueria d'ahir, i la Constança, que ha seguit en direcció oposada amb la seva filla, fa estona que ha estat engolida pel punt de fuga, difuminada en l'horitzó, i només resta viva dins la ment de la Remei.

M'imagino que la ment de la Remei evoca la desesperació i tristor que tantes vegades havia sentit a dir que van viure al tros de Vacalforges, més enllà de la crueltat immensa i pròpia de la Guerra Civil, i visualitza la Maria Lluïsa Bergé, la germana de la Constança, a qui la Remei no recorda, però mai no ha pogut oblidar. Se'n fa creus, del pànic real i aterridor que va sentir durant anys quan son pare se n'anava a Lleida, no fos cas que no en tornés, i maleeix i plany la vida tan dura que li havia tocat viure a la Constança.

M'imagino que el perquè de la por de la Remei quan son pare se n'anava a Lleida i el perquè de la vida tan dura de la Constança comparteixen història i arrel. Per fer-ho bé, he de pensar en una anècdota trista i dura amb el potencial de marcar-les tant que encara ara, més de vuitanta anys després, en recordin els esdeveniments crus, sense adulterar pel pas del temps. M'imagino, a mesura que ho penso, que la Maria Lluïsa Bergé, la germana de la Constança, es va posar malalta quan compartien refugi al tros de Vacalforges, poc després d'haver-s'hi instal·lat. Allò que en un principi semblava un refredat convencional va convertir-se en unes angines de cavall, i les angines de cavall, que feien que la nena s'ofegués tant que no pogués respirar i la seva pell cremés més que el coure roent, no s'apaivagaven amb els remeis que tenien a l'abast al tros. Llavors el pare de la Maria Lluïsa, a qui anomenaré Antoni, enecat per la desesperació i la impotència, va remoure cel i terra per fer venir el metge d'Ivars d'Urgell, vell conegut de la família, que un cop va haver visitat la criatureta, amb un posat preocupat i la cara arrugada per l'imminent diagnòstic, va anunciar que la Maria Lluïsa tenia diftèria, una malaltia infecciosa que segons el Canal Salut de la Generalitat de Catalunya "és una infecció aguda causada per un bacteri, generalment *Corynebacterium diphtheriae*, que pot afectar les amígdales, la faringe, la laringe, la mucosa del nas i, molt menys freqüentment, la pell o altres membranes mucoses". M'imagino que el metge d'Ivars d'Urgell li diu al pare de la Maria Lluïsa, l'Antoni:

—O *aconsegueix* la medecina que ara li escriuré en un paper o aquesta nena es morirà, *senyor*. Vagi a la farmàcia Tolosa de Lleida i digui que ve de part meva, si no, no l'atendran. Afanyi's, *senyor* Bergé, afanyi's.

I l'Antoni se'n va anar del tros de Vacalforges per salvar la seva filla com si marxés a la guerra que tant havia volgut evitar, i la bicicleta vella que s'esforçava a empènyer ballava amb la mort sobre la carretera que el portaria, només Déu ho sabia, o a la glòria o al fracàs. No feia ni dos dies que Fraga havia caigut en mans del bàndol nacional i l'Antoni, tan endins les entranyes com va poder, hi tenia guardada una veritat.

El camí fins a la ciutat se li va fer feixuc: feia dies que menjava poc i el sol, el malparit, continuava sent gelat. Les mans li cremaven i no era capaç de moure els dits. En arribar a Lleida, el seu organisme va alliberar la tensió que l'havia mantingut viu tot el camí i, més vulnerable que mai, va haver de prémer fort els queixals per no plorar. Se li va esborronar la pell en veure el panorama: la ciutat era buida, diferent, freda, i malgrat que la tarda acabada d'encetar tenia un punt càlid, Lleida era fosca. Va arribar al pont de Sant Miquel, alçat, imponent sobre el Segre i col·locat just a sota de la Seu Vella, i els soldats republicans que el regentaven, com que no van intuir-lo com un desertor de guerra, van deixar que el travessés sense cap impediment. Uns metres més enllà del pont, l'Antoni i la seva bicicleta van girar a mà dreta i després a mà esquerra i quan van ser al carrer Major, al número 53 hi van trobar la farmàcia Tolosa tancada.

Després que la primera remesa d'avions nacionals sobrevolés la ciutat i hi causés danys estructurals, gairebé tots els habitants de Lleida havien marxat a refugiar-se a pobles de la vora, i m'imagino que els farmacèutics eren a Sorrabonica, una pedania dels Alamús on tenien la casa d'estiueig. L'Antoni havia perdut tota esperança de salvar la Maria Lluïsa quan va topar-se amb un soldat republicà, que li va assenyalar fervorosament que allà no hi havia ningú, que feia dies que no hi havia ningú, a Lleida, que Lleida seria republicana per poques hores, que fes el favor de marxar, si volia viure. I l'Antoni va fer palesa la seva desesperació i li va explicar que la seva filleta, la seva Maria Lluïsa, tan petita, s'estava morint, i que havia vingut en bicicleta des del tros de Vacalforges a buscar una medecina, i li va suplicar, si us plau, ajudi'm, si us plau, li ho suplico. M'imagino que la reacció del soldat republicà en primera instància va ser maleir-lo perquè mentre ell s'estava deixant la vida per aquest collons de guerra, l'Antoni es dedicava a salvar la seva família. I la meva, m'imagino que pensava, qui me la salvarà, la meva família? I llavors va recordar-se de les seves bessonetes i immediatament el va colpir la certesa que ell, si

hagués pogut, tampoc seria allà, fent de carn de canó en una guerra que no era la de ningú i menys la seva. Llavors li va dir a l'Antoni, vingui, ràpid, entrem dins la farmàcia.

Van trencar el vidre prèviament esquerdat que regentava la porta i es van trobar amb una farmàcia feta de capes i capes de pols. Els va ser difícil, als dos homes, imaginar-se-la viva i en funcionament, de tan desolada que se la van trobar. A priori no van veure medicaments als prestatges ni als calaixos més a l'abast del públic, però amb paciència van descobrir, darrere la botiga, un magatzem on, per molt estrany i caigut del cel que els semblés, encara hi havia caps de cartró humit amb blisters plens de pastilles i xarops i cremes noves dins. Tot estava molt desordenat, i van passar-se una bona estona destriant allò que els semblava que algun dia podrien arribar a necessitar. M'imagino com el soldat republicà, que he decidit que es deia Eusebi, va cridar, al cap d'una estona i sobtadament, Aquí! Aquí! Aquí, Antoni! Penicil·lina! Aquí!, i llavors l'Antoni no va poder evitar no abraçar-lo i cridar content, l'hem trobat! Penicil·lina! L'hem trobat! Ja vinc, filla, ja vinc!, i per una mil·lèsima de segon, de veritat que només per aquesta mil·lèsima de segon, la vida els va somriure. En acabar de regirar tot el magatzem, just abans d'abandonar la farmàcia, l'Antoni li va preguntar a l'Eusebi, que té família, vostè?, i després de la resposta afirmativa de l'interlocutor, l'Antoni li va proposar que els escrigués una carta, el que volgués, que jo els ho faré arribar, li ho prometo, que ha salvat la meua Maria Lluïsa i li estaré eternament agraït. L'Eusebi, avergonyit, li va confessar que no sabia escriure ni llegir i l'Antoni, que havia freqüentat l'escola, va oferir-se per fer d'escrivent.

—Molt estimades muller i filles. Los *hi* haig de dir que estic bé, no?, sí, exacte. El motiu d'escriure-us aquestes quatre lletres és només per fer-vos saber que estic bé i amb bona salut a Lleida. Què els podria dir més, Antoni?

M'imagino que l'Eusebi va emocionar-se quan l'Antoni va acabar de llegir la carta que s'havia compromès a fer arribar a la seva família, i els dos homes, que en una altra època, en un altre món, en una altra vida podrien haver estat amics, amants, parella, germans o cosins, van acomiadar-se dins l'estança tot donant-se la mà, i després van abraçar-se, i no ho sabien, però aquella seria l'última abraçada que farien, almenys en vida. Quan van sortir de la farmàcia Tolosa van prendre direccions oposades i l'Antoni, quan ja s'havia guardat ben guardats tots els medicaments que havia pogut agafar i també la carta de l'Eusebi, va tornar a pujar a la bicicleta per fer cap al tros de Vacalforges tan aviat com pogués.

Era la tarda del 26 de març del 1938 i les flors, us ho ben asseguro, no van brollar, aquella primavera que no ho va ser. Com que uns vint quilòmetres al sud de la ciutat les tropes franquistes anaven prenent terreny, l'Antoni es va trobar amb tots els ponts de la ciutat que travessaven el riu Segre tancats, i a l'Antoni, desesperat i compungit, no li va quedar altre remei que fer nit on havia passat la tarda, dins la farmàcia Tolosa, on almenys no patiria la intempèrie de les nits ponentines.

Tot i les quatre parets que l'emparaven, la nit va ser gelada i l'Antoni va patir de valent. No va aclucar ull, i quan el sol encara no havia sortit, va alçar-se d'aquell terra polsegós decidit a creuar tots els ponts que fossin necessaris per arribar al tros, i va fer cap al de Sant Miquel més despert que mai uns minuts després. Allà hi va veure com els soldats republicans col·locaven explosius sota els arcs de pedra i ciment, i en un primer moment li va costar entendre per què ho feien, allò, i m'imagino l'Antoni amb ganes de voler-ho demanar. Però no va tenir temps de fer-ho perquè els soldats, que volien anar per feina, van afanyar-se a fer-lo creuar ràpidament.

El ciclista i carter carregat de medecines va aconseguir creuar el pont sa i estalvi, i immediatament després de ser a l'altra banda va saber-se a cobert i convençut que arribaria al tros de Vacalforges per salvar la seva filla. M'imagino com uns minuts després, quan l'Antoni era a pocs metres d'encetar la carretera que unia Lleida i Vacalforges, avions del bàndol nacional van començar a sobrevolar la ciutat, i uns minuts més tard van començar a deixar anar blocs mortífers de pólvora, molts blocs mortífers de pólvora, i llavors va nevar la mort, molta mort, i l'Antoni sentia a posteriori com explotaven i destrossaven edificis i cases i llars, i tot allò que ell coneixia, que l'havia vist créixer, que l'havia fet ser qui era. Aconseguia satisfactòriament fer-se espai entre la pols que li ennuvolava els ulls, i el cor li batejava tan de pressa com ho feia la seva cama quan estava nerviós, i patia per sortir en vida d'aquell atzucac, patia molt, i també li ploraven els ulls, li ploraven molt, llàgrimes avall, llàgrimes avall, i llavors, en un moment de res i sense saber com, una ràfega potent d'aire calent, molt potent, molt calent, va impulsar-lo amb força cap endavant i un cop a terra, damunt la grava marró que tant coneixia, alleugerat, va dir-se: sort, de què t'ha anat! Però després va sentir a l'esquena un dolor estrany i en tocar-se-la li va quedar tot el braç tacat de sang.

I penso que, conscient d'allò que passava i d'allò que l'esperava, només li quedava l'ànima de recordar coses boniques mentre es fonia estès a terra, amb els ulls al cel blau que no mereixia, sota cap supòsit, haver florit en un dia com aquell. La vida se li escapava i m'imagino que l'Antoni

no pensava en coses boniques. L'Antoni només pensava, mentre es fonia estès a terra, en la Maria Lluïsa, i es convencia que la mort és el que mereixia per no haver estat ni capaç de ser un bon pare, en aquesta vida que li havia durat vint-i-sis anys, ni un bon pare havia pogut ser, hòstia.

El 3 d'abril del 1938, Lleida va ser la primera ciutat catalana ocupada pel bàndol nacional, i aquell abril i maig van ser devastadors per a tota la comarca. Les flors, us ho ben asseguro, no van brollar, aquella primavera que no ho va ser. Al tros de Vacalforges mai no van tornar a veure l'Antoni, i la Maria Lluïsa va morir poc després sense transmetre, sortosament, la malaltia a cap dels presents.

Avui és diumenge i la Remei Guimet, absorta en els seus pensaments, ha anat deixant cadascuna de les seves amigues a la porta de casa després de sortir de la reunió social que és anar a missa qualsevol dia de l'any a Puigverd. En posar la clau al pany, encara té la Constança al cap i la vida tan dura que li va tocar viure després de quedar-se sense pare i germana i amb una mare que no va superar mai una depressió aguditzada per la crua postguerra. Puja les escales senyorials de marbre gris, i amb l'ajuda de la barana d'alumini que el seu fill havia fet canviar feia poc, arriba al pis principal. Sent el telèfon que sona i s'afanya per agafar-lo, i m'imagino que després de dir, sí, qui mana, la seva neta, a l'altra banda del telèfon, li diu que ara surt de Barcelona i que encara no ha dinat, que ho farà en pic arribi, i la Remei li respon que ja li té preparades les mandonguilles i que vigili, per l'amor de Déu, no corris, fill meu. I llavors el record de la Maria Lluïsa, tan vívid feia uns minuts, es dissol dins el cervell de la Remei com el sucre es desfà amb l'aigua calenta, i no tornarà a aparèixer fins que no torni a veure la Constança a missa la setmana vinent, i estic segura que el seu fil de pensament seguirà exactament el curs dels esdeveniments tal com us els acabo d'explicar. La conec tant, la Remei Guimet...

[M'imagino i fantasiejo sovint amb la cara que posaries si algun dia et recitava això. Asseguda a la teva butaca davant els finestrals, amb els braços damunt la falda com si esperessis alguna cosa, la teva expressió s'entendria a poc a poc, i quan haguessis desxifrat la veritat amagada darrere el grapat de paraules que jo hauria intentat entonar adequadament, retalls d'aigua salada et sorprendrien baixant-te pels pòmuls rosats.

Avui soc aquí, davant teu, i tu jaus en una butaca que no és la teva dins una habitació sense finestrals. Et llegeixo el conjunt de paraules que he titulat *La butaca davant els finestrals* i m'esforço per entonar-ho bé.

Veig com somrius i em fa contenta, veure't somriure, però et conec els ulls, padrina Remei, conec la mirada que se't fa quan ho veus tot estrany i aliè, i soc egoista i no em dol que no sàpigues desxifrar la veritat amagada darrere aquest grapat de paraules, que no em diguis, Mariona, t'ho has inventat tot, soc jo qui va tenir diftèria i mon pare no va morir pas! Soc egoista i no em dol que hakis perdut records que mai no hauries d'haver tingut, que ja no facis mitja a la teva butaca davant els finestrals, que no cuinis els meus plats preferits; em dol que no em reconeguis a mi, padrina Remei, i que tot el que vam ser juntes —pans de pessic, jardins, pel·lícules— avui només formi part dels meus, de records.]

LOVE IS LOVE

Eva Moreno Bosch

Cada cop que l'Emi fica la cullereta al suís amb nata un reguitzell de polseretes molt fines li fa soroll de campanetes. Jo remeno sense fer sorolls un te amb llimona —diu l'endocrí que és diürètic i antioxidant— i bereno cinc ametlles que duc en un *tupper* petitet. Xerra molt, abans no xerrava tant, l'Emi, ara sembla una adolescent, amb aquest to de veu timbrat i accelerat. El sol de juny es filtra entre les lletres impreses a l'aparador de la cafeteria i esclata sobre cada brillantet incrustat als seus pantalons texans. Trobo que, a la nostra edat, ja no estem per lluentons, ni per peces tan ajustades. Els pantalons li delaten unes cames massa rodanxones i la samarreta li exposa tots els sacsons de la panxa. Penso si, com a amiga, l'hi hauria de dir.

La darrera vegada que la vaig veure feia poc que s'havia divorciat; no que estigués deprimida, ans al contrari, però si més no se la veia més fineta, més... definida, perquè n'estava molt, de cuidar-se, però ara... ara està massa entradeta en farines, té la cara de pa de ral, i els llavis pintats d'aquest roig tan descarat que fa anar com si fossin un vaporitzador de paraules. Bla, bla, bla, i el dring dring de les polseretes amunt i avall... Ara que hi penso, jo tinc unes polseres semblants que em va dur una companya de feina de no sé quin país que mai no me les he posades, perquè aquest sorollet m'atabala.

M'explica que ha llençat tots els envans del pis i s'ha fet un *loft estupendo* —quina mania la gent amb llençar parets, jo a això de dormir al mateix espai on jugo al Monopoly i faig un fricandó, no hi veig el luxe. Ara m'ensenya pel mòbil unes fotos del grup de marxa mediterrània que ha fundat. Diu que és com la nòrdica amb l'afegit que després se'n van totes juntes a prendre un gintònic —quina dèria amb el gintònic, si abans era de marginats. Quan parla gesticula de manera que la samarreta de tirants deixa entreveure unes aixelles sense depilar. No puc evitar apartar els ulls atònits d'aquells matolls negres, ella se n'adona, riu sonorament i admet que ara això de depilar-se és cosa d'homes, que van carregant amb tot allò que la dona es va alliberant: la cera, la silicona, les cremes, la roba a la platja... “Tant que ens ha costat a les dones arribar al *topless* i ara van ells, es depilen fins i tot els ous i es banyen amb banyador llarg

i calçotets!” S’expressa amb tant d’ímpetu que una velleta de la taula del costat es gira i li dona la raó amb un somriure. L’Emi riu alhora que pica de mans i els seus cabells recollits en una mena de palmera desenfadada —un pèl massa, per al meu gust— se li mouen com l’aigua fent saltirons a una font. Ella que sempre anava amb els cabells tan ben planxats... A la barra hi ha un home molt atractiu que no deixa de mirar-la i se li escapa un somriure cada cop que ella riu —que és constantment.

“Però, i tu? Què n’és, de la teva vida, nena? Explica, explica”. No sé què vol que li expliqui. Li dic que jo res, com sempre, el normal, a l’oficina bé, amb el Ramon bé, a casa bé... Ara volem fer posar un moble de *pladur* al saló... i poca cosa més.

Em mira fixament i es fa un silenci molt breu, com si esperés que li digui alguna cosa més. Llavors és l’Emi qui reprèn la xerrera parlant d’una tècnica d’exercicis de sòl pelvià per fer mentre passes la *mopa*, les polseretes fan dring dring mentre amb la cullereta va banyant de xocolata l’enorme iceberg de nata. L’aroma calenta de la seva tassa m’arriba com una boira carregada de temptació, però he fet un pacte amb la meva voluntat i per treure’m el desig m’imagino el meu cos esvelt en biquini a la platja, compto fins a cinc, miro la bossa que tinc als meus peus, la bossa amb el vestit que m’acabo de comprar, de ratlles blanques i blaves i dues talles més petit —tècnica infal·lible, segons l’endocrí—, i faig dos glopets curts de te. Tal com em va dir ell, escric en la meva llibreteta una creueta per cada cop que supero una temptació. I si m’ha costat molt, dos. N’escric una. La cafeteria s’ha anat omplint i qui més qui menys, seduït pel dolç efluvi que flota a l’espai, seu amb una tassa de xocolata al davant.

L’Emi em suggereix d’acompanyar-la a la inauguració d’una exposició que fan a una galeria d’aquest mateix carrer. “Totes les Venus”, sembla que es diu, una denúncia de la censura de l’amor lliure i els cànons de bellesa que ha comissionat una amiga seva de no sé quin grup d’alliberament de no sé què; ja no l’escolto perquè quedo hipnotitzada veient com dins la seva tassa l’iceberg de nata va cedint a la gravetat fins que tot d’una fa *flop* i se’n va avall. Se’m fa la vida aigua... Però no. Jo ferma. Vestit mariner. Biquini. Platja. Compto fins a cinc, faig un massatge a l’orella, sobre la llavor del punt d’ansietat —tinc tantes boletes i esparadrap que mai no sé quin he d’activar—, tal com em va ensenyar l’endocrí. M’acabo el te. Bé. Millor. Superat. Una creueta més a la llibreteta.

Ara es demana uns croissantets per sucar al suís —calia?— i la cambrera de seguida ens porta un platet exultant de calories amb banyetes. L’home assegut a la barra no deixa de mirar l’Emi embadalit. “Menja,

na, o t'estimes més un xuixo?" Li explico que faig dieta i salta "Va, va, tanta dieta, tanta dieta... per a què?". Queixala una banya i m'apunta amb la resta del croissantet mentre diu, al ritme del dring dring i encara mastegant: "Saps? A la vida he descobert tres coses: que tot plegat són quatre dies, que renunciar als plaers del món és un pecat i que els homes les prefereixen molsudetes... I les dones també!" I torna a riure —no sé si m'està dient que és lesbiana, o bisexual. Ves a saber, la veig tan desenfrenada. M'atansa el platet de les temptacions. El rebutjo i escric una altra creu a la llibreteta. "Què són tantes creuetes, nena?" Giro la conversa i li explico centímetre a centímetre el projecte de *pladur* que ha dissenyat en Ramon. Tot d'una es fa un galliner quan entra una noia de la nostra edat, molsudeta també, que saluda l'Emi efusivament. Petons als llavis —als llavis!—, abraçades... L'home de la barra no els treu els ulls de sobre mentre menja el seu suís —sí, ell també. La noia —que de femenina no en té res— ha entrat només a buscar una aigua per a la seva parella, que està preparant un reportatge a l'exposició. La seva parella resulta ser la Julita, una amiga nostra del barri, que sembla que s'ha fet periodista — i lesbiana, és evident. Finalment, incitada pels vapors del suís de l'Emi, s'asseu amb nosaltres i se'n demana un.

"Nenes, que això s'ha d'acabar", ordena l'Emi desant al centre de la taula el platet. El sol centelleja sobre el vernís ensucrat dels croissantets. "Vinga, dos per cada una, va." No, no. Biquini. Platja. Vestit de ratlles... Arriba el suís per a la nova, que es diu Xixí —ja em diràs quin nom és, aquest. Estic rodejada. "Voldrà res més?", demana la cambrera retirant la meva tassa buida. Penso un no però em surt de la boca salivant una veu que diu: "Sí. Posa'm un suís ben carregat de nata, si us plau." Tal com ho dic tinc sensació de vertigen, d'haver-me precipitat a la foscor, com l'iceberg de nata. "I un altre platet de croissantets!", afegeixo quan ja és a la barra. Ara ja està fet. Caldrà un dia sencer de dejuni intermitent. Dos. Millor tres.

El sol es descompon sobre el vidre de l'aparador i dibuixa un arc de Sant Martí sobre la nata del meu suís, com si fos una iridescència pròpia del paradís. L'Emi i la nova parlotegen. Estan molt indignades per la censura del mural de Torrefarrera. Ho sentia ahir fent la cua del pa: al Street Art Festival de Torrefarrera una tal Cristina Dejuan està pintant un mural amb tot de dones nues besant-se i —clar, què s'esperaven?— els veïns s'han queixat que això és immoral. Jo, què vols que et digui? Els entenc, perquè no sé si jo voldria viure rere una façana plena de parrussos... Sembla que no l'hi deixen acabar de pintar i diumenge s'ha organitzat una manifestació a peu de mural. Sembla que hi van totes,

les de marxa mediterrània inclosa. Mmm... Que bons els croissantets... I cruixents... “Nena, hem quedat totes a les onze demà passat a la plaça Europa per anar cap a Torrefarrera, apunta-t’hi, va!” Amb la boca plena li dic que he d’acompanyar el Ramon a la fira de plaques de cava.

Elles segueixen maleint la censura. Després ja no sé ni què diuen, perquè tinc els sentits acaparats de xocolata i em sembla de sentir-les cada cop més lluny... Ahhh... Com sura, la nata... Potser sí que són quatre dies... i el vestit de ratlles si estreny una mica tampoc és tan greu. Mentre menjo no em puc treure del cap aquella cara circumspecta que fa l’endocrí quan mira la balança. Té una panxa ben molsudeta —i estic sent elegant, perquè la té més grossa que en Ramon, que no és poc. Escuro amb ànsia la tassa, m’eixugo els morros i em guardo a la butxaca la llibreteta de les creus. Ara em sento malament. En menys d’una hora tinc visita amb l’endocrí. Hauria d’esborrar les creuetes? Déu meu, què he fet? Biquini. Platja. Vestit de ratlles...

L’Emi i la Xixí —lleig de pronunciar, també— insisteixen que vingui amb elles a l’*expo*. Abans que me n’adoni l’Emi paga el compte, agafa la bossa i diu “Vinga, anem!”. I dring dring i hi hi! i ha ha! Jo m’acommiado, que faig tard. Però l’Emi m’agafa pel braç. “Com que no vindràs a saludar la Julita? On és que has d’anar?” Al notari, menteixo. “Notari? Ja estàs pensant a fer testament si estàs a la flor de la vida? Au, va!”

Miri on miri hi ha canapès, cava, pastes de te i *cupcakes* coronats per un clitoris de sucre fondant; hi ha molts homes eclèctics, moltes dones molsudes i música indesxifrabla. Camini per on camini apareix un cambrer amb cara de tortuga rere una safata repleta de copes de cava glaçat i bombollejant. Em recorda molt el meu endocrí. Ric. Per les sales i les parets que delimiten la galeria s’acumulen imatges, dibuixos, projeccions i escultures de dones nues. Soles o en companyia. Abraçades o besant-se. Grasses o rodanxones, joves o pansides, lletges o boniques, altes o rabasudes, planes o panxudes, de pits grans, menuts, turgents, caiguts... Totes pletòriques, lliures i peludes, totes ames del seu cos, dones d’una bellesa exclusiva, totes lliures, totes pletòriques. Res de cares esllanguides, dones de rostres rosats, somrients, que encomanen felicitat.

A la butxaca de la meva jaqueta vibra contínuament el mòbil. És l’endocrí. No l’agafo. Total són quatre dies i rebutjar els *cupcakes* és un pecat. Tant hi insisteix que finalment despenjo i li dic que s’equivoca. Xivarri, converses, i miri on miri hi ha el cambrer amb cara de tortuga i la safata de cava. M’assec a una butaca en forma de cony i una dona corpulenta vestida d’home de negocis comença a fer-me fotografies. És la Julita. Julita?! Petons, abraçades, xin xin! M’agafa un atac de riure

quan veig l'estampat de la seva corbata: cents de croissants sobre un fons rosa. Ric amb la voluntat flonja i el riure desfermat. No tinc temps d'acabar la darrera copa que l'Emi m'agafa per la cintura. "Marxem!" Són gairebé les nou. Tinc un porró de trucades perdudes del Ramon. Ja ni me'n recordava, del *pladur*. Ni del Ramon. M'ha deixat trenta-quatre missatges: pressupostos, un catàleg de *pladur*, plànols, mides... les obres comencen demà, on ets? i més plànols, més pressupostos... No estic en grau d'escriure, així que li responc dos icones a la babalà: una cara que riu i una albergínia, i l'apago.

Em fiquen en un taxi i acabem a casa l'Emi totes quatre, o som vuit? Estem ballant enmig de la cuina, o és el saló? M'encanta aquest *loft*. Tant pots ballar un vals, com fer una barbacoa o jugar al frontó. Tinc un gintònic a la mà... o són dos? Dring dring. Que boniques les vistes, i les llumetes titil·lant sobre l'avinguda del Segre... o és la Via Làctia? *Ohh I love to looove but my baby just loves to dance...* M'ncanta la Tina Chrles... O és Lady Gaga? I el *loooft*, m'encnta prò s mou mooolt, dna vltes i vltss... Emiii, nenaaa, m'nnca nta l teu loooof.Lovs To Dnce. Lovs T Dnce...

Em desperto en format horitzontal. El *loft* ja ha parat de fer giratombs per l'espai. Ara és el meu cap qui no va a l'hora i em fa mal. Estic en calces i sostenidors i porto una corbata rosa amb tot de croissantets. A l'altre extrem de l'immens matalàs reposa l'Emi. O és el Ramon...? Em frego els ulls i sona el dring dring de les polseretes, que ara, però, envolten el meu canell. L'Emi —és clar que és ella— jau de costat mostrant l'esquena nua. El corriol sinuós de la seva columna oscil·la amb la respiració lleu. Té els llençols, segurament retirats per la marea nocturna, fent meandres sobre les seves cuixes blanques. L'instant més fosc dona pas al primer feix de sol, que neix rere les valls de la seva silueta generosa. La llum filtrada per les cortines inunda el *loft* i dibuixa clapetes d'or sobre la seva pell. Quedo uns segons magnetitzada amb la seva contemplació, o són minuts...? com si fos el primer cop —que ho és— que els meus ulls es delecten amb la bellesa indefinida i imperfecta de les coses. La claror torba el seu son, es regira sobre el matalàs i queda boca amunt,

les cames lleugerament entreobertes, el pubis un bosc de foscos, el sexe rosat com una orquídia... Passen més instants, o són hores...?

Cobreixo el seu cos amb els llençols freds, s'estremeix i —qui sap si en un acte reflex— m'agafa la mà i se la du sobre les corbes blanques dels seus pits. Noto el seu batec i sento un desig feroç de recórrer amb els dits l'exuberància de les seves línies, sentir, acaronar, ajaçar-me al seu costat, desig, desig de precipitar-me dins cada una d'aquelles foscos com un iceberg de nata...

Quan surto al carrer la llum del dia em cega. Passo per davant d'un banc de fusta i hi abandono la bossa amb el vestit de ratlles. Activo el mòbil. Trucades perdudes. Missatges. Truco al centre d'estètica i anul·lo l'hora per depilar-me. “Vol que l'apunti per la setmana vinent?” Penjo. Entro a un súper, em compro una ampolla d'aigua i una bossa de croissantets. M'assec en un banc, em menjo el primer mirant l'infinit. No puc deixar de pensar en la seva pell banyada per la llum ataronjada. Trec la llibreteta de la butxaca i hi escric: *La distància més curta entre dos cossos és la línia corba*, i tres creuetes. La torno a la butxaca i trec de la bossa un altre croissantet. A quina hora havien dit a la plaça Europa, demà?...

Història basada en fets reals. Notícia publicada a *lleidadiari* el 30 d'agost del 2020, per la censura d'un mural a Torrefarrera, obra de l'artista Cristina Dejuan.

CARAGOL BOVER, JO TAMBÉ VINDRÉ

Josepa Sopeña i Feu

Primer Premi de Relats Curts 2022

Heu nedat mai en un bancal de presseguers?

De joveneta, a mi m'ho semblava. No pas al bell mig, no, hauria estat un sacrilegi de ca l'ample per a qualsevol filla de pagesos; jo nedava a la voreta d'un rengle de presseguers.

En un fons de blau cel lluent, escatxigat ara i adés d'esquerdes, l'aigua del braçal es transformava en un miratge que, a voltes, atreia amfibis sense invitació. Era el moment de xisclar a cor què vols per foragitar l'atreviment d'aquelles bestioles. La principal preocupació del *tiet*, però, era que no s'hi fes verdet. No sé pas com ho aconseguia, tenint en compte que aquella aigua no havia tastat, ni tastaria mai, el clor ni cap altra substància similar.

Fileres de rosers multicolors envoltaven l'oasi, llepolies per a les abelles. Simfonia zum-zum que cuitàvem a ignorar. Algunes tiges frisaven per emparrar-se a la xarxa del perímetre —va ser-hi sempre? El que sí que recordo perfectament és l'existència de la porta —mal tancada amb un simple cadenat— que donava accés al complex.

Al començament, l'activitat coneguda com *anar a la piscina* era cosa de diumenges d'estiu —més endavant s'hi afegiria alguna data assenyalada com ara el dia de la Mona. El camí que duia a l'oasi naixia als peus del cementiri, i semblava perllongar-se en un descens infinit. Entremig, alguna petita plana per descansar. A la recta final, vorejava les parets de tova mig esfondrades del cementiri civil. Quin indret, no crec pas que haguéssim gosat mai posar-hi els peus, ens imposava. A tot estirar, havíem tret el nas per algun dels forats a la paret, com aquell qui busca sense voler trobar. El que sí que recordo haver fet més d'un cop era demanar qui i per què havia tingut la dissort de ser-hi desterrat. “Nounats que havien mort sense poder ser batejats”, “rojos que no creien en Déu”, eren les respostes que havíem rebut i que no feien altra cosa que augmentar la nostra fascinació per aquell tros de terra proscrit.

Pols i més pols arreu, per no oblidar que era estiu i la pluja feia vacances. I des de la distància, l'imponent campanar coronat amb un àngel custodi vigilava la contrada mentre el rellotge marcava les hores de l'escena estiuenca.

—Guaiteu quina aigua més fresqueta, i neta! —deia el *tiet*, orgullós que tots plegats poguéssim gaudir de la seua bona pensada.

Xipollejar, saltar en bomba, llençar-se de cap —això sí, parant molt de compte de no pelar-se el nas o trencar-se alguna dent—, cridar i caminar de puntetes des d'on l'aigua no cobria fins on els peus perdien contacte amb el fons. Talment com abocar-se a un penya-segat. Braçades amunt i avall, avall i amunt fins a no poder més. Empassar-se una glopada d'aigua traïdora. Un cop recuperades, hi tornàvem. I el cos es refeia de tanta calor entre jocs i cridòria. I la nostra suor adolescent feia que l'aigua dolça es tornés lleugerament salada.

Quina cosa que quan parlem de l'aigua estant aixequem tant la veu? I com més fort crida algú, més puja el volum de la resposta.

Ni rastre del zum-zum groc i negre.

Els convidats van arribant. Aparquen a l'altre cantó del camí, a l'ombra dels presseguers. Més pols, que nosaltres ni tan sols ensumem, immerses com estem en la nostra bombolla particular. Els tons i timbres de veus diferents ens alerten que hi ha noves incorporacions al nucli dur de les tres famílies incondicionals. Ja hi devem ser tots. Ara, els de fora de l'aigua criden tant o més que els de dins.

—Fot una calor que esquerda les parets.

—Sort que avui no toca collir; ahir no es podia ni respirar entre els arbres.

—Au va, passeu per l'aigua abans de fer foc, que ja veureu que n'està, de fresca!

—Que no hi ha partit avui?

—Ja s'ho faran, jo no perdono una bona migdiada sota un presseguer.

Les dones, abillades amb vestit de tirants o bata estampada, no triquen a treure els soferts davantals dels cistells de vímet. Mans nerviüdes s'afanyen a buidar els cistells que semblen no tenir fons. Ampolles d'oli, estovalles de quadres, tovallons de conjunt —o no—, tomates per amanir i per sucar pa, enciam, *aulives* amb pinyol, barres de pa, ous, ampolles de vi i un bé de Déu de viandes que aviat compartirem entre tots.

Falten els hostes d'honor.

Pobrets...

Aviat arriben en malles grogues i es disposen a expirar l'últim alè davant l'àvida mirada dels cuiners de diumenge. A quatre mans, els col·locaran amb parsimònia damunt de la llauna. A continuació, els atacaran amb sal, “caragol treu banya...”. Després deixaran que el foc faci la seua, res de “puja a la muntanya”. No se n'escapará ni un, de banyut! Sota l'atenta vigilància dels botxins, les eternes disputes sobre el punt de cocció

Il·lustració d'Alba Pozo i Ribas.

—“encara bavegen”, “ja estan prou fets”— tindran una solució salomònica: una llauna amb bava i l'altra sense.

Mentrestant, les dones picaran alls i trencaran ous. En breu, la mà de morter lliscarà en cercles infinits fins que el raig d'oli guanyi consistència. Quan el morter sigui ple de groc es donarà la tasca per acabada. Al mateix temps, el *tiet* encarregat de la vinagreta serà generós amb els bitxos, que suraran, com nosaltres a la piscina. “Aquesta és per als que els agrada el gra fort”, avisa. “No n’hi havia per tant”, penso al començament; no trigo gens a desdir-me’n...

—Porteu el gibrell que rentarem l’enciam i les tomates —ordena una de les tietes—. Aquestes són de l’hort, eh? —afegeix amb orgull.

I ara penso que no hi ha res tan exquisit com menjar tomates acabades de collir a l’estiu.

Les cosines seguim nedant i xisclant, esperant que arribi l’hora de seure a la llarga taula de campanya. Potser col·laborarem a parar-la. Gots de plàstic reutilitzables que han participat en moltes *lifares* de diumenge campanar arreu, algun porró serà la nota de color. La resta de *menatge* serà la que porti cada família. Entretant, els encarregats de la carn s’afanyaran a fer brasa per coure el segon plat: carn de corder i llonganissa.

Els altaveus del campanar escampen els tocs del rellotge de l’ajuntament —el del campanar fa temps que es va aturar. Aquest cop en són tres.

—Ja podeu vindre. Va!, que s’*arrofredaran* los caragols —crida algú.

Tothom s’encamina cap al lloc habitual. Els homes ocuparan el sector nord de la taula, i les dones el sud. Tots plegats, sota el voladís de la cabana, enganyarem l’esclat de sol d’estiu. Em pregunto com és que no se’ls va acudir mai de posar la taula en una de les rengleres de verd esquitxat de groc. No trigo a respondre’m jo mateixa. ¿Qui voldria dinar a l’ombra escarransida de presseguers quan es passa dia rere dia suant la cansalada al mig dels bancals? Els diumenges, els arbres, lluny de la roba... si no és per fer-hi la migdiada.

Som una família d’aquelles que criden a taula. Les converses es trepitgen, i sorgeixen els típics estira-i-arronsa de cada àpat. De ben segur que hauríem pogut inspirar algun dels relats de *Miracles i espectres* o protagonitzar alguna pel·lícula de cinema independent, d’aquelles que ara guanyen premis a Europa...

—No entenc com pots xerrar tant —retreu un dels *tiets* a la seua dona.

—Però home, per què m’ho dius això? —es plany ella fent el ploricó. Són els Rupper a la catalana, i nosaltres som els espectadors que veiem el mateix capítol una vegada i una altra.

Que en són, de curioses, les converses de sobretaula! I com els agrada repetir les mateixes històries: “que si els homes sou així...”; “que si les dones sou aixà”. Exemples de *mansplaining* a cabassos. Però no patiu, també hi apuntaven simulacres de reivindicacions feministes; com ara la cantarella de ma mare acusant mon pare, “ell, mentre tingui la panxa plena, ja ho té tot”. El cert, però, és que quan el marit li demanava qualsevol cosa, ella s’aixecava i li ho portava, encara que fos maleint-li els ossos. En definitiva, claudicava.

Em deleixo per un gelat —de fruita en podem menjar cada dia. Quines llepades que fèiem a les *taronges tropicals*! Hi tornaria...

Quan l’olor del cafè omplia la taula, el to de les converses simultànies arribava al límit de decibels. El moment àlgid arribava quan, després del cigaló de rigor, el *tiet* antiverdet començava a parlar en castellà. Era el signe inequívoc que s’havia engatat.

—Au va, no t’emboliquis més, que no ho veus que ja has begut massa... —li retreia la seua dona, coneixedora de la seua debilitat.

—¡Cállate tú, mujer! *Que no sabes lo que dices...* —reblava el *tiet*, allora que provocava una riallada general.

Mentrestant, n’hi havia un que començava a pesar figures. Incapaç de renunciar a una bona migdiada, s’aixecava en plena tertúlia a la recerca d’una ombra ufanosa. Tots sabíem que la son li arribaria a mitja lectura d’una de les seues novel·les de l’*oeste*, de tapes gastades i fulls cansats de tant girar.

Per altra banda, les cosines ens preparàvem per esquivar les preguntes inquisidores de la tieta més pinxa de totes:

—Com va l’amor? Que no mos portareu cap *nòvio*?

—No en tenim... —sempre la mateixa resposta a la mateixa pregunta.

Ding-dong, ding-dong, ding-dong, ding-dong, ding-dong. El rellotge del campanar recordava que les joves havíem de tocar el dos. Deixàvem els grans amb les seues discussions de sempre, i nosaltres ens preparàvem per sortir amb els *nòvios* que no teníem.

Avui hi he tornat. He refet el camí polsós d’adolescent. Segueixo l’índex de l’àngel-gallet, aquell que gira segons com bufa el vent. Camino cap endavant, la presència impertèrrita del campanar a la meua esquena m’acompanya. Continuo amb l’esperança de reviure moments de piscina. Em sobta veure un senyal nou de trinca: “Cementiri civil”. Em costa reconèixer la tova de les parets. Faig el cor fort i, aquest cop sí, traveso la porta reixada. Tot està net i polit. Les tombes estan encarades al campanar. Tal vegada el desafien? Tant hi fa. Descansin en pau.

Enfilo el darrer tram de camí. M'alegra veure que encara hi ha arbres que el flanquegen. La pagesia sobreviu. Una silueta blanca amb un voladís m'espera a tocar del camí. El que no aconsegueixo clissar és la piscina. Al cap de quatre passes mal comptades, la veig: una taca de verd fosc ho acapara tot. De rosers, no en queda cap ni un. La xarxa, rovellada, és ara més vulnerable que mai. Fulles perennes cobreixen l'aigua entollada, fauna minúscula fa la viu-viu sense restriccions. I el temut verdet s'ha estès com les males herbes.

Realitat monocroma.

Ja n'hi ha prou, d'aquest color!

Tanco els ulls. Em retrobo amb el blau cel esquerdat, amb el zum-zum groc i negre, amb el perfum de rosers multicolors, amb els esquitxos vellutats, amb l'ombra esquifida dels presseguers, amb les safates de tomates d'estiu, amb l'olor de cafè, amb les veus conegudes, amb els xiscles...

I canto fluixet: "Caragol trau banya, puja a la muntanya, caragol bo-ver, jo també vindré!"

MERCERIA CARME

Montse Milan Moliné

Accèssit Premi de Relats Curts 2022

Un cop d'aire sobtat arremolina brutícia al graó de l'entrada de la merceria. La Carme s'ho mira i mou el cap en un gest de desànim. No ho escombrarà. Sap que no val la pena i es concentra de nou a col·locar la cinta adhesiva a cada cantonada del full.

És la tercera vegada en poc temps que la Carme enganxa al vidre de la porta el cartell on informa que, per culpa de les restriccions sanitàries, ha de tornar a tancar. Que sigui la tercera vegada, a més, li causa una angoixa que no tenia en les altres dues. Allò que a la tercera va a la vençuda li ha vingut al cap des de bon matí.

Estossega una nosa del coll i ensuma fort. Palpa les butxaques de la bata per trobar un mocador, però sent un terrabastall a la rebotiga i s'oblida de la gota que li fa pessigolles al nas. Passa el dit per sobre els trossos de cinta per acabar de fixar-los i va a veure quina una n'hi ha passat a l'Enric.

Se'l troba recollint mitjons escampats per tot el terra. Li han caigut dues capsas i els parells s'han barrejat. La Carme ha d'insistir perquè el seu home pugui a casa a descansar. La demència anava i venia i els donava èpoques de descans, però des del confinament del març s'ha agreujat. L'ha d'acompanyar fins a mitja escala i ha de sentir-lo renegar fins que entra al pis.

Mentre se li entretalla un esternut, la Carme torna a la rebotiga i posa en marxa el bullidor d'aigua. Ordena els mitjons, els torna a guardar a la prestatgeria i es prepara un te. Se'l pren recolzada al marc de l'aparellador. La brutor continua amuntegada a l'entrada i la Carme no pot evitar enrabiarse per la decadència que els sobrevola des de fa massa temps. Lleida ha canviat molt des que ella va néixer, però té la impressió que no l'ha vist mai tan abandonada com ara.

Bufa dins la tassa un parell de vegades abans de fer-hi el primer glop. Crema, i li agrada. L'escalfor li consola la picor del coll i li aixopluga la tristesa un instant. Troba el seu reflex al vidre i n'aparta la mirada. D'uns dies ençà se sent més cansada i té bosses blavoses sota els ulls. I ja no es pinta els llavis, que comença a tenir ressecs.

Deixa la tassa al taulell i observa la foto emmarcada del costat de la caixa enregistradora. L'Enric i ella en to sípia davant Lo Baratillo. Al cap de pocs mesos, ells es casarien i la botiga tancaria. Durant temps, costava veure aquella façana despullada i rònega. Però l'ànim i els colors van tornar a omplir el carrer Major.

El carrer Major... Hi han viscut sempre. Quan van poder instal·lar-se sobre la merceria, la Carme va saber que es moriria en aquella casa. Així i tot, fa unes setmanes que es planteja marxar. No sap on, però el negoci ja no els ajuda a pagar les factures i el pis s'ha d'arreglar.

És una idea només seva. Pateix per si algun dia l'ha de compartir amb l'Enric, perquè aquell racó de món ha estat el seu refugi, el seu viure. I, des que no està bé, un canvi d'aquesta mena podria agreujar la malaltia.

Treu un paquet de mocadors del primer calaix del taulell i n'enceta un. Estossega de nou i beu un glop llarg de te amb la mirada fixa en l'altra foto de sobre el taulell. Ella, l'Enric i la Blanca somrient davant de la botiga. La Carme pensa en la sort que van fer amb la Blanca rere el taulell. Anava per mestra, però quan va saber que l'havien destinada a Barcelona, va renunciar-hi i va buscar feina per no haver de marxar. Des del primer dia, la seva simpatia va omplir la merceria de llum i dolçor. Té una rialla escandalosa, unes mans ràpides i bon ull per les talles.

La Carme s'acaba el te, tremolosa. Fa una setmana, la Blanca li va trucar. Es va mostrar alegre i despreocupada i li va demanar que no s'amoïnés. Estava ingressada a l'Arnau. Havia agafat covid. Li costava saber com, perquè només sortia un cop a la setmana a comprar i seguia totes les mesures de seguretat.

Des de llavors, la Carme li truca sovint i fan petar la xerrada. La Blanca insisteix que s'ha de comprar un mòbil amb connexió per fer videotrucades i la Carme riu, perquè ella encara fa els comptes en una petita llibreta que té al costat de la caixa.

Costa molt estar aquí dins. No pel fet d'estar tancada, sinó perquè cada dia hi ha una mort o altra. Intento mantenir-me serena, sé que el meu cas no és dels més greus. Tanmateix, el neguit es palpa en l'ambient i en les mirades del personal.

Fa dos dies vaig sentir una conversa d'esquitllada entre dues infermeres. Una plorava. L'altra estava en silenci. L'afectada barbotejava com podia i em va semblar entendre que havia hagut d'aguantar una tauleta davant d'un home que es moria mentre la seva dona s'acomiadava d'ell. Em vaig esgarrifar.

Il·lustració de Maria Dolors Tribó Timoneda.

Si em passés a mi, no sé a qui voldria que truquessin. Als pares, que m'estimo molt i no vull que pateixin? A la Marta, que és més que la meva millor amiga? A la Carme, que l'adoro tant com a la mare?

Intento no pensar en aquestes coses, malgrat ser el pa de cada dia. Sort en tinc que em trobo més bé i ja gairebé no necessito oxigen. I sort, també, de les trucades! La tieta s'ha instal·lat amb els pares i ens podem veure amb la seva tauleta. Amb la Marta, tres quarts del mateix. Amb la Carme, ens truquem.

Ha de trucar a la Blanca. Ja es troba millor, aviat anirà cap a casa i li ha d'explicar la seva decisió. Perquè és seva, l'ha pres ella i la tirarà endavant. Amb l'Enric ja s'ho farà per no destarotar-lo més del necessari.

Camina feixuga cap a l'escala i escolta mentre aguanta la respiració. No sent enrenou. No hi ha moviment de mobles ni arrossegament de passes. L'Enric deu estar endormiscat a la butaca. Hi parlarà més tard.

La tos persisteix. Aquesta vegada li provoca una arcada. S'eixuga la boca amb el mocador i s'asseu al tamboret de darrere el taulell. Intenta respirar profund. Li costa. Obre el segon calaix i agafa una carpeta de cartró blava. L'obre i disposa els fulls de dins sobre el taulell, un al costat de l'altre. Es posa les ulleres de prop i repassa el que hi ha escrit.

De sobte, sent uns crits. Es treu les ulleres i s'apropa a l'aparador. A través del vidre, veu córrer una parella de la Guàrdia Urbana. Per un moment, està temptada d'obrir la porta i veure què passa. Però la por a fer allò que no es pot fer la fa recular fins a la paperassa. L'acaba de revisar i la guarda de nou. Agafa una altra carpeta, vermella. En treu el primer full i se'n va a la rebotiga.

L'inventari li ha costat més del compte. El mal de cap li emboira el pensament i ha hagut de parar uns quants cops. Així i tot, cada article de la llista està al seu lloc a les prestatgeries.

Recull la carpeta i anota a la llibreta petita del costat de la caixa enregistradora que ha de trucar al proveïdor de l'Avet. I ratlla la tasca de trucar a la gestoria mentre despenja l'auricular del telèfon.

Arreglar temes importants a distància no li agrada, però es refia de la seva gestora, que li assegura que a primera hora de la tarda rebrà tota la documentació per missatgeria. Només haurà de signar i llestos.

Descansada, li sembla que el mal de cap ha afluixat. Estossega un parell de vegades i es rasca el coll per fora, com si l'efecte calmant pogués traspasar la pell. És el moment de trucar a la Blanca.

Veig el número de la merceria a la pantalla del mòbil. Responc, preocupada per si ha passat res. Sento la veu de la Carme lluny. Em demana com estic i si em va bé de parlar. Li pregunto si està bé, si necessita ajuda. Intenta semblar tranquil·la, però li noto aquell tic nerviós que fa en respirar quan hi ha alguna cosa que no va bé.

Faig un glop d'aigua i m'assec a la butaca que hi ha vora el llit. No porto l'oxigen i estic més còmoda asseguda. M'entretinc a resseguir el dibuix de les flors del pijama amb el dit mentre la Carme em posa al dia. Primer m'explica de l'Enric. Diu que li han caigut els mitjons de dona i s'han barrejat amb els de llana d'home i que ha deixat anar els seus renecs perquè no volia tornar al pis.

Veig l'Enric escala amunt amb els seus *cagos* i somric. Són tants anys! Sort en vaig tenir, d'ells! A mi, que pensava que el que més m'agradava era la canalla, treballar a la merceria em va canviar. Vaig néixer tímida, gairebé fins a la malaltia. Però a la botiga vaig descobrir una altra Blanca. Darrere el taulell tot es veu diferent. Com estar a l'amfiteatre del Principal. Tot agafa una altra perspectiva.

Em vaig saber fer respectar per la clientela des del primer moment. La Carme i l'Enric m'hi van ajudar. Van dipositar tota la confiança del negoci en mi. Tant podia parlar amb representants directament com tancar caixa un vespre de dissabte.

Un estossecc des de l'altra banda del telèfon em fa tornar a l'habitació de l'Arnau. La Carme em parla amb una veu trista i encara llunyana. Torno a fer un glop d'aigua i m'aixeco. Se'm carreguen les cames de tants dies estirada. Camino fins als peus del llit i retrocedeixo fins al capçal, i així em moc mentre ella m'explica que ha tornat a enganxar el cartell de tancat temporalment. M'aturo per allisar una punta del llençol i desfer una arruga. Llavors, la Carme parla de pressa, com si escopís les paraules, i em sembla entendre la paraula *jubilació*.

M'assec al llit i la roba s'arruga de nou. Em noto el front arrugat i la mandíbula dels llavis tensa. Li torno a preguntar si necessita ajuda. Em respon que només està cansada i amb un punt de mal de cap, que se n'anirà cap a casa, però primer vol saber si accepto. Acabem la trucada no sense abans dir-li que no pateixi, que compti amb mi quan surti d'aquí. I que ho superarem. Intento aparentar sinceritat. Almenys, això és el que desitjo, que tot vagi bé.

La Carme aguanta l'auricular del telèfon una estona, aliena al so agut intermitent que ha aparegut des que la Blanca ha penjat. Li hauria agradat que tot hagués anat d'una altra manera. Tenir més temps, xerrar amb la Blanca cara a cara... Així i tot, li ha dit que sí. Pot comptar amb ella.

Uns trucs a la porta la sobresalten. De seguida veu que és la Rosita. Es posa una mascareta i fa girar la clau al pany, amb el sobresalt al damunt.

La Rosita només passa a saludar-la. Ja s'imaginava que la trobaria a la botiga, malgrat no poder obrir. Diu que ha anat a buscar la medicació per a la tensió a la farmàcia, i que ja s'hauria pres una pastilla allà mateix, perquè la Guàrdia Urbana en perseguia uns que anaven sense mascareta i picant a les persianes abaixades.

La Carme ignora com pot les punxades del cap i ofega la tos rere una FFP2, que també l'ofega a ella. Veure la Rosita sempre l'anima i avui dissimula que li és una nosa. Acaba la conversa aviat, excusant-se que té l'olla al foc, i torna a girar la clau. La treu del pany i la penja del cargol que sobresurt del marc de la porta, com ha fet cada dia durant més de trenta anys.

Al peu de l'escala que puja cap al pis, apaga els llums i deixa la merceria en una penombra desoladora, com el carrer, com tot en aquests mesos de pandèmia. S'agafa a la barana i puja graó a graó. Les cames li pesen i la tos fa que respiri amb dificultat. Es moca fort abans d'entrar a casa, no vol que l'Enric noti que no es troba bé.

* * *

La impressora acaba d'escopir el full. Ressegueixo amb el dit la paraula REOBERTURA escrita en negreta i subratllada. Com li hauria agradat a la Carme. Demà serà un dia difícil de sostenir, una muntanya russa d'emocions que costaran de capejar. Però ho farem.

Enganxo el full al vidre de la porta. Repasso la cinta adhesiva que l'aguanta per les cantonades i surto al carrer. Dos números enllà, la noia de la sabateria es mira l'aparador i dona indicacions a la seva companya. Ens saludem amb un somriure. El seu, gran. El meu, discret.

La Carme es mereixia la reobertura. Es mereixia saber que la situació millora. Pensava que la covid passaria de llarg de les persones que estimo. Amb mi, ja n'hi hauria hagut prou. Però li va tocar a la Carme.

Espolso les cabòries tristes del cap. Encara em queda feina per fer. Haig d'escombrar l'entrada. S'hi ha arremolinat deixadesa que em recorda els dies durs de la pandèmia i em vaig prometre que, si ens en sortíem, a partir d'ara tot seria viure el present i mirar al futur amb bona cara.

M'afanyo a tenir-ho tot preparat. Vull passar per la residència a veure l'Enric abans no se'n vagi a sopar i li vull ensenyar les fotos de la merceria. L'aparador llueix dos maniquins que, segur, li faran gràcia. I el cartell... És el que més m'agrada, em fa sentir a casa.

EL POBLE

Ester Comes i Mirosa

Els meus records del poble em porten a unes cases anodines de totxo amb grans terrasses que donaven a la part assolellada, em porten a carrers amples i solitaris, amb pedrissos al carrer on la gent gran xerrava als freds matins d'hivern i on a les caloroses nits d'estiu es formava un gran grup d'homes i dones que es reunia fins que es feia possible entrar a casa i dormir, en uns temps en què no hi havia aire condicionat a les cases i en què l'aparell més preuat era un ventilador.

Recordo aquells estius calorosos, amb migdiades en les quals no passejava ningú pels carrers, deserts, esperant que passés el moment més dur del sol. La meva habitació, que compartia amb la meva germana, donava a la carretera, al carrer principal. A partir de les cinc del matí sentia passar els tractors que anaven al tros, preparats per a una dura jornada recollint fruita. Els sentia com si fossin dins de l'habitació, les finestres obertes per facilitar l'entrada de la fresca del matí. El meu pare, abans de marxar, ens tancava les finestres de llibret per tal que la llum del nou dia no ens despertés tan aviat.

Teníem vacances escolars. Això volia dir que es presentava tot l'estiu per endavant i totes les hores del dia per fer el que volguéssim. Al matí, una mica de lectura. Després, a l'era, a banyar-nos a la piscina. L'era era un tancat molt a prop del poble on el meu pare hi havia fet construir una piscina rudimentària, elevada, a la qual s'hi accedia per unes escales. Les migdiades se'ns feien llargues i pesades. No podíem quedar amb les amigues, no es podia fer soroll, no es podia anar enlloc. Els grans necessitaven aquest son reparador que donaven les migdiades després de la dura jornada laboral que havia començat a quarts de sis del matí i que acabava, normalment, cap a la una del migdia, hora de dinar i descansar.

Quan ben aviat, a la tarda, els tractors tornaven a anar cap al camp, ens preparàvem per quedar amb la colla. Un dia anàvem a xerrar al *riuuet*, una construcció feta amb ciment, al voltant d'una comporta de reg i que s'havia convertit en el nostre punt de reunió; un altre dia quedàvem al *tancat*, aquella casa abandonada, ves a saber des de quan, davant la qual hi havia una era on ens reuníem per xerrar o cantar. En aquella època causava furor la cançó *El jardín prohibido*, del Sandro Giacobbe. La re-

cordo com la banda sonora de les imatges que em venen al cap. Recordo, lligat a les estones passades al *tancat*, la nostra devoció per qualsevol persona que vingués a passar uns dies al poble. Qualsevol forastera, com així les anomenàvem, acaparava la nostra atenció i s'erigia en líder durant la seva estada entre nosaltres. Podien venir de Lleida o de Barcelona, no importava. El fet que no fossin del poble, unit a la seva diferent manera de vestir, de comportar-se amb els nois i els efectes que en ells causaven, ens provocava una barreja d'enveja i admiració. Llavors no n'érem conscients però era una actitud provinciana, en aquest cas, rural, de sentiment d'inferioritat. Havia calat a fons el missatge que les de poble érem menys que les de ciutat. Menys *glamuroses*, menys guapes, més maldestres en les nostres relacions amb els nens... Elles venien amb aquells conjunts tan moderns, aquells tallats de cabell tan afavoridors, tan morenes perquè havien passat uns dies a la platja... I nosaltres anàvem amb la roba que estàvem fartes de veure'ns posada; pràctica, això sí, però amb molt menys estil que la seva, que vèiem per primer cop. Com que venien de la ciutat, tot el que elles deien ho acatàvem sense qüestionar-ho, tot ens ho creïem, tot ho acceptàvem. Quan a la fi se n'anaven, durant uns dies, ens quedàvem sense saber què fer ni de què parlar, com si se n'hagués anat la nostra guia espiritual i no fóssim capaces de decidir res sense ella. Al cap d'un temps, aquest sentiment ens desapareixia i tot tornava a ser normal. Fins que arribava una altra forastera.

Tornàvem a jugar a trucar als timbres de les cases i marxar corrents, tornàvem a agafar albercocs pels camps, anàvem amb bicicleta fins a la font del Porgueres, a vegades amb el berenar, per fer-ho més diferent... Quan baixàvem la *costereta* que hi ha al camí, abans d'arribar a la font, ens podíem embalar amb la bici però havíem de tenir l'habilitat de poder frenar sense massa brusquedat per no caure de morros quan havíem d'agafar aquella corba tancada a l'esquerra. Quan acabàvem de berenar, tornàvem cap al poble abans no ho fessin els tractors del tros, amb els remolcs carregats de préssecs, peres o pomes, i esdevingués perillós circular pels camins.

Quan era petita, a l'estiu, a casa meva, per no passar tanta calor al menjador, que donava al sud i que rebia el sol durant tot el dia, fèiem el trasllat a la part de baix de la casa, a la planta del carrer, que donava a la porta principal i al nord. A banda i banda de l'entrada, hi havia un menjador i una cuina, on traslladàvem tots els estris en una mudança que per a les petites de la casa assenyalava l'inici de l'estiu. Com ens agradava aquell trasllat, a nosaltres! Les criatures capten la part lúdica de les accions i no arriben a veure com n'era, de pesat, aquell trasllat per

als grans, sobretot per a la padrina i la mare, que ho havien de tornar a col·locar tot al lloc. D'una banda, ens permetia tenir el carrer a tocar. A vegades, esmorzàvem assegudes a l'escala que s'havia de pujar per accedir a l'entrada des del carrer. I a la nit, era més fàcil treure qualsevol cadira i fer petar la xerrada al carrer o, millor dit, escoltar com xerraven, perquè els petits no hi teníem res a dir, en aquelles rotllanes, però ens encantava escoltar i sentir-nos partícips d'aquelles reunions. Els dies d'estiu, els baixos de casa meva eren el paradís per a mi. S'hi estava realment fresc. Hi havia un sofà amb una finestra, just al damunt, que permetia llegir amb molt bona llum i romandre-hi estirada, que és com sempre m'ha agradat llegir. Com m'agradaven aquells llibres de l'Enid Blyton! La meva germana, cinc anys més gran que jo, havia començat a llegir llibres d'aquesta col·lecció i se'ls intercanviava amb les seves amigues. Jo, que en vaig agafar un per agafar, vaig començar a llegir i ja no vaig poder parar en tot aquell estiu de desfici lector. Era capaç de llegir-me un llibre d'aquells en un dia, tal era la meva obsessió per aquelles lectures. Sempre he pensat que tothom és un bon lector en potència; només cal fer-li arribar el llibre adequat. I els meus llibres iniciàtics van ser aquells, els de l'Enid Blyton.

Al costat de les escales que pujaven al primer pis hi havia una porta que donava al que nosaltres anomenàvem estable perquè la meva padrina i la seva família havien fet servir aquesta estança per guardar-hi els animals. En obrir aquella porta hi trobàvem sempre un gos. Al meu pare li agradaven molt els animals, especialment els gossos, amb els quals establia un vincle comunicatiu que era l'enveja dels propietaris dels animals. No hi havia gos que no se li atansés mansament quan ell li parlava, que no es deixés acaronar, que no el seguís... davant de la mirada atònita dels amos, que havien avisat de la ferocitat de les seves mascotes. Ves quina altra paraula: mascota. Als pobles no en teníem, d'això, teníem el gos, el gat o el canari i ja està. Això de les mascotes hauria sigut més propi d'aquelles forasteres que ens visitaven de tant en tant. Aquella porta que donava a l'estable era la porta de la felicitat per a mi. Obria i cridava: Dick! o Perla! o Sissí! I venia el gos o gossa movent la cua i em llepava les mans. Els gossos al poble són més feliços que a la ciutat. A casa meva, ocupaven tota la part de baix d'una casa bastant gran de poble. A més, podien sortir a l'exterior per la part del darrere, en el que anomenàvem corral perquè antigament allí s'hi criaven els conills i les gallines que servien per a l'autoabastiment de la casa.

Aquest era el món idil·lic de la meva infantesa i preadolescència, poblat amb els set membres que componien la meva família: els meus

pares, les meves dues germanes i els meus avis. Un món on no hi havia pressa ni neguit i on no hi havia lloc per al futur. Tot s'esdevenia en aquell moment i no calia pensar més enllà. Potser la línia invisible i subtil que separa el món de la infantesa del món dels adults és precisament aquesta percepció de l'entorn com un lloc tancat i finit en ell mateix a diferència del món dels adults, marcat pels plans de futur, per la incertesa, pel patiment constant pensant en com anirà tot i en la constatació que mai s'acaba de ser del tot feliç, que quan s'arriba a aconseguir una fita que ens havíem marcat, immediatament en sorgeix una altra, encara que nosaltres no l'haguéssim desitjat en un primer moment, la qual cosa ens empeny a seguir lluitant per aconseguir-la. I no parlo de coses materials; parlo del desig d'acabar els estudis pensant que això, per fi, ens alliberarà de la dura tasca de l'estudi, penso en el descans d'haver obtingut aquella feina que tant cobejàvem i amb la qual pensàvem que havíem arribat al cim de les nostres aspiracions professionals, penso en la preocupació dels diferents embarassos perquè tot anés sense complicacions, en l'atabalament del temps en què els fills són petits i s'ha de compaginar la vida laboral i la vida familiar, en la preocupació per l'aprofitament escolar dels fills, a l'institut, a la universitat, al món laboral... I ens adonem que la roda torna a girar però aquesta vegada entorn dels nostres fills, que repeteixen el cicle. A l'orgull de la feina feta, de la criança aconseguida, s'hi uneix la constatació del començament de la vellesa que li arriba a un mateix, gairebé de cop. Un matí, després d'haver observat com anaven avançant a poc a poc les arrugues que ara poblen la teva cara, t'adones que és la fesomia de la vellesa. No et reconeixes al mirall, aquella figura que t'està mirant no ets tu. Tu ets més jove, tens més força, encara has de fer moltes coses i tens el coratge per fer-les! Paral·lelament a aquesta evidència, els pares s'han fet grans i et toca ara vigilar per tal de proporcionar-los tot allò que els calgui, de demostrar-los tot l'amor que els tens i les atencions que es mereixen. Has passat la vida corrents d'aquí cap allà i, quan encara no has pogut parar de córrer, t'adones que estàs entrant a la recta final del teu camí sense haver fet ni la quarta part de les coses que sempre havies pensat que faries. I això t'entristeix. T'entristeix perquè ara saps que els viatges que fas ja no tenen aquella atmosfera d'aventura que tenien, que les reunions familiars ja no són com les recordaves, plenes de felicitat i perfectes en si mateixes. Hi ha absències que fan mal i que enfosqueixen aquella felicitat antiga que senties en tenir-los a tots reunits. Fer-te gran és adonar-te que has perdut el paradís en què vivies des de la infantesa. La mort dels pares marca un abans i un després en la nostra vida. El paradís l'hem perdut abans però no ens n'hem adonat. L'hem

anat perdent a poc a poc quan al pare li ha agafat aquell atac de cor o quan ens adonem que a la mare li costa caminar amb aquella energia que havia demostrat sempre tenir. Perdre el paradís és ser conscient que un dia estaràs sol, sense el coixí format per pares i avis que t'ha embolcallat sempre i on t'has sentit protegit, a resguard de qualsevol contratemps. Ara, de sobte, ets tu qui porta el pes, ets tu qui fas de coixí als teus fills, als teus nets i veus que ara ets tu qui està en primer pla. El proper, ets tu. I veus com s'atansa la jubilació, que sempre havies imaginat agradable i t'adones que sents un punt de tristor per deixar aquella feina que has fet durant tants anys i que no sabies que era tan important per a tu. I tens por de trobar a faltar la feina, por de sentir-te buit, por de no aprofitar al màxim el temps que et queda per viure, por que el temps se t'escapi de les mans i no l'hagis gaudit com calia, igual que t'ha passat a la vida, tan curta i tan poc viscuda, amb tantes coses que mai has fet perquè has deixat per després, després, després...

I ara m'adono que els records del poble, del meu poble, aquells records de la meva infantesa, van estretament lligats a la meva vida, a allò que he fet i a allò que he arribat a ser; em porten a reflexionar sobre la vida i la mort, em porten a recordar aquells que ja no hi són però que romandran per sempre més units al record del meu poble.

LA MÀ DE NAPOLEÓ

Benet Martín Rodríguez

Faig temps al sofà. Manquen cinc minuts per a dos quarts de nou. Quina mandra fer classe ara.

—Se t'assecaran els ulls de tant mirar la pantalla —em diu el meu company.

Puto Juli. Sempre em talla el rotllo.

—Què llegeixes? —em pregunta.

—No res. Un article de Viquipèdia —li dic.

L'article parla de l'*Heterocephalus glaber*. En català es diu *farumfer*, però jo no el coneixia amb aquest nom, sinó amb el nom castellà: *rata topo desnuda*. (És curiós que dues llengües tan agermanades facin servir expressions tan diferents.) El *farumfer* és la bèstia més fastigosa que he vist mai. És una botifarra arrugada de quatre pèls amb potetes i cua, que ha estiuejat a Txernòbil. Els ulls no se li veuen, només les dents. Malgrat el seu aspecte, com a subespècie dona mil voltes a l'*Homo sapiens*. Aquest rosegador que treballa pels interessos de la seva comunitat, com les abelles, no pateix cap malaltia i és insensible a determinats tipus de dolors. Si li talles una extremitat, se li regenera. Es podria dir que, si no fos pels depredadors que l'ataquen, la maleïda rata és immortal.

El timbre de dos quarts em fa tornar a la superfície.

—Anem a classe o què? —em diu el Juli.

Em costa aixecar-me del sofà. Hi ha alguna cosa que em ronda, la panxa em pesa. Hauria d'anar al metge. Fa tres dies que no cago i això em preocupa. El meu ventre és el BMW de les deposicions, una màquina d'evacuació infal·lible.

—Ves tirant. He d'anar al lavabo —li dic mentre em palpo el front.

No tinc cap intenció d'anar al vàter, però no em ve de gust parlar. Quan penso que encara em queden dues hores de gramàtica grega per explicar, m'entren ganes de fer un forat a terra i emular una rata talp.

Em costa baixar les escales. Quan arribo al seminari, no hi trobo ningú. Encara podré marxar abans a casa. Però no. Mentre obro la porta, sento com les veus del Dani i l'Angy envaeixen el passadís.

—Hola, *profe* —diuen tots dos.

—Hola —dic jo. I començo a explicar els substantius masculins de la primera declinació.

Al cap d'una hora prenc una decisió.

—Dani, Angy. No em trobo bé. Ho deixarem per avui...

L'Angy em mira preocupada. El Dani, en canvi, fa cara de content. És una de les virtuts que té la meva feina. Quan dius als teus alumnes que deixes de treballar, se n'alegren.

—Necessites ajuda? —em pregunta el Dani.

—No, gràcies. Ens veiem demà, Dani —li dic per treure-me'l de sobre.

Al cotxe, dubto. No sé si anar a casa o a urgències. A casa les coses no van bé. Trepitjo l'embragament. El motor sembla voler dir la seva: *rum-rum*. Agrafo el mòbil i obro el WhatsApp.

—Faré una mica tard.

La doble ve baixa, per uns segons grisa, canvia a color blau. Tot seguit, una mà amb el polze amunt intervé a la conversa. Nego amb el cap. “Hem de seure i parlar-ne un dia. No podem continuar així”, em dic. Però sé que és mentida. Sempre que arriba el moment de fer-ho, amago el cap com un estruç.

Els llums del Màrius es tanquen quan surto del pàrquing en direcció a la *Perpetuo*.

* * *

No hi ha ni una ànima a la sala d'espera. “Que bé”, penso. Amb una mica de sort en quinze minuts seré a casa. No tinc temps de seure. Una veu informatitzada m'informa del meu destí: Consulta 1.

A la consulta, amb la mirada clavada a una pantalla, m'espera un home que duu una bata blanca i un raspall gris d'escombra a manera de cabellera. Té els ulls petits i el cap gros. Podria ser el personatge d'un manga d'Akira Toriyama.

Encara no hem creuat una paraula i no el suporto.

—Hola —li dic.

El Dr. Slump es limita a fer un soroll.

—Què li passa? —em diu sense treure els ulls del monitor.

—Vostè què creu? —li dic amb hostilitat com a resposta per la seva rebuda—. Doncs que no em trobo bé. Em fa mal la panxa i fa dies que no faig de ventre.

Les meves paraules no han fet cap efecte. El Dr. Slump continua sent un cretí de cap a peus.

—Segui a la llitera —em diu.

A la fi s'aixeca de la cadira i se m'atansa. Duu a la mà un termòmetre d'aquells amb escàner.

—Obri la boca —m'ordena.

Mentre faig l'*ahhh* de rigor, em fica un pal de fusta dins la boca. Em venen basques. Després, emulant un treballador del Plus davant un paquet de galetes Príncipe, m'escaneja. Tot seguit, em palpa la panxa.

—Té una mica de febre. I la panxa dura —em diu.

El metge torna a seure a la seva cadira i comença a teclejar. Al cap d'una estona s'atura i em mira.

—Quin dia som? —em pregunta.

—2 d'octubre —li dic.

Fa que sí amb el cap i continua teclejant.

—De l'any...? —torna a dir en veu alta.

Hòstia puta. D'aquí surto amb els peus per davant.

—Del 2019 —li dic.

El metge assenteix un altre cop.

—Doncs bé, els símptomes indiquen que té gastroenteritis. Molta aigua i ibuprofèn. Si en un parell de dies el mal no li ha marxat, torni —em diu.

Miro el rellotge. Hauré estat uns deus minuts a la consulta. Surto de la clínica amb un cabreig de tres parells. La mare que el va parir, molta aigua i ibuprofèn. Per dir això no cal fer deu anys de carrera!

Sort que la Laura i els nens dormen perquè no estic per a romanços. A les fosques em trec les sabates i les deixo al rebedor. Se'm passa pel cap prendre'm un ibuprofèn, però no vull obrir cap llum. Així que me'n vaig al menjador i m'estiro al sofà. El cos em bull, m'ha pujat la febre. Segur. No obstant això, m'adormo al moment.

* * *

Em desperto amb un mal horrible. Ploro, crido. És com si m'estiguessin apunyalant la panxa i fent cops de martell a l'anus. A l'uníson. Els llums s'obren, és la Laura.

—Què et passa? —em diu.

—No ho sé. Em fa molt mal la panxa. I el cul! —li dic—. Truca a un taxi, aniré a la *Perpetuo*.

—Vols dir? I si t'esperes una estona?

—Laura, em fa un mal que flipes! Truca a un puto taxi!

No sé ni com m'he pogut posar les sabates. Quan soc al carrer, em marejo i, tot seguit, vomito. Com que veig que perdo les forces, m'assec a terra. Estic suant.

Quan collons arribarà el taxi? Al moment, una furgoneta blanca s'atura davant la porta de casa. M'aixeco amb prou feines i pujo al taxi.

—Gràcies per ajudar-me a pujar —dic al taxista. És un noi jove.

—Perdona, no t'he vist —em diu.

—D'acord, el que tu diguis. Porta'm a la *Perpetuo*, si us plau.

Són les tres i escaig de la matinada. En aquella hora no circula ni déu pels carrers de Lleida. El taxista, però, s'atura a tots els semàfors vermells de Prat de la Riba.

—Vols fer el favor de saltar-te els semàfors? M'estic morint del mal!
—li dic.

—No puc —em diu—. Va contra les normes.

—*Cago'n* la puta d'oros! —crido.

Per fi arribem a la porta d'urgències. Pago al taxista i baixo del taxi. La porta automàtica de l'entrada s'obre. Un zelador m'espera a la bestreta.

—Una cadira, si us plau! —li dic.

El zelador em deu veure molt apurat, perquè no em demana la targeta de la mútua. Se'n va a tota hòstia a buscar-me una cadira.

—I crida també un metge! —li dic. No sé si m'ha sentit.

La porta automàtica torna a obrir-se. Deu ser el taxista. Segur que m'he deixat alguna cosa a la furgoneta.

—Què t'ha passat? —em diu el Xavi.

És el germà de la Laura, li deu haver trucat ella. Porta una jaqueta damunt el pijama i la son d'una marmota. Si no fos pel mal que em fa, hauria rigut de la seva pinta.

—Mira, m'avorria a casa —li dic.

Se m'atansa i em fa un copet a l'espatlla com dient-me “Va, que no serà res”. No obstant això, les punxades que sento al cul em diuen el contrari. Estic ben fotut. El zelador torna en una cadira. M'assec.

—Has cridat un metge? —li torno a dir.

No té temps a respondre'm. El Dr. Slump fa acte de presència.

—Què li passa? —em pregunta.

—Em fa molt mal la panxa. I el cul! —començo a estar cansat d'explicar tota l'estona el mateix.

El metge assenteix i fa un gest amb la mà. El zelador em porta a un *box*. Amb ajuda del Xavi, pujo al llit. Tot seguit arriba una infermera, o una auxiliar (com que no porten galons, mai les diferencio). La noia porta un tubet enganxat a una bossa de plàstic a una mà i un ferro amb rodes a l'altra.

—Estigues tranquil. Ara et posarem aquest calmant. Ja veuràs com en un no res et passarà el mal —em diu.

M'agradaria dir-li que d'acord, que la crec, però sé el que m'espera.

—Tu primer troba'm la via. Llavors, em calmaré —li dic.

La noia fa un somriure forçat; el Xavi, de la vergonya, no sap on mirar. Finalment, després de tres intents, la infermera aconseguix posar-me la via.

—Gràcies —li dic.

La noia no em diu res. Es deu haver enfadat, però m'és igual. A poc a poc, el mal s'esvaeix, començo a calmar-me.

* * *

Ha estat una nit d'allò més animada. Un cop el calmant m'ha fet efecte, m'han posat la típica camisa de la vergonya que fa que ensenyis el cul a tot déu. Tot seguit m'han dut a una sala on m'han fet una ressonància (o una cosa per l'estil) a la panxa. Després el zelador d'abans m'ha portat a una habitació. No sé quina hora és, però fa una bona estona que esperem.

—Xavi, marxa a casa. Digues a la Laura que estic bé.

—N'estàs segur? —em diu.

—Sí, de debò.

La conversa es talla perquè piquen a la porta. Entren un senyor alt i gran amb la bata blanca de rigor i una dona molt més jove, que també porta bata. De manera protocol·lària, fan fora el Xavi de l'habitació. M'acomio d'ell.

—Com estàs? —em pregunta l'home.

—Bé, doctor —li dic—. Ara no em fa mal.

L'home m'aixeca la camisa i m'estreny la panxa. Té unes mans de gegant.

—Et fa mal? —em diu en veure els meus gestos.

—Ara sí —li responc. El malparit té molta força.

—T'hem d'operar, noi. Amb urgència. Tens una perforació al colon que t'ha provocat una infecció al peritoneu. No hem de descartar que t'hàgim de fer una colostomia. L'hauràs de dur uns mesos, però després, si tot va bé, te la traurem.

Me'l miro com si no em parlés a mi, com si el receptor del missatge fos un altre. En veure que no dic res, el metge continua el seu discurs.

—Doncs bé. Poca cosa més a dir-te. Has d'estar en dejuni. T'operarem aquesta tarda. Estigues tranquil. D'acord? Digues a la família que et portin roba...

Fa estona que he desconnectat. No serveix de res que escolti ni que digui res. En veure que no responc, el metge s'acomia. La seva companya, que no ha dit res en tota l'estona, m'agafa de la mà. Em somriu. El seu gest em reconforta més que la xerrameca del doctor graponer. Intento

tornar-li el somriure, però crec que no me'n surto. Un nus m'obtura la gola. El moment se'm fa etern. Per fi marxen, la porta es tanca. Ploro.

* * *

M'han canviat la vestimenta. Duc una camisa, un barret de tela i uns peücs de paper. Me n'havia oblidat del fred que fa als quiròfans. Estic congelat. M'han deixat aparcat a un *box*. Una noia m'acaba de dir que el doctor arribarà aviat. M'ha semblat que parlava del cirurgià amb una barreja de por i admiració, com si parlés d'un déu de l'Olimp. "A veure si es presentarà el cirurgià amb el seu estat natural i socarrimarà tota la penya present com va fer Zeus amb Sèmele", penso. Per un moment em venen ganes de verbalitzar aquest pensament, però no dic res. A la vida s'ha de ser prudent i al quiròfan, quan estan a punt d'obrir-te en canal, encara més.

El meu llit comença a moure's.

—Som-hi —em diu la noia d'abans—. Estàs preparat?

Arronso les espatlles.

—Quin remei —li dic.

—Va, que tot anirà bé —em diu.

Al mig del quiròfan ens espera una dona.

—Hola, soc l'anestesista.

—Hola —li dic.

—Estàs nerviós? —em pregunta.

—Estic cagat —li confesso.

L'anestesista no em diu res. Es limita a fer un gest estrany. Potser és un nou mètode d'adormiment.

—Ajuda'm a incorporar-lo —diu l'anestesista a la noia que m'ha portat a quiròfan. Entre totes dos m'asseuen.

—I el doctor? —pregunto.

—És a punt d'arribar —em diu l'anestesista—. Obre els braços en creu, si us plau.

Obeeixo.

—Et faré una punxada a l'esquena. Et farà una mica de mal i notaràs una escalfor una mica molesta. Però t'adormiràs en un no res.

Faig que sí amb el cap. El vaticini de l'anestesista es compleix. Primer la punxada, després el mal i, tot seguit, l'escalfor.

—On és el doctor? —torno a preguntar.

No arribo a sentir la resposta perquè m'adormo.

* * *

—Sabies que a Napoleó també li van fer una ostomia? —em diu el Juli—. Per això sempre se'l representa amb la mà dreta per dins la camisa, a l'alçada de la panxa, per amagar la bossa.

Puto Juli. Ell i les seves historietes.

—Però ell no tenia la teva sort —continua.

—Ah, no? —li dic.

—No. A ell li van posar una bufeta de cabra com a bossa. Imagina't!
—em diu.

Abans he estat plorant una bona estona davant l'infermer que m'ha curat la ferida. Encara no he paït que tinc un anus a la panxa. És per això que he agraït la visita del Juli, les seves batalletes sempre són un bon analgèsic per als meus maldecaps.

—A un altre que també li van fer una ostomia va ser a l'escriptor Tom Wolfe —em diu mentre es toca la barbata.

—Quin dels dos? —li pregunto.

—Quin dels dos, què? —em respon al més pur estil socràtic.

—Hi ha dos escriptors que es diuen Tom Wolfe —li dic.

L'he enxampat en ple renunci. No té la més petita idea del que li parlo.

—Mira, nen —em diu per sortir del pas—. El que t'ha passat és una putada, però te'n sortiràs. Fes-me cas, que soc més gran que tu. Ara ho veus lluny, però d'aquí no res tornaràs a empenyar per l'institut. A més, aquest maleït any ja s'acaba. Els experts en numerologia diuen que el proper any serà un dels millors de la història. És un número capicua. Recorda això que et dic. El 2020 serà un any inoblidable.

Al moment, l'anús de la panxa deixa anar un llarg i sonor pet. El Juli em mira estranyat. No sé què dir-li. De sobte tinc fred, una tremolor recorre tot el meu cos.

EL NÍNIXOL 717

Olga Solans Pérez

Aquell 14 d'abril, com cada any, havien organitzat un homenatge al cementiri d'Almacelles als republicans afusellats. Però, aquell any, entre ells hi havia una nova cara: el Fran. La Marisa el mirava de reüll, tota cofoia, com una adolescent enamorada i no va poder evitar pensar en com el destí, per fi, s'havia posat de la seva part...

Per arribar a aquell dia, primer, tirarem enrere per explicar una mica la història dels nostres protagonistes.

La Marisa sempre havia estat una dona molt solitària, ja de petita gairebé sempre estava sola, li costava molt fer amics i els altres nens tampoc no li ho posaven gaire fàcil. Per això, sempre anava amb el nas ficat en els seus llibres deixant-se emportar pels diferents mons i gaudint de les fantàstiques aventures on les lletres la portaven.

Al seus quaranta anys, la cosa no havia canviat gaire. Ja en feia setze que treballava a la Biblioteca de Lleida i no podia somiar en una feina millor. Li encantava estar envoltada d'aquell silenci i de l'olor que feien els llibres.

Com que no se li coneixia cap *noviet*, la seva mare i les *bruixes* de les seves amigues, com ella les anomenava, sempre aprofitaven per dir-li que es quedaria per vestir sants.

Per fer callar la seva mare, es va apuntar al Centre Excursionista de Lleida per conèixer-hi gent i així va començar a sortir a fer excursions els caps de setmana.

Quan la gent del centre va crear el grup de memòria històrica no va dubtar a participar-hi. Ella i un parell més d'Almacelles, el Miquel i el Guillem, s'hi van interessar molt i s'hi van ficar de ple.

En Miquel, o Miquelot, com tots li deien, era una mica salvatge però tot el que tenia de salvatge ho tenia de curios i de revolucionari.

En Guillem era l'historiador del grup. Encara que no hagués acabat la carrera d'història, per a ells, era l'historiador. També havia començat la carrera de psicologia i la de filologia encara que no n'havia acabat cap.

A tots tres els interessava molt la memòria històrica i encara més en assabentar-se que al seu cementiri hi havia un nínxol amb molta història al darrere.

Segons van saber pels documents que van trobar a l'ajuntament, el 1r d'abril de l'any 1938, quan les tropes franquistes van entrar a Almacelles, van empresonar alguns veïns del poble *por rojos*. El vespre del 20 d'abril els havien de traslladar a la presó de Barbastre, o això creien ells, però poc després de creuar la frontera amb l'Aragó, al terme de Binèfar, els van fer baixar del camió i allà mateix, al costat del voral on hi havia un gran forat cavat a terra, els van afusellar. Eren setze veïns i quatre veïnes, dos d'elles en estat.

Van estar allà abandonats fins que l'any 1958, un jesuïta del poble que era fill d'exiliats, amb alguns dels parents del afusellats que sabien on estava situada la fossa, els van desenterrar i els van portar al cementiri d'Almacelles. Alguns van ser identificats per les seves pertinences i en el cas de les dones embarassades estava tristament clar qui eren. Alguns dels cossos van quedar sense identificar. El jesuïta va cedir un nínxol que tenia en propietat per dipositar les despulles dels seus malaurats veïns. I així van quedar sepultats al cementiri d'Almacelles al nínxol 717 tota aquella pobra gent sense cap altre distintiu que la data d'exhumació: 3 - 3 - 1958 DEP.

Va ser això el que els va portar a investigar, van regirar tots els arxius possibles, van anar a parlar amb tota la gent gran que podia recordar alguna cosa d'aquells dies tan grisos i després de molt temps i molta feina de recerca van descobrir que tres veïns de Gimènells, que se suposava que eren a la fosa de Ventafarines, en realitat eren en aquesta i ja només en quedava un sense identificar.

Va ser llavors que, en una visita a la residència d'avis que va fer en Miquel, un dels residents, que gairebé no es podia moure però tenia el cap a *puesto* i xerrava pels descosits, li va dir que allà també n'hi havia un que li deien Francisco *el extremeño* que era un soldat que va estar a Almacelles un temps, fins que el van empresonar i afusellar.

Quan van fer els vuitanta anys de l'afusellament van decidir fer un homenatge i dignificar el nínxol posant-hi una làpida amb els noms, i amb la col·laboració de l'Ateneo Republicano de Binéfar van reunir fons per fer-la.

Però a la Marisa, el Miquel i el Guillem els va quedar el neguit de no resoldre tot el misteri de la fosa. Encara els quedava per saber qui era el tal Francisco *el extremeño*.

Després de molts mesos de cercar per arxius d'ajuntaments de la zona, al PARES¹ i a la ARMH,² al final, amb l'ajuda de l'equip d'investigació del Proyecto de Recuperación de la Memoria Histórica, van començar a treure l'entrellat del misteri. Va resultar que *el extremeño* es deia Francisco Nogales Pantrigo i era d'Aljucén, un petit poble de Badajoz.

Amb aquesta informació no va costar gaire de trobar la seva família i aconseguir el telèfon del net del Francisco.

La Marisa va ser l'encarregada de posar-se en contacte amb ell. Es deia Fran, tenia quaranta-cinc anys i ja feia molt que no vivia a Aljucén. Ara vivia a Mèrida.

Aquella va ser la primera de moltes trucades, cartes i correus.

Ell li va explicar que també havien buscat el Francisco i després de molt indagar, la cerca sempre acabava a la fossa del cementiri de Lleida. Com que molts dels cossos van ser traslladats al Valle de los Caídos, no estava gaire clar si es trobava a Lleida o a Madrid i, per això, la cerca havia quedat una mica abandonada.

Durant les seves converses també li va fer saber que la seva àvia Juana, la dona del Francisco, que era la que sempre havia cuidat d'ell, havia mort feia molt temps i que amb els seus pares mai no havia tingut gaire relació, però que la Juana sempre li explicava històries del seu avi i de com va desaparèixer durant la guerra.

Al Fran li costava relacionar-se amb la gent però, amb la distància, parlar amb la Marisa li va resultar fàcil.

La Marisa i el Fran al principi només parlaven del nínxol i de la història del Francisco però, amb el temps, va acabar derivant en una gran amistat.

El Fran sempre havia treballat de fuster, havia començat de jove d'aprenent a la fusteria d'un veí i allà s'havia quedat fins ara que feia d'encarregat. Li encantava treballar la fusta amb les mans, crear, com deia ell. Quan el veí va tenir un ictus, va ser el seu fill, que mai havia mostrat cap interès per l'ofici, qui es va encarregar de la fusteria. Va ser a partir de llavors que tot va a començar a anar malament, el fill del fuster anava molt a la seva i no es deixava aconsellar pel Fran, i ell es va cansar d'aguantar-lo.

El Fran va preparar un viatge de 840 kilòmetres per anar a veure la tomba i retre homenatge al seu avi. I per conèixer la Marisa, és clar.

---

1. PARES: *Portal de Archivos Españoles*.

2. ARMH: Asociación para la Recuperación de la Memoria Histórica.

Cap dels dos no s'esperava que d'aquell viatge en sorgís una relació tan especial.

Va ser tota una casualitat que just un amic de la mare de la Marisa, que era fuster a Almacelles, els expliqués que es volia jubilar, però que no trobava ningú que volgués seguir amb l'ofici i que no volia que la fusteria es perdés.

Un any i mig més tard, en Fran es traslladava a viure a Almacelles.

Ara ve el final feliç i romàntic de la nostra història: ells junts, gràcies, i malauradament, al fet que el Francisco va ser afusellat i enterrat sense identificar en un voral.

D'un poblet al costat de Mèrida a un poblet al costat de Lleida, 840 kilòmetres de distància i tota una vida junts per endavant.

Això és molt bonic però és només un relat, la verdadera història no acaba bé. En realitat no acaba. La identitat del Francisco continua sent un misteri i en algun lloc hi ha una família que no sap on és enterrat el seu parent i ni tan sols poden portar flors a la seva tomba, com tantes altres famílies.

HISTÒRIES VIVES DEL SEGRIÀ

8È I 9È PREMI DE RELATS CURTS DEL SEGRIÀ 2021 I 2022

ESTER MARTI SENTAÑES
GLÒRIA TOMÀS NUS
MAR BALCELLS PIJUAN
NÚRIA MUÑOZ AIGE
JOAQUIM GIBERT FONT
EVA MORENO BOSCH
ROSA MESALLES OLIVAN
MARTA MORELL CAÑIZARES
JOSEPA SOPEÑA FEU
MONTSE MILAN MOLINÉ
ESTER COMES MIROSA
BENET MARTÍN RODRÍGUEZ
OLGA SOLANS PEREZ

2N I 3R PREMI DE RECITACIÓ POÈTICA DEL SEGRIÀ 2020 I 2021

RAMON GONZÁLEZ PASCUAL
AMAT BARÓ GONZÁLEZ